

teológia

A TARTALOMBÓL

AZ EGYHÁZ:

ANYÁNK ÉS KERESZTÜNK

Jézus sziklasírjánál — Miért kereszt az egyház? — A keresztények otthona — „Miért maradok az egyházban?” — A belülről érkező kritika — Élet bizonyítéka: a növekedés — A hívők Jézusközössége — A kereszttség és eukarisztia az ökumenikus párbeszédben — 500 éve született Morus Tamás — Vélt és valódi keresztjeink — Vallásos motivációk — Az egység jele — A megújított liturgia — Az öregek keresztje? — A megtérés szentsége — A papi hivatásról — Jegyesek bevezetése — A szentkenet és a közösség — Emberúton-keresztúton — Kit szabad megkeresztelni?

Alszeghy Zoltán — Cselényi István Gábor — Erdő Péter — Fülöp Béla — Harmati Béla — Hegyi Béla — Kerényi Lajos — Kiss László — Marcel Légaut — Paleta Éva — Josef Ratzinger — Sólymos Szilveszter — Sulyok Elemér — Széll Margit — Tomka Ferenc — Vida Tivadar írásai.

XII. évf. 1978. I. sz.

Teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

1978. MÁRCIUS

El nem mondott gyászbeszéd Jézus sziklasírjánál (Sz. A.) – – – – 1

TANULMÁNYOK

ALSZEGHY ZOLTÁN: Miért kereszt az egyház? – – – – –	3
SULYOK ELEMÉR: „Miért maradok az egyházban?” – – – – –	6
SZÉLL MARGIT: Otthonunk az egyház – – – – –	11
KISS LÁSZLÓ: A jövő egyházának körvonalai – – – – –	16

TÁVLATOK

Az egyház bírálhatósága (- nr -) – – – – –	22
--	----

KORKÉP

Miért szeretem az egyházat? (Josef Ratzinger) – – – – –	27
„Az élet egyetlen bizonyítéka a növekedés” (Sz. A.) – – – – –	28
A hívők Jézus-közösségének a követelményei (Marcel Légaut) – – –	31
A keresztség és az eukarisztia kérdése a legutóbbi ökumenikus teológiai beszélgetésekben (Harmati Béla) – – – – –	32
Ötszáz éve született Morus Tamás (Paleta Éva) – – – – –	36
Vélt és valódi keresztjeink (Cselényi István Gábor) – – – – –	38
Vallásos motivációk (Hegyi Béla) – – – – –	42
Az egység jele (-y -n) – – – – –	45

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

A megújított liturgia – az öregek keresztje? (Sólyom Szilveszter) – –	48
A megtérés részesedés Krisztus közösségében (Fülöp Béla) – – – –	50
Gondolatok a papi hivatásról (Kerényi Lajos) – – – – –	52
Jegyesek bevezetése (Vida Tivadar) – – – – –	56
A szentket és a közösség (tomka) – – – – –	58
Az „antifarizeus” (Franz Mahr) – – – – –	59
Emberúton az Isten felé (Magyar Egyházirodalmi Iskola, Esztergom) – –	59
Kit szabad megkeresztelni? (Erdő Péter) – – – – –	62

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XII. ÉVFOLYAM

1978.

Szaló

Felelős szerkesztő: Dr. Szennay András

Főmunkatárs: Dr. Gál Ferenc

Felelős kiadó: Dr. Várkonyi Imre

TANULMÁNYOK

ALSZEGHY ZOLTÁN: Miért kereszt az egyház? – – – – –	3
SULYOK ELEMÉR: „Miért maradok az egyházban?” – – – – –	6
SZÉLL MARGIT: Otthonunk az egyház – – – – –	11
KISS LÁSZLÓ: A jövő egyházának körvonalai – – – – –	16
SZABÓ FERENC: A szeretet civilizációja – – – – –	66
GÁL FERENC: A világ megszentelése – – – – –	70
TARJÁNYI BÉLA: Jézus „megkísértése” – – – – –	75
SZÉLL MARGIT: A türelmes szeretet – – – – –	81
NYÍRI TAMÁS: A Jézus-kérdés és korunk filozófiai gondolkodása –	196
GÁL FERENC: Jézus valóságos Isten és valóságos ember – – – –	201
ELŐD ISTVÁN: Jézus emberi tudása és öntudata – – – – –	206
KOCSIS ELEMÉR: Ökumenikus krisztológia – – – – –	211
JELENITS ISTVÁN: Jézus istenségébe vetett hitünk szentírási alapjai –	215
BODA LÁSZLÓ: Önmegvalósításunk Krisztusban – – – – –	220

* * *

VI. Pál pápa halálára – – – – –	130
Rónay György halálára – – – – –	131
A megtérésről – – – – –	131
A közösségi lelkiségről – – – – –	134
Jézus követése és az érte vállalt áldozatok – – – – –	137
Tanúságtétel, vallási élet – – – – –	142
A kinyilatkoztatás jelentősége – – – – –	153
A mai élet bálványai – – – – –	159
Elmélkedések – – – – –	163

TÁVLATOK

Az egyház bírálhatósága (–nr–) – – – – –	22
A támadó szellemtől a szolgálatig (Cselényi István Gábor) – – –	87
Személyiségünk kibontakozása Jézus Krisztusban (Széll Margit) – –	175

FÓRUM

Az önpusztítás folyamata és a lelki gondozás (Kipke Tamás) – – –	92
Az egyház legfőbb gondja a második ezredfordulón (Magyar Ferenc) –	172
Az elvált újraraházasodottak lelki gondozása (Széll Margit) – – –	174
Kit szabad megkeresztelni? (Czike Imre) – – – – –	180

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE BOZÓKY ÉVÁVAL

A szeretet tűzhelye: a család (Sz. M.) – – – – – 94

KÖRKÉP

Miért szeretem az egyházat? (Josef Ratzinger) – – – – –	27
„Az élet egyetlen bizonyítéka a növekedés” (Sz. A.) – – – – –	28
A hívők Jézus-közösségének követelményei (Marcel Légaut) – – –	31
A keresztség és az eukarisztia kérdése a legutóbbi ökumenikus teológiai beszélgetésekben (Harmati Béla) – – – – –	32
Ötszáz éve született Morus Tamás (Paleta Éva) – – – – –	36
Vélt és valódi keresztjeink (Cselényi István Gábor) – – – – –	38
Vallásos motivációk (Hegyi Béla) – – – – –	42
Az egység jele (–y –n) – – – – –	45
A bűnök értelmezése a szeretet erkölcsében (Boda László) – – – – –	98
„Gyűlöljétek a rosszat, szeressétek a jót!” (Ám 5,15) (Kiss László) – –	103
Tudunk-e még szeretni? (Hegyi Béla) – – – – –	113
„Boldogok, akik sírnak” (Mt 5,4) (Kerényi Grácia) – – – – –	113
Szeretetről-gyűlöletről Németh László: Irgalom című regénye nyomán (Korzenszky Richárd) – – – – –	231
A szeretet és szolgálat Királya (Sz. A.) – – – – –	233
A Szentlélek Jézus megváltó művének folytatója (Mátrai Benedek) –	237
Krisztus megélése a közösségben (Goják János) – – – – –	237
Testvériségünk Jézus Krisztusban (Komesz Mátyás) – – – – –	241

TEOLÓGIAI–LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

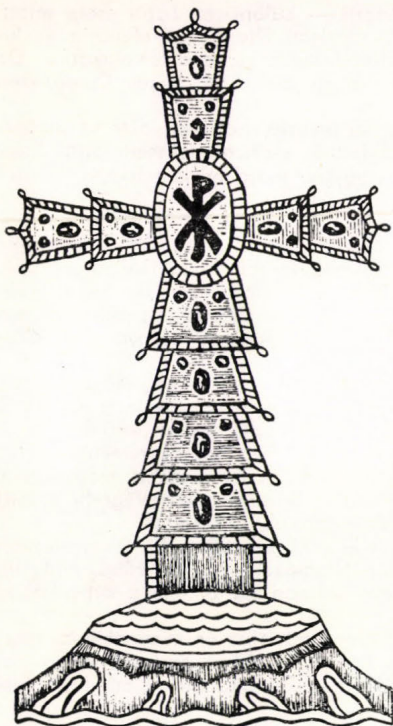
A megújított liturgia – az öregek keresztje? (Sólymos Szilveszter) – –	48
A megtérés részesedés Krisztus közösségében (Fülöp Béla) – – –	50
Gondolatok a papi hivatásról (Kerényi Lajos) – – – – –	52
Jegysek bevezetése (Vida Tivadar) – – – – –	56
A szentkenet és a közösség (tomka) – – – – –	58
Az „antifarizeus” (Franz Mahr) – – – – –	59
Emberúton az Isten felé (Magyar Egyházirodalmi Iskola, Esztergom) –	59
Kit szabad megkeresztelni (Erdő Péter) – – – – –	62
A végsőig kitartó szeretet (Kardos József) – – – – –	118
A bémálkozó életkora (Koroncz László) – – – – –	120
Neveljünk derűs keresztényeket (Személyi József) – – – – –	123
„Énekelnék mi...” (Gyűrű Géza) – – – – –	126
Egy szentírási szakasz értelmezése katekézisünkben (Kerekes Károly) –	182
Tízéves a „Humanae Vitae” enciklika (Pfeifer János) – – – – –	182

Az Istenről való tanúságtétel „módszere” – és Jézus (Tomka Ferenc) –	186
A lelkész hitbenjáró ember (Balikó Zoltán) – – – – –	246
Krisztus-központú nevelés (Csanád Béla) – – – – –	249
A feltámadt Krisztus megtapasztalása a plébánia közösségben (Koncz Lajos) – – – – –	253
Hogyan beszélünk a gyermekeknek Istenről? (Kiss László) – – –	258

A TEOLÓGIA 1979. évi további számainak témái: EVANGELIZÁCIÓ ÉS KATEKÉZIS – A NŐK KÜLDETÉSE AZ EGYHÁZBAN – ISTEN ÉLŐ SZAVA. – Ez alkalommal szeretnénk ismételten felhívni munkatársaink szíves figyelmét, hogy a nyomdai átfutási idő miatt egy-egy szám anyagát négy hónappal a megjelenés előtt le kell zárunk (pl. a dec. 15-i számot aug. 15-én). Ezért kérjük, hogy tervezett írásaikról, tanulmányuk konkrét témáiról kellő időben tájékoztassák szerkesztőségünket. Kéziratokra, amelyeket nem mi kértünk, vagy előzetesen nem beszéltünk meg, csak akkor válaszolunk, ha azok felhasználhatók a fentebb ismertetett témakörök keretein belül.

SZERKESZTŐSÉG

A zsidók csodákat követelnek, A görögök bölcsességet keresnek, Mi pedig a megfeszített Krisztust hirdetjük (1Kor 1,22)

EL NEM MONDOTT GYÁSZBESZÉD JÉZUS SZIKLASÍRJÁNÁL

Vajon mit gondolna, mit mondana, a Jézus keresztaláírára emlékező és feltámadását ünneplő keresztény ember, ha ott állna annál a sírűregnél, melybe a Mestert helyezik, ha láthatná, amikor oda-görgetik a nagy követ a sziklaüreg bejáratához? Bizarr kérdés, de próbáljuk reálisabban feltenni: mit gondolhattak, mondhattak a sírbehelyezésnél az apostolok, a tanítványok? Tudjuk, az apostolok testülete, az apostolkollégium azokban a sötét órákban inkább csak úgy és abban volt egységes, hogy együttesen szétszaladt, hogy magára hagyta Jézust. Csak a szeretett Tanítvány, meg néhány hőslelkű asszony tartott ki végig. Mégis: ha ott álltak volna a kereszt alatt, ha látták volna az agóniát, látták volna Jézust meghalni, majd a sírűregbe helyezni, — vajon milyen gyászbeszédet tarthattak volna?

Ismeretes, hogy az evangélisták nem adnak hírt semmiféle gyászbeszédéről. Nem is tehették, hiszen ilyen nem volt. De ha mégis, ha abban az órában valamelyikük kiáltt volna, vajon mit is mondhatott volna? Talán-talán így nyithatta volna szóra száját:

Ismertük ezt a jó embert, a közelében éltünk. Csak rövid ideig jártunk-keltünk vele együtt, azután a vég... az ugyancsak gyorsan, váratlanul lepett meg mindnyájunkat. A letartóztatás, fáklyák az éjszakában, dárdák és kardok csörgése. És ő oly nyugodt volt, amikor megkérdezte: A Názáreti Jézust kerestek? — Én vagyok... Hát persze, szegényekünk kell, mert egy közülünk árulta el őt. Azután a Pilátus előtt mondott utolsó nagy tanítás: Azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról... majd a megostorozás, a tömeg gúnyos üvöltése, követelő moraja: Feszítsd meg őt!... és hamarosan, alig néhány óra után a vég. Gonosztevők között feszítették keresztre. Nem értjük, nem értem, nem tudom felfogni, — mindez oly gyorsan zajlott le és voltaképp miért?

Azután a tanítvány így folytathatná: Mintha csak tegnap lett volna, amikor először meg-láttam. A mi nyelvjárásunkban beszélt —, mégis annyira másképp, mint minden más ember. Olykor szinte azt gondoltam: így szólna hozzám az Isten, ha beszédbe bocsátkoznék velem. — És mennyire vonzott hívása, egyénisége. Otthagytam mindent, szülőfalamat, családomat, munkámat. A követésébe szegődtem, mert egyre többet akartam megtudni órála és mindar-ról, amiről csak ő tudott oly szépen, meggyőzően szólni.

Érdekes, hogy saját magáról nem beszélt... legfeljebb olykor egy-egy utalás: hogy ifjú-korában Názáretben lakott, hogy János keresztségét ő is elfogadta. Aztán járta az országot, épp úgy mint sok más vándor prédikátor. Mégsem mi választottuk ki a sok tanító közül, hanem mindannyiunkat ő hívott meg. Azután láttam azt is, hogy sok jót tett, sokakon segí-tett, sokat meggyógyított. Egyik-másik esetre jól emlékszem, most is elgondolkodom rajtuk. — Sohasem kereste a gazdagok barátságát, nem a hatalmasok, hanem az egyszerű embe-rek felé fordult. Nem írtózott a szegényektől, a csalóktól, még a bűnös nőktől sem. Egyiket házasságtörésen érték és meg akarták kövezni. S ő olyan nyugodtan szerelte le a véron-tásra készülöket: akinek közületek nincs bűne, az vesse rá az első követ. Megvallom, ennél az esetenél zavarba jöttem, társaimmal együtt kis időre eltávolodtunk tőle.

Arra nem lenne most idő, hogy mindent elmondjak: mit is tanított? Hiszen a világ vala-mennyi könyve nem lenne elég mindazt feljegyezni. De egyet mégis meg kell említenem, mert ezt senki nem merte még előtte hirdetni: Szeressetek mindenkit, még ellenségeiteket is... Ó, bárcsak még ma is tartanának a szép napok, amikor együtt jártunk-keltünk fenn a tó partján és a falvakban. De mintha ő maga akart volna véget vetni mindennek. Fel akart

jönni Jeruzsálembé, pedig ő is tudta, hogy keresik, üldözik — különösen Lázár esete miatt. Mi pedig titkon azt reméltük, hogy most jön a nagy győzelem. Ellenségeit eltíporja és kikiáltja az Isten országát. Mi leszünk a főtisztviselők, miután elűzte majd a rómaiakat... De hát ma már látom, hogy egy gyermek álmai éltek csupán bennünk, hiszen Ő egészen másra gondolt.

És számóra a folytatás logikus volt, hiszen nagyon is jól ismerte, hogy mi lakik az emberben, az emberszívekben. Bizonyosan miattunk is bánkódott és szenvedett, mert látta, hogy még mennyire másképp gondolkodunk, mint ő... Vajon egyszer majd mi is másképp látunk? Mi is úgy gondolkodunk életről és halálról, mint ő?

Most pedig itt állunk. El kell őt temetnünk s vele együtt álmainkat is. Itt állunk és töprengünk: vajon mit is akart, miért is élt és miért vállalta ártatlanul a halált? — Eszembe jut egy mondása: HA A BÚZASZEM NEM ESIK A FÖLDBE ÉS EL NEM HAL, EGYEDÜL MARAD, DE HA ELHAL, SOK TERMÉST HOZ. — Önmagára gondolt-e, amikor ezt a titokzatos kijelentést tette? Itt a sziklasírnál már úgy tűnik, mintha ilyesmire célzott volna. Hiszen mindig azt mondotta, hogy az Isten akarátának kell teljesülnie, hogy a mennyei Atya akarata az ő eledele...

Különös... egy halott, egy sirüreg előtt állok, — és mégis reménykedem, mégis hiszek. Hiszek, egyre erősebben hiszek abban, hogy Isten nagy tettei nyilatkoztak meg ebben a Názáreti Jézusban. Hogy Őbenne Isten volt velünk. De nemcsak volt, hanem velünk van, itt van most is. Miért is nem tudok igazán bánkódni, gyászolni? Miért támad remény még a sötét sziklaüreg előtt is bennem? Mert ahhoz, amit ez a Jézus tett és mondott, még valami hiányzott: épp ez a halál! Hiszen ő mondta néhány órája: Beteljesedett! Végrehajtatott! Igen, a búzaszem végre a földre került... S vajon lesz-e termés, sokszoros?

Meghalt, és eltemettük, vége. De mégsem: itt maradt köztünk szeretete. Ez a szeretet oly erős volt, oly őszinte, hogy erős vonzalmat, reményt, hitet támaszt bennem. Hitet, mely legyőzi a halált, hitet, melyet elfogatásakor, a szenvedés óráiban és a kereszt árnyékában majdnem elveszítettem.

Elmegyek, nem őrzöm a sírt, a holtat. Elmondom majd mindenütt és mindenkinek, hogy nemcsak prédikálta a szeretetet, de megbocsátott kínzóinak is. Mert senkinek nincs nagyobb szeretete annál, mint aki életét adja övéiért. És ő mindenkié akart lenni, mindenki felé kitérte a keresztet karját.

Szegényebbek lettünk, mert elment közülünk, — és mégis meggazdagodtunk. Egyre tisztábban látjuk: a búzaszemnek előbb meg kellett halnia, hogy éljen, hogy százszoros termést hozhasson.

Vajon itt marad-e a sziklasírban? Elenyészik-e? Valamit egyszer mondott, hogy harmadnapra fel tudja építeni azt, amit az emberek leromboltak. De hogyan is kell ezt értenünk? Meghalt, mert minden ember a halál eljegyzettje. Ő is egy volt közülünk, meghalt ő is. Miért van mégis úgy, hogy sírjánál józanság és szkepszis, Istenbe vetett remény és szomorúság egyszerre szállja meg a lelket? Valamilyen jelről beszélt: Jónás próféta jeléről. Hol marad, meddig várat magára még ez a jel?

Ezután már nem vele fogok beszélgetni, de sokat, nagyon sokat fogok órála szólni. Lassan talán sokmindent megértünk: valóban ezt és így mondta akkor... És biztosan sokmindent félre is érthetünk, rosszul értelmezhetünk, ha majd órála szólunk. Hacsak... hacsak nem érkezik valami fény, valami segítség, valami erő tőle?... de hiszen ezt is megígérte...

Az a vég, az a kereszt — bizonytalanságba taszít. És mégis, újra és újra eszembe jut, amit oly nyomatókkal mondott: A BÚZASZEMNEK ELŐBB MEG KELL HALNIA!

Ilyesféle lehetett volna Jézus gyászbeszéde... vagy egészen más. De hát mit tegyen a magára maradt ember? Csak értelmez, titkát-nyitját keresi a problémának, a szeretetnek és gyűlöletnek, a magánynak és együttlétnek, az életnek és halálnak —, Jézus szenvedésének és halálának is. És mindazok keresztjének és halálának is, akik ennek a Názáreti Jézusnak nyomába szegődtek. Jézus keresztben szétfeszített karja — ölelésre kitért kar, Jézus sziklasírja a búzaszem elhalásáról és megújuló, megsokszorozódó életéről beszél.

Boldogok, akik nem látnak, — mert a földi életben még nem láthatják az örökké Előt. Boldogok, akiknek szeme egyre csak a kereszt fájára szegeződik, — és mégis tudnak az életben remélni és hinni. Boldogok, akikben a tagjaiban is szenvedő, a keresztre vont Fő, Jézus nem kioltja, hanem élesztgeti, ébresztgeti az olykor szárnyaszegett hit és lemondó remény pislákoló lángját.

Sz. A.

TANULMÁNYOK

Alszegehy Zoltán

MIÉRT KERESZT AZ EGYHÁZ?

Mint minden igazán teológiai megfontolás, ez a tanulmány is, a hívők közösségének az életéből indul ki, annak megértését és megújulását keresi, — az Isten szavának fényében, a mindennapi élet távlatában.

Az élmény, ami itt foglalkoztat bennünket, az a sajátos kontrasztjelenség, amellyel éppen az intenzív hitéletet élő személyek és közösségek egyszerre örvendő bizalommal és fájó kiábrándulással állnak szemben az anyaszentegyházzal. Az egyháztörténelem arra tanít bennünket, hogy ez az ambivalens élmény állandó kísérője a katolicizmusnak, de a különböző korokban hol a büszke öröm, hol a fájdalmas szegény jut túlsúlyra. Korunk egyházélményében nem a diadalmos kereszténység boldogsága a hangadó. Egy félszázaddal ezelőtt a földön élő keresztények közösségét hősiiesen küzdő seregnek éreztük; a zsinat alatt Isten zarándok népéről beszéltünk; ma egyre gyakrabban van szó a keresztre feszített egyházzal, mely keresztje lett tagjainak. Miért?

Az egyház kereszt, mert intézményes közösség

Minden mély emberi élménynek megvan a maga közösségi vonatkozása. Isten üdvözítő önkiadásában is alkalmazkodik a törvényekhez, melyeket maga oltott teremtményeibe. Nem mint elszigetelt egyéneket, hanem mint egy üdvközség tagjait szenteli meg és üdvözíti gyermekeit (Lumen gentium, 9.).

A közösségi életnek, ha hosszú időn át nagy számú és igen különböző külső és belső helyzetben lévő embert egyesít, elkerülhetetlenül szüksége van intézményes keretre. Meghatározott szerepek, állandósuló magatartások, sajátos nyelvezet, kikristályosodott nézetek segítik a csoport tagjait, hogy felismerjék, ki tartozik a csoporthoz és ki áll rajta kívül, hogyan kell élniük, gondolkozniuk és érezniük, hogy részesei legyenek a közösségnek. Isten megint csak hűséges marad teremtő akaratához. Krisztus Urunk annyira „megtestesült”, hogy szőlőtővét, misztikus testét, üdvösségünk szentségét, nem csak közösségi, de intézményes formákban is élteti. Krisztus tanítványai soha, egy pillanatra sem éltek közösségi, sőt intézményes formákon kívül hivatásuknak.

Az egyház intézményes valósága elsősorban azért „kereszt”, mert rákényszerít bennünket arra, hogy vallásos élményünk meghaladja az elvont általánosság, a pusztá hangulat, a pillanatnyi érzelmi fellángolás szintjét. Az intézményes tanítás, a törvény, a szertartások megszabott rendje, a közösség többi tagja igényeinek figyelembe vétele, — mindez folyvást rombolja önzésünk elszigetelő védőfalait, állandósítja, gyakorlativá teszi hitünket, szolgáló tagjává tesz a közösségnek. Ez — természetesen — fájdalmas: sírásra fakaszt, mint a születés a kisgyermeket.

De nem csak a tökéletlenségnek és a gyengéknek okoz fájdalmas az egyház intézményes jellege. Aki igazán „találkozott az Istennel”, az érzi, hogy a megmerevedett formulák, amelyekben az egyház üdvösségünk szent titkát megfogalmazza, igazak ugyan, de nem fejezik ki az egész igazságot, és nem tökéletesen fejezik ki az igazságot. Aki megérezte Isten szeretetének vonzását, az tudja, hogy a törvény szükséges kalauz ugyan az Isten akaratának a megtalálása felé, de semmiféle törvény nem tudja kifejezni az újabb és újabb, a pillanatnyi helyzet szerint változó, egyre radikálisabb követelményeket, melyeket az Isten igényes szeretete támaszt bennünk.

Sőt, az intézményes valóság nem egyszer ellentétbe kerül az Istennek való önátadás élményével és követelményeivel. Alapjában véve ugyanaz a sajátos vonatkozás fedezhető fel az élményszerű istenimádás és az intézményes egyház élete között, ami a szellemi és az

érzéki élet, valamint a kegyelmi és a természetes élet között áll fenn. „A test ugyanis a lélek ellen tusakodik, a lélek meg a test ellen...” (Gal 5,17). A „test” itt nem az élő sejtekből álló szervezetet jelenti, hanem az emberi valóságot, amennyiben még nem élteti az Isten Lelke. A keresztény élethez szükség van az emberi természet minden elemére, de a kegyelem új létsíkra, az Istenember belső életében való részesedésre is felemeli az emberi élet spontán dinamizmusát. A csupán-evilági, önző érdekkörbe záródó, a bűn jegyét viselő emberi pszichét „keresztre feszíti” a kegyelem, és így, a magát alsóbb létszinten elsáncoló „rég ember” halálán át emeli a személyt a feltámadás magasabb beteljesülésére. Ez a sajátos antagonizmus érvényesül közösségi életünkben is. Az intézmény természeténél fogva egyre teljesebb, kizárólagosabb, zártabb rendszer kifejlesztésére, tehát az egész élet „elintézményesedésére” hajlik, az egyéni élmény pedig spontán módon fellázad minden intézményes keret ellen. Az élet teljes kibontakozásához szükséges, hogy a két ellentétes erő egyensúlyban maradjon, és beteljesedésre vezesse egymást.

Az élmény önkéntes, ösztönös dinamikáját, és az intézményes rend sztatikáját mint két, egymást metsző vonalat ábrázolhatnánk. A kettő egysége, a „kereszt”, — ez hordozza az egyház életét, mindegyikünk üdvösségét.

Az egyház kereszt, mert gyűlölt közösség

Krisztus Urunk tanítványai remélték, hogy Mesterük „helyre állítja Izrael országát” (ApCsel 1,6), és ők maguk díszhelyen ülhetnek trónja körül (Mk 10,37). Csak lassan, az események fájdalmas iskolájában tanulták meg, hogy a próféták sorsában kell osztozniuk (Mt 23,34—37; Lk 6,26). A világ gyűlölte Krisztust, és követői nem volnának igazi tanítványok, ha nem gyűlölné őket is a világ (Jn 15,18—20). Szent Pál mint általános törvényt állította fel, hogy nem igazi szolgálja Krisztusnak, aki tetszik az embereknek (Gal 1,10), mert hiszen „mindenkinék kijut az üldözésből, aki buzgón akar élni Krisztus Jézusban” (2Tim 3,12).

Krisztus Urunkat ugyanis nem azért ölték meg a választott nép vezetői és a gyarmatosító hatalom képviselői, mintha egyénileg különösképpen gonosz vagy kegyetlen emberek lettek volna. Krisztus elítélte kora kizsákmányoló és elnyomó, az evilági egyéni jólétet minden más fölé helyező társadalmának életét erejét, az önzést; azért mindazok, akik egyéni vagy csoportra vonatkozó bűnös önzésre építik fel világrendjüket, a tények logikája szerint, szembe kell, hogy forduljanak Krisztussal, és természetesen azokkal is, akik elfogadják és életükkel megerősítik Mesterüknek az őt kizáró világ felett hozott ítéletét (vö. Mt 10,16—25; Mk 13,9—13; Lk 21,12—19).

A Jelenések Könyvének egy nehezen érthető szakasza alkalmat adott arra, hogy újra és újra felvetődjön a remény, hogy az egyház hosszabb, békés, boldog és virágzó korszakot fog megélni. Jellemző dolog, hogy az ezeréves virágkor várása rendszeren a nagy egyház szellemi sodrán kívül álló szektaszzerű csoportokban talált hitelre. A hivatalos egyház nem egyszer kimutatta bizalmatlanságát az ilyen földi reménységek tekintetében: legutóbb 1944-ben, amikor egy dél-amerikai mozgalom vizsgáltta követőit egy teokratikus világrend álmával (DS 3839).

Aki nem csak az anyakönyv tanúsága szerint, hanem szívében és életében Krisztus tanítványa, azt mindig egy „kellemetlen” emberfajta képviselőjének fogja tekinteni környezete, és olyan lesz a sorsa, mint a középkori Európa nem egy vidékén a zsidó nép tagjaié volt: megvetés, gúny, gyanú és bizalmatlanság fogja körülvenni.

Az egyház kereszt, mert szegény közösség

Nehéz sors szegény közösség részese lenni.

Nemzetközi összejöveteleken elnézzük egy-egy anyagi javakban és kultúrában hátrányos helyzetben lévő nép képviselőit. Senki se akarja megbántani őket, sőt, nagy kíméllettel bának velük. De mégis bántó még a vigyázat is, hogy meg ne sértsék őket: ez is mutatja, mennyire védtelenek. És ez csak külső homlokzata szegénységüknek. Mögötte ott van a mindennapi élet, amelyben az egyes emberek és az egyes csoportok magukra hagyatva küzdenek. Számukra szenvedés az, ami könnyű és magától értődő dolog a gazdagoknak; soha sem képesek arra, hogy versenyezzenek a gazdag közösségek részeseivel.

A keresztény ember, amennyiben Krisztus tanítványa, szintén ilyen szegény közösség tagja.

1. Az egyház elsősorban *anyagi javakban szegény*. Ez az állítás talán meglepőnek látszik, hiszen gyakran van szó jelentős tőkékről, melyek (az újságírók szerint) az egyház központi szerveinek birtokában vannak. Akár hitelt érdemelnek ezek az állítások, akár nem, ha arra

gondolunk, hogy ezekkel az összegekkel az egész világon működésben kell tartani az igehirdetés különböző szerveit, az iskolákat, a könyvkiadókat, a folyóiratokat, a rádióállomásokat, a kórházakat, a közvetlen személyes hithirdetés kereteit, el kell ismernünk, hogy ez az óriási tevékenység hihetetlenül szerény eszközökkel működik. De az egyház nem azért igazán szegény, mert nincsenek segélyforrásai, hanem azért, mert nem is volna jó, ha sokkal több volna a birtokában. A szegény Krisztus tanítványainak közössége, a világot szegénységükben megmozgató apostolokra épülő mozgalom, mindig elsősorban a szegények között talált megértésre, és történetének nem azok a legragyogóbb lapjai, amelyeken nagy anyagi hatalom felhasználásáról esik szó. Az utolsó zsinat alatt és után élénk vágy él az egyházban, hogy még jobban hangsúlyozza ezt a szegénységet, amennyiben ez vakmerő és istenkísértő csodavárás nélkül összeegyeztethető az egyház e világban váró feladataival.

Mennyi (hősiesen és hallgatagon viselt) áldozatot ró világszerte a katolikus papok, tanítók, írók, orvosok, tudósok, egyesületi szervezők stb. vállára egyházunk szegénysége!

2. Az egyház azonban nem csak anyagi javakban, hanem közösségi hatóerőben is szegény. Ez az állítás talán istenkáromlásnak látszik: nem a Szentlélek élteti-e az egyházat? nem az Isten ereje lakik-e benne? Az egyház, mint üdvösségünk misztériuma, csakugyan mindig erőteljes szentségi valóság. De az egyház embercsoport is, melyet — elvonatkoztatva a benne hittel vallott misztériumtól — a történelem, a társadalomtudomány, a lélektan módszerével is vizsgálhatunk. Ilyen értelemben feltehetjük a kérdést: mennyiben valósul meg az egyházban, tapasztalati alapon, a mai történelmi pillanatban, az emberi csoportok hatóerejének két fődimenziója? Nevezetesen: az összetartozás-érzet, ami a csoport egységének élénk tudatában és értékelésében áll, és a közösségi önbizalom, ami abban nyilatkozik meg, hogy a csoport előre látja, hogy eléri sajátos céljait.

A múltban az egyház közösségi hatóereje — emberi síkon — igen különböző volt. Már Krisztus Urunk kimondotta Pilátus előtt, hogy az ő országa nem innen való, és mint ennek az állításnak a bizonyítékára mutatott rá, hogy szolgálai nem kelnek harcra azért, hogy ne kerüljön a zsidók kezébe (Jn 19,36). A megfeszített Jézusnak a zsidóktól való félelemből bezárkózó tanítványai láttára (Jn 20,19) egy szociológus se tartotta volna valószínűnek, hogy ez az embercsoport meg fogja változtatni a föld színét. Voltak azonban korok, melyekben a világhódító kereszténység az immanens erőviszonyok mérlegelése alapján is hatalmas tömegmozgalmat jelentett. Ennek a hatalomnak előnye is volt. Mindig voltak gyenge emberek, akik talán eleinte nem mertek volna csatlakozni a keresztjét hordozó Jézushoz, de el tudták magukat szálni követésére, mikor hatalmában mutatkozott meg előttük. Mégis, a földi siker és csoportöntudat kísértés is lehet arra, hogy ne csak hitből legyen valaki tanítványa Krisztusnak. Aki egy tömegélmény heves megindulásában „tér meg”, annak még hosszú utat kell megtennie addig, míg elér az igazi, mély meggondoláson alapuló, csendes, szívós, a halálán át az örökkévalóságra törő megtéréshez. Egyikünk se szeretné, ha az egyház napjainkban úgy mutatkozna be, ahogy például a német lovagrend hirdette meg a középkorban a Balti-tenger partján, vagy ahogy Cortez misszionáriusai tárták az indiánok elé a XVI. században.

Azt mondhatjuk tehát, hogy az egyház, mint immanens látókörben vizsgált embercsoport, hatóerőben szegény közösség, mert szociológiai egysége és feszítőereje rendszeren gyenge. És ha nagyobb erőt is jelent, akkor ez az erő, éppen immanens jellege miatt, mégsem alkalmas arra, hogy az igazi hitéletet, az egyház sajátos életét előmozdítsa.

Ez a szegénység teszi keresztté az egyházat. Elnézzük a tömegeket, amiket valami nagy, diadalmos mozgalom kapott szárnyra. Sokszor hősiess tetteket visznek végbe. De könnyű nekik! A közösségi szellem, csoportjuk sajátos hatóereje sodorja őket. Batu kán tatárjainak valószínűleg nem volt szüksége hosszú megfontolásra ahhoz, hogy átkeljen a Kárpátokon. De az az ókori keresztény, aki egy verpad felé hurcolt mártírcsoporthoz csatlakozott, útközben valóban „vértanú” lett, még mielőtt lesújtott volna rá a bárd. A kereszt tette vértanúvá azt, aki Krisztus szeretetéből, a Szentlélek erejében a „szociológiaiilag gyenge” csoporthoz csatlakozott.

3. Az egyház szegénységének tragikus mélysége viszont a *bűnben* mutatkozik meg.

Az egyház bűnös, mert nem veti ki magából a súlyos bűnt elkövetett tagjait, hanem szeretettel, példájával, imájával igyekszik őket újra élő tagjává tenni. Az egyház bűnös, mert egészen rendkívüli kegyelmi segítség nélkül a jó keresztények sem tudják elkerülni, hogy a bocsánatos bűnökön keresztül megfertőzze őket a gonoszság mérge. Az egyház bűnös, mert tagjainak összegeződő mulasztásai, tökéletlenségei elkerülhetetlenül elferdítik közösségi életét is. Az egyház bűnös, mert vezetői is vétkeznek, és bűneik gyengítik az igehirdetést, méltatlanná teszik a szentségi életet.

Igaz, az egyház az élő hit, a szeretet, a szentség csodáit termi meg nap nap után, de az

erények nem keltenek szenzációt: ha egy jó családapa egy életlőn át feláldozza magát a fiaiért, arról nem írnak az újságok, de ha megöli őket, az már megrendítő cikkekre ad anyagot. Igaz, az egyház sok tagja körömszakadtáig küzd rossz hajlamai ellen, de erről csak a gyóntatója tud. És így az egyházra a közvélemény rásüti a bűn jegyét. A keresztények szégyenkeznek, és szenvednek miatta. Egyik-másik lábujjhegyen elsompolyog. Isten majd megbocsát neki. Nagyon nehéz dolog egy bűnös közösség tagja lenni.

Az egyház kereszt, mert üdvözít

A hívő katolikus érzi, hogy nehéz dolog egyháza egységében élni, de hiszi, hogy az egyházzal való tartozás révén találkozik az üdvözítő Krisztussal. Az egyház műveli üdvösségünket, mert az Isten ígését hirdeti nekünk, mert tanúságot tesz Isten erejéről, mert imádkozik értünk, mert szentségi jeleiben belénk árasztja Jézus Lelkét, mert napról-napra megmutatja, hogyan kell élnünk, gondolkoznunk és éreznünk, hogy Krisztus éljen bennünk.

Éppen ez a kereszt teljes jelentése: fájdalmas gyengeség, és üdvözítő erő; „mert az erő a gyengeségben nyilvánul meg a maga teljességében” (2Kor 12,9).

Miért választotta Isten üdvösségünk útjává a „keresztet”, az Isten-ember halálában, fájdalomban, megálázásban, kudarcában való elmerülést? Miért kell „ezeket elszenvednie” Krisztusnak (és minden tanítványának), „hogy bemehessen dicsőségébe”? (Lk 24,26)

Szent Pál egyszer a kinyilatkoztatás síkján magyarázta az egyház gyengeségét. Az apostoli gyülekezetben nem volt sok bölcs a világ szemében, nem volt sok a hatalmas, nem sok az előkelő; Isten a gyengéket választotta üdvözítő erejének eszközüül, hogy megértsük, hogy üdvösségünk nem emberi mű, hanem az Isten kegyelméből származik. „Igy senki se dicsekedhetik Isten előtt” (1Kor 1,26—31).

Az egyház gyengesége hitünk tisztaságának is eszköze. Isten megtisztítja gyermekeinek szándékát, mint a szőlőműves a venyigét. (Jn 15,2). Ha mindig diadalmas, erőteljes, vonzó jelenség lenne az egyház, nemcsak Isten miatt, hanem a hit közösségének emberi vonzóereje miatt is, — megosztott szívvel keresnénk a hozzá való tartozást. Isten megengedi egyháznak gyengeségét, hogy hitünknek ne a földi érték, hanem az Isten ereje legyen az alapja (1Kor 2,1—5).

Végre arra is gondolhatunk, hogy egyházunk keresztje a mi bizalmunk oka. Nincs olyan mélyebb hitéletet élő ember, akit ne bántana tulajdon fogyatékosága. Aki segíteni szeretne másokon, aki szebb életet szeretne biztosítani gyermekeinek, hozzátartozóinak, barátainak, az fájdalmasan érzi, hogy még ha jó is a betű szerint az, amit tesz, életéből hiányzik az élményszerű, magával sodró erő, terhes a jelenléte, erőtlenség a szava, hidegen hagy a példája, önzéssel vegyül a szeretete. Hogyan is tudnánk remélni, hogy hatékonyan tudunk segíteni azokon, akiket szeretünk? Isten bizalmat önt belénk, mikor másodszor is „kiüresíti önmagát” (vö. Fil 2,7). Az első kenózis, kiüresítés, abban állt, hogy a megtestesült Ige érettünk szegény lett, hogy az ő szegénysége által meggazdagodjunk (vö. 2Kor 8,9). A második kenózis az egyháztörténelem misztériuma. A Szentlélek benne lakik az egyházban, Lelke ennek az elintézményesedésre hajló, gyűlölt, szegény közösségnek. Így győz meg az Isten arról, hogy akármilyen nyomorultak vagyunk is, nem vet meg bennünket: fel akarja és tudja használni azt a parányi jót, amit megtűnünk magunkban, — az ő országának építésére.

Sulyok Elemér

„MIÉRT MARADOK AZ EGYHÁZBAN?”

Gondolatindító olvasmány a „Warum bleibe ich in der Kirche?” munka (Walter Dirks és Ebenhard Stammler szerkesztésében, München, 1971. 3. kiadás). A könyv lapjain a hit-tudomány különböző szellemi irányzatait képviselő katolikus és evangélikus teológusok adnak számot arról a nehéz, — egyébként egyes, a kötetben is szót kapott személyekkel kapcsolatban már-már kétségbevonható — elkötelezettségről: miért is maradok az egyházban?

A konfesszió szintjén adott válaszok szellemi izgalomban részeseit olvasása azonban nem oldja fel a kérdőjelet az olvasóban. Egyrészt, mert már maga a kérdés is további gondolkodásra készítet, másrészt, mert a könyv táblájáról az olvasóra meredő kérdőjel őt

is személyes állásfoglalásra sarkallja. Ezért ebben a teológiai eszmélkedésben magam sem vállalkozom többre, minthogy a kérdés nyomán a belőlem kioldódott gondolatokat összegezzem. De amikor ezt teszem, igyekszem tekintetbe venni a „Teológiá”-nak éppen ebben a számában bemutatásra kerülő témáját: „Az egyház: anyánk és keresztünk”. Édesanyánk, mert otthont akar nyújtani, az otthonosság légtövével akar körülvenni, ugyanakkor keresztünk, mert minden esetlegessége elszomorít, minden bűne — persze benne kinek-kinek a magáé — elcsüggeszt. Az édesanya köt, a kereszt old. Az édesanya megőrzi, a kereszt keresésre indít. El kell fogadnom az egyháznak ezt a kettősségét, az egész embert érintő, megkötő és eloldó, megőrző és keresésre ösztönző feszültségét. Azt is jól tudom, hogy a kérdés színe előtt végzett számadást nem végezhetem el a „kéz kezet mos” hűvösen semleges objektivitásáival. Vállalnom kell a valamásnak, ha nem is önmagamot, mindenesetre ön-megmutató szubjektivitását, amelynek tárgyilagossága esetleg vitatható, de alanyi őszintesége — akár elfogadható, akár elutasítható — meghaladja a bizonyítás vagy cáfolás léptékét.

Ezek előrebocsátásával először nézzünk szembe magával a kérdéssel. Első megközelítésben eszünkbe idézheti a német egyháznak azt a nem titkolt statisztikáját, hogy évről-évre több ezer azoknak a száma, akik hivatalosan is kilépnek belőle. A nyilvános hírvetéssel kilépők okkal adhatják fel a leckét a szürke bentmaradóknak: és te, miért maradsz, miért nem lépsz ki? Persze igazságtalanok, sőt képmutatók volnának, ha a kérdés forrásvidékeként egyedül és kizárólagosan a német egyházat jelölnék meg, mert hiszen a kérdés tágabb horizontja egybeesik a világegyház határaival és benne a magyarával is. Igaz ugyan, hogy Magyarországon nem hallunk látványos kilépésekről, de ez mitsem változtat azon a látványos lemorzsolódáson, amely hovatovább a magyar egyház belső elszuvasodásához vezethet. Jövőjét illetőleg jóslásokba lehet bocsátkozni. Az is köztudomású, hogy amint az egyik oldalon világszerte észleljük a mennyiségi eltolódást, úgy — a közlekedő edények törvénye szerint —, a másik oldalon ugyancsak világszerte észleljük a minőségi kötődést. Ennek az átalakulási folyamatnak a hátterében egészen biztosan ott áll a 2. Vatikáni zsinat, amely egyaránt krízisbe hozott „ortodoxokat” és „neológokat”. Úgy érzem azonban, beszapnánk magunkat, ha csak ennyit hallanánk ki a kérdésből. A kérdésben ugyanis nemcsak a felszínről, hanem a mélyebben fekvő régiókról is szó van. Nagyon egyszerűen arról, hogy az egyházban maradok, ha kielégíti igényeimet de ha nem, akkor felmerül a miért kérdése. Számomra tulajdonképpen itt merül fel a komoly kérdés: vajon ennyre szuverén döntés ügye volna a „maradok vagy megyek” alternatívája? Csupán merő gondolatátsítként említem meg: vajon az ember minden, esetleg jogos nehézsége vagy kifogása ellenére játszi könnyedséggel dönthet-e anyja, apja, felesége, férje, családja, anyanyelve vagy hazája elfogadásának vagy elutasításának dolgában?

Bár továbbra sem szabadulhatok a kérdéstől, de talán érzékelnem lehet, hogy olyan kérdésre akarok választ adni, amelyre csak racionális felelet nincsen. Nincsen, mert végeredményben titokról, misztériumról van szó. Éppen ezért ebben a formában módosítanám a kérdést: Miért lehetek, maradhatok az egyházban? A kérdés átfogalmazása természetesen nem akar fölmenteni a döntés feladata alól, de az egyéni döntésről lsten misztériumára és az egyház titkára akarja terelni a figyelmet. Arra, hogy én, aki talán nem vagyok különben annál a jóhiszemű embertársamnál, aki nem tartozik az egyházhoz, mégis az egyház tagja lehetek és maradhatok. Így azután nem is annyira az a kérdés, hogy az egyház mennyire felel meg az én igényeimnek, hanem az, hogy én mennyire felelek meg az egyház igényeinek.

Az eukarisztia mint az egyház „kánon”-ja

Az egyház a konkrét térben és időben élő emberek közössége, amely éppúgy tanulmányozható, mint minden emberi közösség. A történelemtudomány módszerével kutatni lehet eredetét, fejlődését, időszakos megnövekedését és megfogyatkozásait. A konkrét helyen és időben kicsapódó erőnyeiből és bűneiből következtetni lehet „időjárásváltozásaira”. A társadalomtudomány módszerével elemezni lehet felépítését, szerkezetét stb. Persze kérdés: ami az egyházból a módszerek és mérőeszközök hálóján fennmarad, az mint pozitív tényanyag mennyire képes beszélni legvalóságosabb lényegéről? Természetesen nem a szociológiai, vagy történelmi szemlélet jogosultságának kétségbevonásáról van szó, hanem — illetékességi területének tiszteletben tartásával — szükségzerű esetlegességéről. Arról, hogy aki csak így lát, az semmit sem lát, illetve csupán a változó, fodrozódó felszínt látja. Az egyház lényege ugyanis a felszín alatt rejlik, ahol — a bizánci görögység szóhasználatával élve —, mint Kúriakon, mint az „Úr háza” mutatkozik be. Értéke nem önmagától, nem

az építkezés közben felhasznált anyagoktól, vagy esetleg a műemlékjellegtől függ, hanem attól, akié és aki benne lakik, az Úrtól. A ház népe sem önmagában, hanem a ház gazdájával főnálló kapcsolatában érték. Az egyház éppen ezáltal az önmagán túlmutató vonatkozása által lesz az, aminek lennie kell. Éppen azáltal lesz „önálló”, hogy önmagában „önállótlan”.

„Kinek mi a szívében, kitetszik annak színében” — tartja a régi magyar szólás. Az egyház lényege, a vonatkozás, az Úrhoz tartozás ugyancsak kitetszik a „szívében”, a mindenkor eukarisztikus ünneplésben. Abban az eukarisztiában, amely úgy az övé, hogy az egyházon kívül nincs eukarisztia, de mégsem az övé, mert nem a saját tulajdona. Saját tulajdona volna, ha úgy tekinthetne rá, mint teljesítményére. De erről szó sincs, mert minden emberi várakozást meghazudtolva, minden emberi elképzelést felülmúlva az egyház nem győz fölocsúdni arra, amit egyszerűen ajándékba kap. Igazság szerint az egyház magában az eukarisztiában eszmél fel saját lényegére, hogy azután a térben és időben ágyazott életét, megjelenési formáját ehhez a felismert lényeghez igazítsa. Azt is mondhatnánk, hogy az eukarisztia a mindenkor egyház „kánonja”, zsinórmértéke, amennyiben napról napra ajándékba kapja, hogy életét, örömét és szenvedését, hűségét és kérdéseit napról napra hozzá mérje. Ezen a mércén szeretném megmérni azt is, „miért maradok az egyházban?”

„Nem mi szeretjük Istent, hanem Ő szeretett minket” (1Jn 4,10)

Az eukarisztiában az történik velem, mint valamikor Zakeussal. A róla szóló történet a Krisztussal való találkozás története. Figyeljük csak meg, hogyan találkozik Jézus az emberrel. (Lk 19,1—10). Már úton van Jeruzsálem felé, a szenvedés és a halál árnyéka esik az útjára. Megértenénk, ha minden erejét önmagára fordítaná. De még ekkor sem ezt teszi, nem önmagára gondol, hanem a másokra. Mindig csak a másikat látja. Ott van, ahol éppen szükség van rá. Csodálni való érzékenységgel veszi észre minden óra eleven igényét. Rögön megéri, mivel is segíthet Zakeuson, aki úgy várja Őt, mint a lakatlan szigetre vetődött hajótörött az életet és az otthon jelentő hajót. Ebben a helyzetben nincs lehetőség a hosszú beszélgetésre. Jézus nem is beszél neki bűnről és bűnbocsánatról, de látja, hogy ezt az embert kitaszították, rajta csak akkor segíthet, ha nyilvánosan megtiszteli, és ezzel szétoszlatja a kiközösítés áporodott levegőjét. Ez többet mond, mint a sok beszéd. Lehívja a fáról és bejelenti, ma az ő vendége lesz, nála fog megszállni. Jézus nagyon jól tudja, mit tett Zakeus, de nem múltjában tekint, hanem jelenében, amely kiközösítette eddigi életének sarkaiból, ráébresztette bűneire, eljuttatta Isten országának várására. Ott, abban a tömegben egyedül Zakeus értette meg Jézust, egyedül ő várja azt, amit egyedül Jézus adhat és adni akar. Ezért szószerint áll: „a te házában *kell* megszállnom”. Zakeus érthető módon „örömmel” várja, hiszen már van valakije, aki megbízik benne, bűnei ellenére, vagy talán éppen azért, mert bűnei csak *voltak*. A bizalom egy egészen új világba vezető ajtókat nyit meg életében. Jézusban a Szent Istent tapasztalja meg, aki egyedül alapja annak a bizonyosságnak, hogy bűnei megbocsáttattak, hogy új életre támadt. Zakeus ebben az órában úgy ismerte meg az Istent, mint aki először ajándékoz, és csak utána kér, aki először önmagát adja és csak utána kívánja az embert. Jézus az, akiben felismerte az Istent és Jézus az, aki által visszatalált az Istenhez, önmagához és embertársaihoz. Ez a csodája ennek a találkozásnak (vö. Bohne—Gerdes, Unterichtswerk zum Neuen Testament, Verlag „Die Spur”, Berlin, 1973. 206—212. o.).

Ez a csoda valósul meg minden eukarisztiában. Olyan világból érkezünk az istentiszteletre, amelyben emberi tulajdonságainkért, vagy teljesítményeinkért, de mindig *valamiért* szeretnek minket. Isten fanyar pózaink és talányos álarcaink mögött olyan gyermeket lát bennünk, akit nem szerettek eléggé, akit megszűnt valaki éltetni. Megrekedtünk a növekedésben, mert senki sem fedezte fel igazi énünket, senki sem kívánta, hogy többek legyünk. Istent sem szeretjük, mert az ember mindaddig nem tud szeretni, míg őt nem szeretik. Itt a csoda: mielőtt egyáltalán szerethetünk volna Istent, Ő már szeretett minket, nem úgy, mint mi, feltételesen, töredékesen, hasonlítva, válogatva, hanem feltétlenül, töretlenül, hasonlítás nélkül, mértéktelenül. Pusztán önmagunkért, nem azért, mert bármit is *birtokolunk*, hanem egyszerűen azért, mert *vagyunk*. Egyedül ő a tudója és tiszteletben tartója az ember mérhetetlenségének. És egyáltalán ki mérheti ezt az embert, ha nem az a szeretet, amelynek tulajdonképpen nincs mértéke. Ezt a mértéktelen szeretetet kínálja fel számunkra Jézus Krisztusban, amikor megünnepeljük az eukarisztiát. „Vegyétek és egyétek... vegyétek és igyátok”. Nem kérdezve érdemeinket, nem érdeklődve teljesítményeinkről, hanem mint Zakeus esetében, önmagát adja és önmagában, önmagunkat önmagunknak. De „ha Isten így szeretett minket, nekünk is szeretnünk kell egymást” (Jn 4,11). A Jézus Krisztusban ajándékba kapott isteni szeretetet nem tarthatjuk magunknál önző

szándékkal, hanem az eukarisztia asztalát „meghosszabbítva” most már tovább kell adnunk és benne önmagunkat „kenyérváró” testvéreinknek. Ebben a vonatkozásban is áll, amit Jézus így mond: „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, de aki értem elveszíti életét, megtalálja azt” (Mt 16,25). Aki magához köti a szeretetet, elveszíti azt, de aki tovább adja, megőrzi. Nem is lehet másképpen, hiszen a test értünk töretett meg, a vér sokakért ontatott ki.

Az egyház, önmagának és benne a mi keresztyény életünknek ezt az eukarisztiából kibontott egzisztenciális alapértékét „játssza el” húsvét vigíliáján a tűzszentelést követő gyertyás körmenetben. A húsvét ünneplésére összejött gyülekezet kezében a gyertyával, sötétségben várja Krisztus világosságát. „Ami a markodban, az az igazság” — mondhatnánk. A marokba szorított sötétség — ez a mi igazságunk. A tüzet azután nem mi csiholjuk ki, mint Prométheusz, hanem kapjuk a Krisztust jelképező húsvéti gyertyáról. Úgy kapom, hogy részesedem az előttem álló világosságában, amely úgy az övé, hogy nem a tulajdona, hogy azután részesítem a mögöttem állót abban a világosságban, amely szintén úgy nem az enyém, hogy nem a tulajdonom. Ha tudatosítom, hogy ingyen, érdem nélkül kapom ezt a világosságot, akkor örömmel tudom továbbadni. Az elragadásnak és továbbadásnak ez a kölcsönössége, vagy ha tetszik, dialektikája őrizheti meg bennünk a már lángrollobbant világosságot. Az egyház az eukarisztia és a húsvéti liturgia ősi képrendszerének romlatlan egyszerűségében tapasztalja meg azt a csodát, amely nélkül hitem szerint nemcsak keresztyény élet, de emberi élet sem lehetséges. Azt a csodát: mielőtt szerettem volna Istent, ő már szeretett engem, hogy azután az ajándékba kapott szeretetben én is ajándékba adjam a szeretetet, mielőtt embertársaim szeretnének, én már szerszem őket. Hol kaphattam volna meg ezt az életet, ha nem az egyházban?

A semmit választó minden

A Zakeusról szóló történet más szempontból is megvilágítja a Krisztussal való találkozást. Kevés olyan elbeszélést olvasunk az evangéliumokban, amely annyira profán volna, mint a Zakeusé. Bár az „Isten” szó elő sem fordul benne, mégis kevés helyen lesz annyira világos, kicsoda is az Isten, mint éppen itt. A történetből úgy lép eléink Isten, mint aki a mérhetetlent a mérhetőben, a legnagyobbat a legkisebben rejti el. De miért ez a rang-rejtettség? Mert a rejtőző szeretet tud szabadon, diszkrétén szeretni. Az a szeretet ugyanis, amely értelmek az élmények egyoldalú hajszolásában keresi és minden áron hatni, imponálni akar, tulajdonképpen nem is szeretet. Olyant tesz, ami ellentmond belső lényegének, birtokolni kívánja a másikat, ahelyett, hogy megcsodálná a másik titkát. De Isten, aki egyedül volna képes lélegzetelállító élményt nyújtani és szabadságunkat megbentívva imponálni, egyedülálló módon képes szeretetét a legészrevétlenebb hétköznapi bejteni és szabadságunkat tapintatos tisztelettel körülvenni.

Isten szeretetének ezt a csodáját nyújtja az egyház. Az istentiszteleten Isten felolvasott igéjében emberi szavakat hallok, amelyeket már ezerszer kimorzoltak. Sőt olyan szavakat, amelyeket a történelemben nem egyszer a hatalom és a gőg ejtett ki tisztátlan szájjal. A hétköznapi szavak azonban mégis Isten nem hétköznapi szeretetét hordozzák. Az eukarisztiában kenyeret és bort érzékelek, de ez a kenyér mégsem kenyér, és ez a bor mégsem bor, hanem Krisztus teste és vére. A mindennapi élet felszíni értéke semmi, de mélysége minden: Isten szeretete Jézus Krisztusban. Majd az eukarisztiában, ebben a sakramentális látóhatárt kibontó valóságban az egész keresztyény élet jelszerűnek, „quasi sacramentalis”-nak mutatkozik be. Például az egyház valósága. A bűnös egyház Jézus Krisztus tiszta jegyese. Isten a „semminek látszókat” választotta, hogy bennük rejtse el a mindent, Jézus Krisztust. Vagy a hit valósága. Ott állunk meghalt embertársunk sírjánál. A földbe eresztett koporsóra a pap földet dob és közben ezt mondja: „Porból lettél, és visszatérsz a porba. De Isten feltámaszt téged az utolsó napon”. Amit látunk, megint minden, csak nem élet. De az egyszerű kézmozdulat szinte beleírja a kimondott szavakat a földbe, a halhatatlant a halandóba, az életet a halálba, a mindent a semmibe.

Mekkora az ellentét az ember szava és Isten szava, a kenyér és Krisztus teste, a bűnös egyház és Krisztus jegyese, a halál és élet között! Mi az, ami áthidalja ezt az ellentétet? Mi az, ami képes egységben tartani ezt a feszültséget? A hit vagy a remény? Mind a kettő, de csakis a szeretetben, amely egyedül képes arra a már-már arcátlanúságra, hogy a factum brutum-ok, a pusztá tények szemébe kacagva kihívja maga ellen az érzékelhető világot. Végsősoron az a szeretet, amelynek fedezete maga az Isten, aki Fiában, Jézus Krisztusban, mint a legkisebben elrejtette és kinyilatkoztatta a legnagyobbat: irántunk való szeretetét. Így érthető, hogy az egyházban rajzolódik ki az egész emberiségnek az a végső vízvonalzója, amely különben a világban, de a mi felszínen lebegő életünkben is

sokszor összekuszálódik. Ez a vízvázalzó pedig nem az erőszak és a hatalom, nem is a csodák, de még a hit és a remény sem, hanem egyedül a szeretet. Szent Ágoston mondja erről az egész emberi történelmet és minden emberi életet krízisbe hozó végső kritériumról: „Isten fiai a gonoszság fiaitól csak a szeretetben különböznek.”

Az egyház kezéből vett eukarisztiában mindnyájunkat ez a szeretet hoz krízisbe. Az eukarisztia ünneplésére mindig egy raffináltan szövevényes világból érkezem. Úgy jövök, hogy azért ez a világ itt van bennem, sejtjeimbe épülten, rostjaimba rakodva. Megszokott életritmet, hozzám nőtt életkeretet hagyok magam mögött, hogy Isten Jézus Krisztusban felragyogott szeretete felettem is ítéletet tartson, bennem is szétválasszon „lelket meg szellemet, ízet és velőt” (Zsid 4,12). Persze mindez nem egy elvonatkoztatott időfeleltiségben történik, hanem a liturgia Isten szeretetét elrejtő képrendszerében. A fény és a világosság a kozmosz elemei, a kenyér és a bor az ember étele és itala. Olyan észrevétlen és semmit mondó elemek, hogy csak akkor figyelek föl rájuk, ha éppen hiányoznak. A liturgiában betöltött szerepük szintén észrevétlen, ugyanakkor nélkülözhetetlen. Az egyház szimbólumai Isten rejtőzően észrevétlen, ugyanakkor nélkülözhetetlen szeretetére emlékeztetve arra ösztönöznek, hogy mi is észrevétlen, ugyanakkor nélkülözhetetlen szeretettel legyünk jelen a világban. Arra a felismerésre juttatnak, hogy talán csak akkor vesznek észre minket, amikor egyszer már nem is leszünk.

„Ha kitarunk, vele is fogunk uralkodni” (2Tim 2,11)

Istennek a mienkét megelőző, rejtőző szeretete az egyház „kánon”-ja. Olyan eszménye, amelyet — mint naponként végzett önreflexiójából nagyon jól tudja — sohasem fog maradéktalanul megvalósítani. Zarándokútján hol közelebb kerül hozzá, hol távolabb sodródik tőle. Mindaddig, amíg célba nem jut, mindaddig, amíg a földi egyház és a mennyei Jeruzsálem, az egyház közösségének és a szentek közösségének feszültsége fel nem oldódik Jézus Krisztus újraeljövetelében. A parúziáig azonban Krisztus halálát hirdetjük. Szóval: az igehirdetésben, amely nem akar másról tudni „csak Jézus Krisztusról, a megfeszítettéről” (1Kor 2,2). Bölcsességével: a teológiában, amely ennek következtében csak a „kereszt teológiája” lehet és nem a „dicsőség teológiája”. Tettével: az életben, amely azt jelenti az egyház számára, hogy a földi Jézussal azonosulva vállalnia kell a szenvedést és a halált. Ezt a szenvedést és halált vállaljuk tulajdonképpen akkor is, amikor fájdalmasan tapasztaljuk, hogy az egyház közössége és benne mi magunk mennyire mögötte maradunk annak, amit különben az eukarisztiában az egyház és a magunk élete számára felismerünk. Ebben a feszültségben vagyunk a legkönnyebben megkísérthetők. Mindnyájunkat megkörnyékezhethet, sőt meg is környékezik a profán élet hasznosságai elve: szívesen vagyunk az egyházban, ha odatartozásom ellenértékeként szolgáltat is valamit; szívesen résztveszek a szentmisén, ha jó igehirdetést hallok, ha eleven közösségre találok. Ha viszont egyenesen csapnivaló az igehirdetés és az istentiszteleten olyan alkalmi csoportosulásba csöppennek, amelynek tagjai mitsem akarnak tudni egymásról, akkor mi értelme van, hogy az egyházban maradjak?

Hitem szerint van értelme, csak ez az értelem nem a lázasan kapkodó cselekvés szintjén mutatkozik be, hanem mélyebben. Mert ha annak ellenére is megmaradok az egyházban, hogy semmit sem kapok, tulajdonképpen nagyon sokat kapok: a *hűséget*. Azt kapom, hogy az egyházban, a házasságban, a családban, az emberek között nemcsak oda tudok menni, ahol adnak, hanem oda is, ahol úgy érzem, semmit sem nyújtanak. Azt kapom, hogy azonosulhatok azzal a Jézus Krisztussal, aki bűneink ellenére is hűséges volt a halálig, mégpedig a kereszthalálig. Részesedhetem Jézus Krisztusnak abban a hűségében, amelyből egyedül fakadt mindnyájunkat megváltó szeretete. Közösséget vállalhatok szentekkel, mint *Szent Benedek*, vagy *Szent Ferenc*, akik nem a gögös elkülönülést vállalták, hanem azt a kitartást, amely egyedül forrása minden jobbító szándéknak és szebbítő munkának. Vagy olyan ma is élő hittudósokkal, mint *H. de Lubac*, *Y. Congar* vagy *K. Rahner*, akiknek talán mindnyájunknál is nyomósabb okuk lett volna, hogy hátat fordítsanak egy olyan közösségnek, amely — volt időszak — gyanakvással kísérte munkájukat, de akik az eloldódás helyett a kötődést választották. Azután együttérezhettek a világon elszóródott számtalan testvéremmel, akik felbomlóban lévő házasságban, családban, emberi és egyházi közösségekben nem megosztanak, hanem összekötnek.

Mauriac-kal is válaszolhatnám, hogy miért maradok az egyházban, aki ezt írja: „Nem mondhatom, hogy a katolikus egyházat önmagáért szeretném. Ha nem hinném, hogy megkapta az örök élet ígét, egyáltalán nem csodálnám szervezetét és módszereit, történetének jó sok fejezetét utálatosnak találnám... Számomra az a lényeges, hogy az egyház — részben éppen hibáin keresztül — sértetlenül megőrizte a kapott igazságokat.

Nem törődöm azzal, hogy azokat a kívánatosnál jobban szabályokba, rendszerbe foglalta. Az a fontos, hogy megőrizte azokat, s rajta keresztül az isteni szó eljutott hozzánk, nem mint emlék, nem mint felidézett múlt, hanem hatékony és élő valóság. „Bűneid meg vannak bocsátva.” — „Ez az én testem, amelyet értetek adok.” — „Mit törődünk azzal, hogy a csatornák régiek, hogy részben betömődtek, ha ez a két isteni mondás átfolyik rajtuk?” (Ce que je crois)

Miért maradok az egyházban? Mert számomra nagyobb csoda, hogy Isten szeret, mint hogy én szeretem az Istent. Mert nagyobb csoda, hogy Isten ezt a szeretetet a hétköznapi szűrkeségbe írta bele és nem az ünnepi ragyogásba. Mert nagyobb csoda, hogy hűtlenségünk ellenére is hűséges az Isten, mint hogy hűségünkért marad hűséges hozzánk. Végsősoron azért, mert számomra nagyobb csoda, hogy egyáltalán *maradhatok*, mint az hogy maradok.

Széll Margit

OTTHONUNK AZ EGYHÁZ

Egyházam, Anyám „egy csöndességnyi időre szeretném fejemet öledbe hajtani, / egy reménységnyi percre szeretnék karjaidban megpihenni! / De te nem vagy útszéli fogadó és kapuid nem kifelé nyílnak...” — Nem Anyám, te örök Otthon vagy! — Órádnak nincs órája / és határaid határtalanok, / mert az Úr irtalmát hordozod öledben...” (Gertrud von le Fort Himnuszaiából).

Ma gyakran hallható a hívők, a keresztények szájából: „Krisztus igen! — de az egyház, az nem kell!” — Vagy: „Magam akarom alakítani hitemet, az egyház nekem nem ad semmit!”

Az újszülöttnek, a gyermeknek, de az alkotó felnőttnek is szüksége van védettségre, otthonra, ahol megpihen, felfrissül, ahonnan mindig útnak indul és ahová visszatérhet. „Minden ember közösségbe született és fejlődésében rá van utalva a közösségre. A keresztény nem élhet, sem nem halhat önmaga számára és nem nyeri el üdvösségét csupán egyéni erőfeszítés árán. A vallás csak az igehirdetők és igehallgatók közösségében bontakozhat ki” (Josef Ratzinger: Einführung in das Christentum, München, 1968, 168.).

Az egyház bibliai jelképei

A Szentírás nem ad pontos meghatározást az egyházzal. Jézus példakkal, Szent Pál képekkel hozza közel az egyház valóságát. Ezek a képek és szimbólumok közvetlen érintik az ember mélyebb vágyait, ősi igényeit. Tudjuk azonban, hogy a képek sohasem azonosak a jelzett dologgal, hanem olyan találó utalások, amelyek egymást több oldalról egészítik ki. Szent Pál az Efezusiaknak írt levelében az egyház jellemzőit így foglalja össze: „Ti már a szentek polgártársai Isten házanépe vagytok, apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok, amelynek szegletköve maga Krisztus Jézus. Ő tartja össze az egész épületet, belőle nő ki az Úr szent temploma: Ti is benne épültök egybe a Lélek közreműködésével az Isten *hajlékává* (2,19—22), — azaz *otthonává*. — Szent János a jövőt látta: „A szent város, az új Jeruzsálem szállt alá az égből, Istentől. Nézd, ez az Isten *hajléka* az emberek között. Velük fog lakni és ők Isten népe lesznek és maga az Isten lesz velük” (Jel 21,2,3.).

A „ház” és a „szent hajlék” képeit Jézus természeti hasonlatával egészítjük ki: „Én vagyok az igazi szőlőtő. Atyám a szőlőműves. A szőlővesszőket, a gyümölcsözőket megtisztítja, hogy még többet teremjenek. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki bennem marad és én őbenne, az bő termést hoz...” (vö. Jn 15,1—11).

Az újszövetségi görög nyelv az egyházat és az egyházközséget egy szóval jelöli: eklézia, gyülekezet. Ez jelenti „a háznál összegyűltek közösségét” (pl. Priskánál, és Aquilánál, — vö. Róm 16,5), de jelenti a *helyi egyházat* is (pl. a jeruzsálemit, — vö. ApCsel 15,22), valamint az egész *hívő közösséget*, azaz az újszövetségi Isten népét (Ef 1,22). Amikor az Újszövetség az egyes közösségekre és az összegyházra ugyanazt a kifejezést használja, mélyreható összefüggést tár fel: „Minden egyes közösségben, a legkisebben is, ahol Krisztus nevében összejönnek, jelen van az összegyház... Az összegyház tehát nem úgy keletkezik, hogy az egyes egyházközségek összeadódnak, hanem kezdettől fogva egy titokzatos

azonosság áll fenn közöttük, amit Krisztus 'jelenléti azonosságának' mondhatunk." (Lexikon für Theologie und Kirche, 8.404) — Krisztus egyháza tehát térben és időben meghatározott hely, ahonnan a Szentlélek ajándékait árasztja, itt közli az igét, ide hívja össze a híveket imádságra és a szentségek ünneplésére, itt ajándékozzuk egymásnak testvéri szolgálatainkat Krisztusban (vö. ApCsel 2,38.42—47). Az egyház küldetésében folytonosan növekedik, így lesz „Isten Jézus Krisztusban való legbensőbb egyesülésének és egyszersmind az egész emberiség egységének szakramentuma, jele és eszköze" (LG 1.).

Isten hajléka — az emberek otthona

Az egyház legjellemzőbb biblikus teológiai kifejezését a „hajlékot” a „házban élők közösségét”, a mai embernek annyira vonzó „otthon” fogalmába sűrítjük össze. Az otthon nemcsak a külső, az elemi veszélyektől óv meg, hanem biztonságot, emberi közelséget, védeltséget jelent. Ez a védeltség nélkülözhetetlen az egészséges lelki és vallási élet kifejlődéséhez. Jó példái ennek a magukra maradt apostolok, akik Jézus mennybemenetele után lélekben megzavartak lettek és félni kezdtek. Ezért úgy látták, hogy jobb együttmaradni és visszatértek Jeruzsálembe... fölmentek az emeleti terembe, ahol minden az eukarisztikus utolsó lakomára emlékeztetett. Itt azután együtt maradtak... egy szívvel egy lélekkel állhatatosan imádkoztak... (vö. ApCsel 1,12—14). Ezen a helyen nyerték el a Vigasztalót, rájuk szállt a Lélek tüze, megvilágosította küldetésüket.

Az otthon nem üres ház, amint az egyház sem az. Lényeges, hogy valaki mindig jelen legyen benne. Ezért olyan sokat mondóak számunkra Jézus szavai: „*En veletek vagyok a világ végezetéig!*” (Mt 28,20). Jézus otthonának melegségét a mai embernek is meg kell tapasztalnia. Korunk szembetűnő jelensége, hogy mindenki családi otthont, vagy legalább hétfélig házat akar berendezni. A névtelen tömegből kis közösségbe, családi körbe vágyik. Az egyház mint összegyűjtés csak a helyi közösség közvetlenségében lehet személyes és itt áll nyitva az érdeklődők és a menedéket keresők számára.

„Gyermek volt lelkem — akit kitettek, — / úzött vad volt sötét őstönök erdejében, / de Te, egyházam, imádkoztál érte és ez megmentette. / Áldozatot mutattál be érte, és ő abból táplálkozott” — írja von le Fort. (Hymnen an die Kirche).

A kezdeti időkben a keresztények közvetlen közössége egybeesett az egyházzal. Erre utal Karl Rahner, amikor az egyház sejtjét, a mai helyi egyházat, *plébániai közösségnek* nevezi. Ez legyen a keresztény otthona és tűzhelye. A városiasodás, az ingázás, a társadalmi pluralizmus minden formája megkívánja, hogy a keresztények kialakítsák lelki otthonukat lakóhelyük egyházközségében. Ez konkrétan azt jelenti, hogy az egyházban mindenki számára van hely megpihenni. A templom is inkább otthonos legyen, mint fennkölt ünnepélyességű. A mindennap megújuló miseáldozat „utolsó vacsora-terme”, ahol jelen van az eukarisztikus Krisztus. Az egyházközségi emberi közössége és a templomi isteni jelenléte — egyik sem hanyagolható el a másik rovására. Elhibázott lenne, ha az egyházközségbe betérnénk beszélgetni, segídekezni, de az eukarisztikus Jézusról megfeledkeznénk.

A kívülálló szemével nézve ma az egyház kevésbé mutatkozik „otthonosnak”. Meglehetősen sivár és élménytelen egyházzá lettünk. Ez Karl Rahner lehangoló megállapítása. Az élő lelkiség visszahúzódott a nagy egyházból és a „buzgó lelkek” kis közösségébe rejtőzött. A nagy egyház, mintha továbbra is a rituális legalizmus és az adminisztráció szokásos vágyain haladna. „Mi papok és püspökök éppen hivatásunk révén be vagyunk biztosítva és programozva. Védenek minket a társadalmi előfeltételek, amelyek könnyűvé és egyhangúvá teszik munkakörünket. Milyen gyakran utalunk a híveknél olyan hitgyszágokra, amelyeket előbb meg kellene értenünk és nekik is meg kellene tapasztalniuk ahhoz, hogy hinni tudják és erőt meríthessenek belőle” (Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance, Herder, 1973, 94.). A keresztény igehirdetőnek sokat kellene imádkozni az egyéni „találékonyág” kegyelméért, hogy tanításában óvatosan, lépésről lépésre haladjon előre, hogy megtalálja a hiteles szavakat a hit igazi tanúságtételéhez. „Ma az egyházban túl keveset beszélünk az Istenről, vagy száraz beiskolázott szöveget mondunk, amelyből hiányzik az öröm és az eleven meggyőződés... és mindez azért van, mert még nem tanultuk meg az istentapasztaláshoz vezető misztagógia lelki művészetét. Már magunk is alig hiszünk az 'Isten titokzatos jelenlétében' és szívesebben szólunk 'Isten távollétéről' vagy át vesszük az 'Isten halott-teológiájának' szedett-vedett gondolatát” (uo.). Kérdezzük csak meg magunktól, hol olvassák ma az egyházban, akár a papi szemináriumokban is, a lelki élet klasszikusait azzal az érdeklődéssel, hogy számukra is legyen mondanivalójuk? — „A keresztények Istene Jézus Krisztusban értelmezi önmagát. Az egyház pedig a mindig jelenlévő Isten otthona, ahol őt Jézus tapasztalható történeti jelenlétében ünnepljük. Az egyházban élő formában találkozik az Istenből levezetett — descendens — teológia, az em-

bortól Istenhez vezető — ascendens — krisztológiával. Az *isteni jelenlét* bátorító, védelmező közelségét így tapasztaljuk meg az egyházban, amelyet joggal nevezünk *igazi otthonnak*... A megváltott szabadság örömét hirdető *valódi lelkeség otthonának*." (uo.)

A titokzatos kettősség

Az egyház titkát először a minduntalanul szemünkbe ötlő kettősségéből vesszük észre. Kettőssége több oldalról felmerül; statikus és dinamikus, emberi és isteni, látható és láthatatlan jellegében. Ebből adódik, az az állandó kísértés, hogy szüntelenül ellentmondásokkal vádolják: Túlságosan világias vagy! Szüntesd meg nunciaturaidat, add fel igényeidet a világban, szorítkozz arra, hogy gyermekeid lelki életét irányítsd! — Ezek a kísértők nem veszik észre, hogy az élő Krisztust hasítják szét, akinek teste egészében összehívódik a világgal. — A másik vád ilyen: Egyház, te nem fejlődsz eléggé a tudomány és haladás korszakában. Foglalkozz többet a világgal és a fejlődéssel. Ez a kísértés oda vezethet, hogy ambíciója horizontalizmusba csap át. Az egyház mindkét törekvést egyszerre és titokzatos módon foglalja magába, amint Jacques Loew írja: „A názáreti Jézus nem csak az égért van és nem is csak a földért, hanem mindkettőért, ezért feszítették keresztre az ég és föld között” (Ce Jésus qu'on appelle Christ, 1970. — magyar is, 154.). A *kettősség* látszata az *egyház misztériumából fakad*. Ha nem próbálkozunk a titok mélyére hatolni, semmit sem értünk meg belőle.

A mai ekleziológiai szemlélet egyik úttörője, Charles Journet bíboros leírja, hogy amint Jézust kortársai különféle nézőpontból szemlítették, ugyanez a felfogás felismerhető az egyház megítélésénél is (vö. Le Caractère théandrique de l'Église, source de tension permanente, Unam Sanctam, Paris, 1966. 299—312.) — „Nem Jézus ez, a József Fia? Atyját-anyját jól ismerjük” (Jn 6,42) — ez volt a világias gondolkodás első kérdése, amikor Jézus a teljesebb valóságát tárta hallgatói elé: „Én vagyok a mennyből alászállott kenyér” (Jn 6,51). — A hallgatóság másik része elismerte Jézus kiválóságait, de felületesen ismerték és ezért összetévesztették a prófétákkal: „Van, aki keresztesel Jánosnak... van, aki Illésnek, vagy valamelyik prófétának... (tart)” (Mt 16,14). Akik bensőséges kapcsolatban éltek vele, azok megsejtették a valóságot, miként Péter: „Te vagy a Messiás, az élő Isten fia!” (Mt 16,16)

A divatos körkérdésekből kitűnik, hogy az egyházat ma is hasonlóan ítélik meg. A történészek, a szociológusok, az újságírók társadalmi jelenségnek, hivatalos intézménynek vagy éppen manifesztációk rendezőjének tekintik. Mások elismerik, hogy az egyháznak prófétai küldetése van a magasabb eszmék, az erkölcsi tisztaság hirdetésére. Aki azonban behatol az egyház titokzatos otthonába, annak feltárul az isteni hajlék misztériuma: *Az egyház Krisztus jegyese és élő teste!*

VI. Pál pápa 1957-ben, még mint milánói bíboros egy másféle kettősségből szemlítetteti az egyházat: „Emlékezzenek a Vatikáni zsinat tanítására: Lelkünk örök Pásztora és Püspöke, hogy örökössé tegye a megváltás üdvözítő művét, elhatározta, hogy egyházat alapít, és ebbe az egyházba, mint az *élő Isten házába* minden hívót egybegyűjt a hit és szeretet kötelékében” (DSch 3050). Majd így folytatja: „De emlékezzenek XII. Pius Mystici Corporis enciklikájára is: Amint az isteni Ige az emberi természetet magára öltötte, hogy megváltsa az embereket, éppúgy használja fel ma egyházát, hogy folytassa benne megkezdett művét. Ebben a két képből együtt van az egyház kettős arculata: az azonosság, a megmaradás, a szilárdság, az életközösség és az állandó jelenlét. Ezt példázza a jézusi szó: „Te Péter vagy és erre a sziklára építem egyházamat” (Mt 16,18). A másik nézőpont a fejlődést, a dinamizmust és az eszkatologikus reménységet hangsúlyozza. Az egyház *Krisztus élő, állandóan növekedő teste*. Krisztus emberi élete a történelem irányába fejlődött, feltámadása után viszont átlépett az isteni dimenzióba, hogy egészen átjárjon mindent és fokozatosan egységesüljön a végső kibontakozásban, ahogy az Atyától kérte: Legyenek mindnyájan egy, mint te, Atyám bennem vagy és én benned” (Jn 17,21).

Szent Pál nem véletlenül azonosítja az egyházat, a *keresztények gyülekezetét és otthonát a feltámadt Krisztus testével*. Már ott a damaszkuszi úton bevilágított szívébe ennek a sarkalatos igazságnak a fénye, amikor meghallotta a szót: Saul, Saul, miért üldözöl engem? — Az első radikális megtérőnek egyház-misztérium élményéből született meg a kereszténység egyház-tana (Efezusi evél), krisztológiája (Kolosszei levél) és kegyelemtana (Római levél).

Maurice Clavel, korunk megtérője Pálhoz hasonló fényben élte át az Isten és az egyház titkát: „Isten nemcsak egy kaland, ami elmúlik, hanem Ő az, aki megérkezik. Ő keres minket, ezt én tudom. Olyan tapasztalás ez, amely nem vehető külső kritika alá... Be kell vallanom, hogy az egész életem célja keresni. Keresni, de nem az Istent, hiszen Ő már

eljött hozzám, hanem az egyházat. Nem azért, hogy oda jussak, hiszen már benne vagyok, hanem hogy igazán megismerjem, megsimogassam, mivel eljött hozzám... Azért keres bennünket az egyház, hogy egyesítsen a szentek közösségével, ami a földi történelem örökkévaló gyümölcse. Az egyház az a hely, ahová Istentől kapott egyéni kinyilatkoztatásainkat közösbe adjuk és így folytonosan halmozódik benne az isteni kinyilatkoztatás. Egymagunkban semmit sem tehetnénk Istenért. Az egyház közelítésének eszköze a közös szeretet, a közös öröm és ima!" (Ce que je crois, Paris 1975. 209—210.) — Az egyház mélyeséges titkárság leginkább a megtérők ébrednek rá. Innen érthető, hogy önmagukat fenntartás nélkül adják át szolgálatra és ellentmondást nem tűrő elismerését és tiszteletet akarnak kivívni számára.

Gertrud von le Fort „dicshimnuszokat” zeng az egyházzal: *Anyám, te állandó otthon vagy* — „imáid ezeréves tölgyek... / tanításod vár bevehetetlen hegyek ormán, / és amikor áldást osztasz, az egekben építész házakat... / Azért hallgatsz olyan mélyen, mikor a napok lármáznak, / mert estére ugysz a te irtalmadra szorulnak. / Kapudban nem ülnek árvák, / Nálad, akik mindentől lemondtak / ...fejedelmi ajándékot nyerednek... / Minden út számára én vagyok az Út — szól az egyház — És a századok rajtad vonulnak Isten felé”.

Madeleine Debrél a „mélybe fúr”, hogy rátaláljon az egyház „dús energiájú olajára”. Jacques Loew az egyház minden nyomorúságán képes felülemelkedni. Pégy szüntelenül ostromozza az egyházat, Léon Bloy minden erővel át akarja alakítani. Marcel Légaut, amikor már nem képes elviselni emberi gyengeségeit, visszavonul a magányba és így elmélkedik: „Mi van Uram, a te Egyházzal, Menyasszonyoddal, Izrael dicső Leányával, akitől hitemet kaptam? Az evangélium hirdetése helyett — a dolgok kényszeréből, vagy inkább tagjai gyengesége miatt — mindinkább kulturális, szervezési feladatok kötik le. És ez végzetesen gátolja szellemi egyetemességét. Ő az, akitől szenvedek és akitől sohasem fogok megválni, — gondolj mindig súlyosabban nehezdednek lelkemre (Glaube, der mich trägt, Herder, 1974. 24.).

A vallomások mélyén ott él a vágy, hogy egyházunk élő otthonunkká legyen. A bibliai eklézziológia „élő kőről” tanít. Az „élő kő” olyan valóság, ahol a kiterjedés fizikája felmondja a szolgálatot. Mint az atomok világában, a külső lehet belső és viszont, — tagjai maguk az épület is lehetnek: „Megtapasztaltátok, hogy milyen jó az Úr! — írja Péter apostol — Menjetek hozzá, az élő Kőhöz, amelyet — bár az emberek elvetettek —, az Isten kiválasztott, megdicsőült, és mint élő kövek épüljétek fel lelki házzá, szent papsággá, hogy Istennek tetsző áldozatot hozzatok Jézus Krisztus által” (1Pt 2,3—6). Loew atya, az egyszerűek apostola így fejtegeti hallgatóinak a fenti igazságot: „Az, aki hisz, az tudja, hogy lelkében Jézus Krisztus lakik, jelen van lelkünk mélyén, az én lelkemben, a te lelkedben, minden szegény, feledékeny, szórakozott és még más szóval illelhető ember lelkében. A legszebb templom a keresztény ember, mert az élő Isten lakja lelkét!... Most öleljen át benneteket a csend, szemléljétek Krisztus jegyesét” (vö. Dans la nuit j'ai cherché, Paris, 1967). És ez a Jacques Loew, — aki hosszú keresés után csak a keresztények Istenét tudta elfogadni, aki annyira szerette a világot, hogy Fiát adta az emberekért — őszintén elmondja: „Hogy azonban a keresztény hit elfogadása után az egyházat is 'lenyeljem', ahhoz még hat hónapra volt szükségem. Meg kellett értenem, hogy Krisztus szenvedéstörténete valóságosan folytatódik tovább az egyházban...” Ez a megtérő jól alkalmazta az egyházra Jézus Péterhez intézett szavait: „A sátán hatalmat kért fölöttetek, hogy megrostáljon benneteket, mint a búzát, de imádkoztam érte, nehogy meginogj hitedben. Amikor majd megtérsz, megerősítéd testvéreidet!” (Lk 22,31—32).

Hogy minden visszasság ellenére tudjuk szeretni otthonunkat, azért szüntelenül imádkoznunk kell, — amint Madeleine Debrél írja: „Az egyház mint ház, abból épül fel, akik mi vagyunk: húsból, szellemből és kegyelemből. És mindaz, ami kapcsolatos a kegyellemmel, az elvezet a misztériumhoz. Mindaz, ami látható és tapintható az egyházban, a hit aktusain át erre a misztériumra akar rádőbbsenteni... Ezért sokat kell imádkoznunk, mert ima nélkül hajlamosak vagyunk az egyházat csupán társadalmi intézménynek, nem pedig Krisztus testének tartani... Az ima erejével leszünk képesek a belső kölcsönösségére, az állandó lelki anyagcserére. Az a kölcsönös adás, amit másoktól kapunk, ami belőlünk árad mások felé — az mind Krisztustól jön vagy Krisztusnak nyújtjuk át... Csak az ima erejével tudjuk megélni az egyházat úgy, ahogy Jézus búcsúbeszédéből és főpapi imájából megismerhetjük... Ima nélkül hiába tárja elénk az egyház minden kincsét: isteni életét a kereszttségben, Krisztus testét és véréát az eukarisztikus áldozatban —, mind-ebből csak homályos töredéket tudunk felfogni. Ima nélkül lehetünk egyháztudósok, felfoghatjuk az egyház minden bölcsességét, de nem érjük el a belső középpontot, Krisztust, aki magába fogadja életünket.” (Gebet in einem weltlichen Leben, Einsiedeln, 1974. 54—55.)

Az otthon meghittsége

Krisztus meghívott minket, mint jóbarátot és testvért / az isteni család bizalmasának és bevont minket élete titkaiba / halálának és feltámadásának részeseivé tett. / Most még a földön zarándoklunk, / lépteinket az Ő nyomába igazítjuk... / Amint a test részesedik a fej sorsában, / vele együtt szenvedünk, / hogy vele együtt meg is dicsőüljünk (LG 7. — J. Loew verses formájában).

Az ember sok helyen keresheti találkozását Istennel, — úgy ahogy egy kívánatos személlyel is különféle helyen találkozhatunk. „Elkaphatjuk” munkahelyen, az utcán. De az ilyen találkozások futólagosak, felületeseek, „nem hivatalosak”. Akit igazán becslünk és szeretünk, azt otthonunkba hívjuk meg. Így hív minket Jézus állandóan egyházába és mi azzal szerzünk Neki örömet, ha elfogadjuk meghívását. Sőt gyakran nekünk kell kérnünk a bejutást: „Zörgessetek és megnyitattik nektek” (Mt 7,7). Aki elkerüli az egyházat, nem bízik őszintén Jézus szavaiban, — „mi pedig hittünk a Szeretetnek” (1Jn 4,16).

A háború viszontagságában alakult egy kis egyházi csoport, akik segítettek, Szentírást olvastak és közösen imádkoztak a rászorultakkal. A Krisztus melegségét sugárzó, egyre szaporodó kis közösségeket az olasz nép *kis tűzhelyeknek* — focolarini-nek — nevezte el. (Csak kevesen tudják, hogy Chiara Lubich kezdeményezését eredetileg Opera di Maria — Mária művének nevezte el.) Akik a szeretet és segítség útján beljebb kerülnek az egyház otthonába, megérinti őket a tűz melege és fénye. Amint az isteni jelenlét sugárzása átjárja a fagyott szíveket, megtudják, hogy az egyház imájából nyertek vissza erejüket: „Árszdrájuk Lelkedet, ők fölélednek és újjáéleszted a föld színét (Zsolt 103,30) És fokozatosan megtapasztalják: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). Amint a megtérők, úgy az érett észsel hazatérők is ráébrednek, mit jelent az otthon. Ilyen „ráébredők” a karizmatikusok, akik kitörő örömmel ismerik fel az egyház kincsét, és boldogságukat a Szentléleknek tulajdonítják. — Mi ebben az új? — kérdezheti egy „rendes keresztény”. Hát mi nem kaptuk meg a Szentlelket a keresztségben és a bérmálásban? — De vajon milyen öröme és élménye fakad ebből az ismeretéből? — kérdezhetjük vissza. Ma mind több és több keresztségben tudatosul a Szentlélek jelenléte, amely komoly döntésekre az egyház odaadóbb szolgálatára készíti őket. Így a „Szentlélek prófétái” mintegy ellenpólusai lesznek a keresztség „jóléti polgárainak”. Napjaink karizmatikusai nem oltják ki a lelket, hanem újraszítják a Szentlélek tűzhelyét és innen „sugározzák azt a vallási tapasztalatot, amely új módon tárja fel Isten jelenlétét az egyházban és az életben. Ezt átélni és továbbítani a Lélek erejével, — valóban karizmatikus ajándékot és küldetést jelent” (Francis Sullivan, Gregorianum 1974/1. 76.)

Az otthonkba hazatérőket dús lakoma várja. Ha egy hazatérő a jó falatokat visszautasítaná, azt joggal betegnek vagy sértettnek tekintenék. Ha pedig a család fő venné el előle a tálat, míg a többiek lakmároznak, az a legnagyobb büntetés jele lenne. Sokszor, ha egy ismerős étel illata csapja meg orrunkat, még évtizedek után is felidézi otthonunk emlékeit és sóvárgást kelt bennünk. — Így vagyunk az egyházzal is. Az egyház szüntelenül kínálja felénk az eukarisztikus lakomát, Isten népe táplálékát, az utolsó vacsora és a keresztdíjat ajándékát. — A szeretet szentségének vétele azonban mindig számon kéri tőlünk a szeretet parancsát: „Jézus tudta, hogy... vissza kell térnie az Atyához. Ekkor adta övének... szeretetének legnagyobb jelét” (Jn 13,1). „Én vagyok az élet kenyere!” (Jn 6,48). „Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, bennem marad és én őbenne...” (6,57). „Aki engem szeret, azt az Atyám is szeretni fogja!” (14,21) Majd hozzá tette: „Ez az én parancsom: szeressétek egymást, ahogy én szeretlek titeket!” (15,2)

Az otthonnak a tűzhelynek öre az anya. Az egyházat ősidőktől anyának, *anyaszentegyháznak* nevezik. Krisztus maga is szívesen használja az anyai védettség képét: „Jeruzsálem, Jeruzsálem, hányszor akartam egybegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a kotlóstyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de te nem akartad. Meglátjátok, elhagyatott lesz házatok!” (Lk 13,34) — Ez a figyelmeztetés minden időkre az egyháznak is szól.

A jó otthonban rend van, amelyet fenntart a testvéri szeretet, az egymást segítő tekintély. „A jövő egyházában a hit vagy testvéri, azaz közösségben megélt lesz, vagy semmilyen!” — mondja előrelátóan André-Pierre Liégé. Az egyház csak ott létezik, ahol Isten szavát együtt hallgatják, imádkoznak, résztvesznek az eukarisztikus áldozatban és közösségesen is elkötelezik magukat a szeretet életére. Ez a testvéri közösség — koinonia — már az ősegyházban is a szeretet és az öröm példája volt: „Szeressétek egymást állandóan tiszta szívből... a testvéri közösséget szeressétek (1Pt 1,22.2.17).

A jó családban összefonódik a szeretet és a tekintély. Az egyházban a *rend elve* a *testvéri tekintély*. „Aki az Atya szavát képviseli, nem hivatkozhat saját tekintélyére, hanem

az Atya tekintélyét teszi nyilvánvalóvá — írja Alois Müller. Az egyházban sokféle tekintély helyettesítés lehetséges, amelyet kiemelkedően a pápa, a püspökök és a papok hordoznak, — de minden keresztény lehet az Isten helyettese... Ez bizonyosfajta alárendelés, de olyan, mint amikor a nagyobb testvér támogatja a kisebbet. *Krisztusban mindnyájan egyenlők vagyunk!* Egyedül Ő a Mester és az Úr! Ha mindenkiben áttetszővé válik — nem a saját, hanem — a Krisztus tekintélye, akkor a tagok jobban meglátják, hogy magának Krisztusnak engedelmességeknek. Ez az egyház *testvéri egyház, ahol Krisztus a kezdet és a vég.* (Die neue Kirche und die Erziehung, Brüderliche Autorität, Einsiedeln, 1966. 43—45.)

Krisztus, aki azonosítja magát egyházával, arra biztat minket: „Ne nyugodjék szívetek! Higgyetek az Istenben és bennem is higgyetek. Atyám házában sok lakóhely van. Elmegyek és helyet készítek nektek... Ti ismeritek az utat ahová megyek... Mert én magam vagyok az Út, az Igazság és az Élet! (Jn 14,1.3.6.)

Kiss László

A JÖVŐ EGYHÁZÁNAK KORVONALAI

Ha szeretünk valakit, érdekel a jövője. Így vagyunk az egyházzal is. Mivel szeretjük, aggódunk érte, szeretnénk, ha gyarapodna és virágzó lenne Ura dicsőségére és az emberek javára. És mi igyekszünk minden tőlünk telhetőt megtenni jobb jövője érdekében. Vakmerő bizakodás lenne részünkről, ha Jézus ígéretére hivatkozva „az alvilág kapui nem vesznek erőt rajta” (Mt 16,18) — mit sem törődnék sorsával és hanyagságunk takargatására „rábíznánk az isteni Gondviselésre”. — De helytelen a túlzott aggódás is, amely a külső és emberi szempontokat veszi figyelembe. Sokan úgy érzik, egyházunk ma talán története legmélyebb válságát éli. A templombajárók, a papi hivatások száma csökken; a csak polgárilag megkötött házasságok és a meg-nem-keresztelt gyerekek száma növekszik, a vallásos buzgóság — úgy tűnik — megcsappant a papokban és hívekben egyaránt. A jól szerkesztett statisztikai adatok (keresztelések, elsőáldozások, bérmálások, betegellátások száma stb.) sem leplezhetik el azt az elszomorító lelki sivárságot és közönyt, ami a háttérben húzódik. Ezért szorongat minket a kérdés: Milyen lesz a jövő egyháza? Amikor választ keresünk, nem jövendőlni akarunk, nem ígérhetünk biztos prognózist, hiszen jövőnk Isten szabadságában van elrejtve —, és mégis mintha az emberek közreműködésén múlna. Abból az elvből indulunk ki, hogy „a jövő már megkezdődött”. Bizonyos pozitív erők és hatások már most éreztetik befolyásukat és a jövőben előreláthatólag még nagyobb lesz a szerepük. Az egyház jövőjét kereső teológusok és gondolkodók meglátásai alapján próbáljuk a jövő egyházának néhány jellegzetes vonását megrajzolni.

Nyitott egyház

Bár a tanítás és a gyakorlat látszólag ellentmond egymásnak, mégsem lehet elzárkózunk. A „kicsiny nyáj” nem gettó, a kisebbségi öntudat nem azonos a szektás gondolkodással. A szűklátókörűek és aggodalmaskodók rendszerint csak a külső fegyelmet, rendet, megszokott formákat szeretnék „átmenteni a jövőbe”. Nem érdeklik őket az emberiség törekvései, kerülik a „kényes kérdéseket”, mindenkit ellenségnek tartanak, aki nem tagja az egyháznak. Felvetődő kérdésekre előregyártott válaszokat, régi formulákat ismételnék és jellemzőjük, hogy nem képesek elviselni a bírálatot.

A jövőt igénylő egyháznak azonban nyitottnak kell lennie. Léteznek elvileg kötelező tanítások (dogmák), de ezeket is a keresztény hit központi magvából kiindulva kell értelmezni és így helyet kell adni a *jogos pluralizmusnak*.

Legyen nyitott az egyház azokkal a keresztényekkel szemben is, akik *nem tartoznak teljesen az egyházhoz*. A „nagy ünnepek katolikusait”, a templomba nem járó, csak „egyházi hozzájárulást” fizetőket, az egyház „szimpatizánsait” is meg kell becsülnünk. Valamiképpen ők is az egyház tagjai közé sorolhatók. A „peremkeresztények” közül egyesek ugyan végleg leszakadnak, mások viszont a részleges azonosulásból még visszatérhetnek az egyház belső életébe. Ez nagyrészt éppen a „belső” keresztények okos, türelmes, felvilágosító és megértő magatartásán múlik!

A „nyitott egyház” még nem jelenti azt, hogy az egyház eszmei és szellemi „áruház” lesz, ahol mindent adnak és vesznek. A nyitottság azt kívánja, hogy ne zárjuk be se szívünket, se az egyház kapuit a kételkedők, a más világnézetű érdeklődők előtt. Higgyünk

abban, hogy sokan őszintén keresik az igazságot, a lelki értékeket és ezért érdeklődnek az egyház iránt, látni akarják tagjainak életét, magatartását, szeretetét. Ne tegyünk úgy, mint a farizeusok, akiket ezzel vádol Jézus: „Bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt. Magatok nem mentek be s akik be szeretnének jutni, azokat nem engeditek be” (Mt 23,13). A nyitott egyház széles látókört és feltárult szívet kíván a jövőt építő keresztényektől.

Ökumenizmus

A jövő egyházának nyitottsága érvényes más keresztény és nemkeresztény vallások felé is. Ez egészen nyilvánvaló lett a 2. Vatikáni zsinat óta. Ne becsüljük le — ahogy ez szokás —, az eddig elért eredményeket! Az is nagy eredmény, hogy ma már tisztelettel, elismeréssel beszélnek egymásról a különböző felekezetek hívei és papjai. Egymás megismerése már sok előítéletet eloszlatott, felfedeztük egymásban a testvért és mélyebben érezzük át a szakadás tragikumát. Sok új lehetőség adódik az együttműködésre. Feladatunk közösen kidolgozni a „jövő teológiáját”, amelybe beépíthetjük az egyes egyházak megőrzött értékeit, tanítását. Az ökumené felé haladó teológiára jó példát ad *J. Auer—J. Ratzinger* dogmatikája, amely többek között így ír a tisztítóhelyről szóló katolikus tanítás kiértékelésében: „Az Úrral való találkozás lesz ez az átváltozás. Tűz, amely salakmentessé égeti az embert, úgy, hogy örök örömök edénye legyen... Az elhunytakért végzett imádság... feltételezi, hogy valamiféle külső büntetésről van szó, amely kegyelmi úton elengedhető, illetve lelki cserében mástól átvehető... Tehát *imádkozni lehet és kell az elhunytakért*, — ez a keresztény tanítás lényegi magva —, hogy ennek túlvilági megfelelőjét miként fejtsük ki, azt nem kellene az egyházak találkozásánál kényszerítőleg egységes módon lerögzíteni” (Kleine Katholische Dogmatik IX. Regensburg, 1977. 188—190.).

Ma már világos a teológiában, hogy a keresztény egyházak összhangja nem jöhet létre úgy, hogy a katolikus dogmát másvallású keresztényekre „rákényszerítjük”, vagy a többi felekezetet „beolvasztjuk” a katolikus egyházba. Nyilvánvalóan minden keresztény ragaszkodik az őskereszténységből megőrzött értékeihez, évszázadok folyamán kialakult hagyományaihoz. De már azt is nagy eredményként köszöntjük, hogy közös fordítású és kiadású szentírások jelennek meg, hogy kezdjük a Szentírást együtt olvasni és hasonlóan értelmezni. A múltbeli szakadások okainak vizsgálata rádöbbenett arra, hogy „mindegyik fél követett el hibát”, és tudjuk, hogy a közös őskeresztény alap jobban összeköt bennünket, mint amennyire vitatott kérdések elválaszthatnak. A ma egyháza a közös feladatokat nézi és áthidalja a különbözőségeket. Áthatja annak tudata: „Most megismerésünk csak töredékes” (1Kor 13,9), de ezek a töredékek egymáshoz illő mozaikdarabok módján kiegészítik egymást. Magatartásunk szabályát a Szentírásból merítjük: „Senki ne becsülje magát a kelletténél többre, hanem józanul gondolkodjatok, mindenki az Istentől neki juttatott hit mértéke szerint. Mert ahogy egy testben több tagunk van, s minden tagnak más a szerepe, sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként azonban tagjai vagyunk egymásnak” (Róm 12,3—4).

Kapcsolatot kell teremtenünk a nem keresztény vallásokkal is. Ennek a törekvésnek ki nyilatkoztatásbeli alapja az, hogy Isten „azt akarja, hogy minden ember üdvözljön és az igazság ismeretére jusson” (1Tim 2,4). *Walbert Bühlmann* — a kapucinusrend misszióinak egyetemes titkára a „teológia kopernikuszi fordulatába” foglalja azt a változást is, ami a nem keresztény vallások üdvtörténeti értelmezésében XXIII. János pápa óta bekövetkezett (Wo der Glaube lebt, Freiburg—Basel—Wien, 1975. 181 skk). Az embert Isten teremtette testi-lelki lénynek, Ő oltotta beléje a vallásos érzelmeket és törekvéseket, ezek pedig az őskortól áthagyományozott rítusokban és vallási gyakorlatokban konkretizálódnak. Ebben is mindenkinek lelkiismeretét kell követnie. Így a különféle nem keresztény vallásoknak megvan Isten üdvözítő tervében megjelölt szerepük. Ezért beszél *W. Bühlmann* egyes vallások helyett „vallásos térről”, amelyben Isten, az „Egy és Egyetlen” lakozik és felkínálja az embereknek az üdvösséget „Jézus Krisztusban”.

Végül nyitottságunk terjedjen ki minden jóakarató emberre. Sokan tele vannak megnevezhetetlen Istenre-szomjazással, jóratörekvéssel, igazságkereséssel, ezért elmondható róluk: „Nem jársz messze Isten országától!” (Mt 12, 34). Ezt a nyitottságot más oldalról közelítve úgy is megfogalmazhatjuk: „A jövő egyháza gyakorlati egyház lesz. A vallási világhelyzet adottságai szerint tájékozódik, a modern ember kérdéseire válaszol” (*Siegfried Grossmann*, Die Christen in der Welt von morgen, Schloss Craheim, 1969. 119.). Ez a gyakorlatilag nem kompromisszum, hanem az evangélium és az emberi élet mélyebb megértéséből fakad. A vallásszabadságon és az emberi lelkiismereti szabadságon nyugszik, amelyek legalapvetőbb emberi jogok. Csak így juthatunk el más vallásokhoz, világnézetek-

hez, az „anatómától” a párbeszédig. A párbeszéd pedig megindítja az együttműködést, minden jót előmozdító törekvés és az anyagi, szellemi, erkölcsi javakért vívott küzdelemben előkészíti az ember Isten-találkozását, végső üdvösségét.

Politikai felelősséget vállaló egyház

Az egyháznak a történelemben mindig volt politikai dimenziója. Akarva-akaratlan politikai tényező lett. Krisztus követésének ma is vannak politikai következményei. A *világhorizontú egyház nem zárkózat el a kizsákmányolás és elnyomás elleni harctól*. Az egyház társadalmi valóságban él és arra törekszik, hogy ezen a területen is rátaláljon a helyes útra: az elnyomottak, a gyengék, az elesettek mellett van a helye, Jézus Krisztus és az evangélium kötelezi erre. Az egyház minden ember életéért felelős, ennek tudatában képes „az új teremtést békében és igazságosságban” megvalósítani. Külső és belső béke reménye nélkül értelmetlen lenne a jövő. Nekünk keresztényeknek Istenből merített biztonságérzetünk ad alapot arra, hogy felelősen formálhassuk a jövőt. Az egyháznak ezért korábbi *hatalmi jellegét feladva, a szolgálat felé* kell törekednie, hogy hirdesse az örömhírt és „előkészítse az Úr útját, a népeket üdvösségre tanítsa” (vö. Lk 1,7.6k). Az Isten- és emberszolgálat kölcsönösen áthatják egymást, egyik sem állhat fenn a másik nélkül. A felebaráti szeretet nem korlátozható az emberek magánkapcsolataira, hanem érvényes az egyház közösségére és innen árad ki az egész társadalom szolgálatára.

„A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon vele” (1Kor 12,7)

„A jövő egyháza karizmatikus. Az egyes keresztényeket lelki adományai alapján tekinti és megkísérlé olyan közösségi formák kiépítését, amelyben az egyes adományok kiegészítik egymást. Bízunk a Szentlélek dinamikájának kibontakozásában és állandó közösségre kötelezi el tagjait.” (S. Grossmann: i. m. 118. 227.) „Minden jel arra mutat, hogy az egyház történetének fordulópontján állunk, amikor a Lélek új mélységekbe valósítja meg a halál és feltámadás misztériumát... A holnap kereszténye csak akkor nézhet szembe a jövővel, ha ma erős, jellegzetes kereszténységet hagyunk rá, olyat, amely a Lélek hatalmán épül és az Ő árnyékában virul, jeleket és csodákat művel annak bizonyosságául, hogy *állandóan pünkösöd lendületében élünk!*” (L. J. Suenens: Új pünkösöd? Eisenstadt, 1976. 5. 112.)

A katolikus karizmatikus megújulás 1967 tavaszán kezdődött. A Duquesne (Pittsburgh) egyetem hallgatói egyik hétvégi lelkigyakorlaton imádkoztak, böjtöltek és kérték a Szentlelket, újítsa meg őket, az egyházat és az egész földet. Ekkor úgy látták, hogy tudatára ébredtek Isten szeretetének, ismét vonzerőt jelentett számukra a Szentírás olvasása és komoly indítást éreztek arra, hogy mások felé is tanúságot tegyenek a feltámadt Krisztusról. Közölték tapasztalataikat, élményeiket más egyetemek hallgatóival... Példájukat követve ezek is hasonló élményekben részesültek. Így keletkeztek különféle imacsoportok egyetemeken, plébániákon, kolostorokban. 1974-ben South Bend-ben tartott kongresszuson közel harmincezren gyűltek össze, harmincöt országból, köztük hétszáz pap és ötven püspök.

Ezek a közvetlen vallási élmények azt bizonyítják, hogy a Szentlélek mindig — így ma is — bőven árasztja kegyelmeit az Őt keresőkre. A karizmatikus megújulás az egyház tanúságát hirdeti. Megmutatja, miként szolgáljon az ember másokat, és elhaló búzaszem módjára (vö. Jn 12,23—26) átadja magát a jövőnek, hogy új, bőséges termést hozzon. A Szentlélektől kapott öröm arra szolgál, hogy minden szenvedést, keresztet, halált magába olvasszon. „Örüljétek, hogy részetek lehet Krisztus szenvedésében, hogy dicsősége megnyilvánulása napján majd ujjongva örvendhesetek!” (1Pt 4,13). Ha a karizmatikus megújulás nem vezetne a Megfeszített örömeinek mélységeibe, akkor pusztán társadalmi-kulturális jelenség marad, amely nem az egyházat újítja meg, hanem önmagunk lelki kielégülésének egyik kifinomult formája lesz. (vö. H. Mühlen—O. Kopp: Köztünk van-e Isten vagy nincs? Mérék, 1977/3. 209.)

A kisközösségek a jövő egyházában

A jövő egyházában jogosultak lesznek az *önkéntes kezdeményezésű kis közösségek*. Az egyház tagjai kis közösségekben keresik hitbeli megújulásukat. Ezeknek a csoportoknak azonban benne kell élnie az összegyházban, belső kapcsolatban kell lenniük a plébániai

közösséggel, másként semmi biztosítékunk nincs arra, hogy ne váljanak szektássá. A jól rendezett kisközösségek „alulról építik” az egyházat, hivatásuk a kereszténység személyes áthagyományozása, mert a jövőben ezt nem fog sikerülni hatalmi szóval vagy adminisztrációval megvalósítani. A kereszténységet — úgy, mint kezdetben — csak a közösségek élete és tanúságtétele viszi tovább. Számítanunk kell arra, hogy a jövő egyháza kisebbségben és szétszórtságban él. A jövőben csak azok ismerik meg, teszik öntudatosra, őrzik meg és fejlesztik tovább hitüket, akik belső indítékből rátalálnak önmagukra, és elég bátrak lesznek ahhoz, hogy többek legyenek, mint a „társadalom terméke”. „Az egyház a diaszpóra egyháza lesz” — írja Marcel Légaut a kiegyensúlyozott lelkesgű, bölcs életpaszta-
latokban gazdag gondolkodó (Mutation de l'Église et conversion personnelle, Paris, 1975, német fordításban: Die Kirche, meine Mutter und mein Kreuz, Herder, 1975. 58.). Légaut a lelki kérdések iránti közömbösségekben látja a hit legfőbb veszélyét, — amelyet a kényelem és közepszerűség táplál. Ez eltompítja a lelki fogékonyságot, felületessé tesz és akadályozza a hit kibontakozását. Az ilyen elpolgárijavult lelki sivatagban élő keresztényeknek le kell küzdeniök a távolságot ahhoz, hogy hasonló gondolkodásúakkal találkozhassanak és egymásban erősítsék a hitet és hűséget. „Kisebbségi helyzetünket” úgy kell elfogadnunk, mint egyfajta kiválasztottságot, ami éppen ezért nem tesz beképzeltté, hanem arra ösztönöz, hogy Isten kegyelmét közvetítsük környezetünk és az egész világ számára.

Ide kívánczok az 1977. évi V. Általános püspöki szinóduson elhangzott néhány jelentősebb utalás, illetőleg megállapítás a kisközösségekről. A kisközösségeknek a katekézisben az emberi személy méltósága alakításában és az egyház világra nyitottságában egyre fontosabb szerepük lesz a jövőben.

A Latinamerikai Püspöki Konferencia (CELAM) általános titkára, Lopez Trujillo bogotai püspök mondja: „Arra törekszünk, hogy egyre elevenebb és felelősségteljesebb egyház-közösségeket hozjunk létre. Olyanokat, amelyek elkötelezettséget vállalnak az emberiség jövőjéért és mindjobban kifejlesztik a közös felelősségérzetet. Az egyházi kisközösségeket nem valami lelkipásztori stratégiának kell tekinteni, hanem úgy, mint az egyház titka megélésének egyik módját.” (Katholische Presse-Agentur, 1977. okt. 14.) Aloisio Lorscheider brazil bíboros így foglalta össze a világ katekézisi jelenlegi helyzetét: „Számos felszólalás tanúsítja, hogy a katekézis klasszikus formái mellett (család, plébánia, iskola) világszerte szükség van a katekézis új helyeire is. Ilyenek a családok közösségei, az egyházon belüli kisközösségek, amelyek különösképpen segítenek abban, hogy a keresztényeket nagyobb öntudatra neveljük és így képessé legyenek arra, hogy saját erejükből eljussanak az igazi emberi fejlődés útjára.” (i. m. okt. 10. és a záródokument 8. pontja.) Lékai László bíboros a „házi katekézis” mélyebb és alaposabb előkészítését igényli. A „házi katekézis” a családon belüli hitoktatást és hitéletet jelenti. (i. m. okt. 7.) Degenhardt padenborni érsek szerint az egyházi kisközösségek virágzása abban áll, hogy a maguk sajátos környezetében a hitet elevenné és tevékenyvé tudják tenni. Különösen jó segítséget nyújtanak a paphiánnyal küzdő vidékek lelkipásztori munkájában. Az azonban lényeges és szemmel tartandó, hogy ezek a kisközösségek állandó kapcsolatban legyenek a tanító hivatallal és az összegyházzal (i. m. okt. 5.). Höfner bíboros a kérdést röviden így foglalja össze: „A család, a csoport-katekézis, és a kisközösség keretein belül újjászületik Krisztusnak és egyházának igazi közösségi élménye!” (i. m. okt. 7.)

Az egyház belülről újul meg

Az egyház legyen képes mindig a megújulásra. (Ecclesia semper reformanda!) A megújulás nem jöhet parancsszóra, kényszerre, hanem belső igényből kell fakadnia, ami végül is az egyes ember lelki világában születik meg. A hit megújulásáról van szó, a hit pedig — amellet, hogy Isten ajándéka — személyes elkötelezettség is. Az egyház fennmaradásába vetett hit nem ragaszkodhat túlhaladott struktúrákhoz, hanem az eredeti lényeghez és annak kibontakozásához. „Csak belülről változhat meg az egyház és belülről kell mindig újból megtérnie!” (M. Légaut: i. m. 37.) Ez a megújulás hosszú és csendes előkészületet igényel, látványosság és feltűnés nélküli fáradozást. Távlatot és mélységet nyer, ha az egyház történetébe állítva szemléljük és hajtjuk végre. Olyan korszak után, amelyben a kereszténység jó ideig családi vagy nemzeti örökség volt, a ma embere valódi emberi mélységet és lelki értékeket vár, nem külsőségeket, megszokott sablonokat. „A következő korban csak olyan keresztények állhatják meg helyüket, akik hitüknek határozott, személyes jelleget adnak” (M. Légaut: i. m. 40.). Az új idők új követelményeket támasztanak, magasabb igényekkel lépnek fel, ám ugyanakkor bőségebb termést is ígérnek: öntudatosabb, meggyőződésebb, valódi hitet, nem külsőségeket, amelyek átfojja az egész emberi életet. Egyre nehezebb,

ám ugyanakkor egyre értékesebb lesz szívből fakadóan és egész életre kihatóan kereszténynek lennünk!

Az egyház belső megújulásának elsősorban a helyi egyház püspökétől kell kiindulnia. A püspök feladata, hogy megújítsa az egyház élő sejtjeit és bátorítsa az elkötelezett keresztényeket. Az egyház megújulásának nagy lendületet adhatnak a lelkiségben megújult papok. Imájükkal, lelkipásztori munkájukkal és példájukkal szunnyadó erőket ébreszthetnek a többi tagokban. Hiábavalónak tűnő fáradozásaikba belefásult papok így újból felfedeznék megújuló ifjúságuk örömét, újra tudnának bizni hivatásukban és Abban, aki őket küldte, rádöbbenének az áldozatosság, szolgálat és nagylelkűség értékére. Ez a megújulás csak lélektől lélekiig terjedő személyes kapcsolatban jut el egyik embertől a másikig. A konvencionális kereszténység kora lejárt. „A jövőben minden kereszténynek megtérőnek kell lennie és nem tekintheti magát úgy, mint aki csak örököse és megőrzője vallásának” (M. Légaut: i. m. 100.).

Az egyháztörténelem tanúsága szerint Isten mindig szenteket használ fel egyháza megújítására. Az életszentségre mindenki hivatott, éppen ezért a ma egyházában mindenkinek megvan a hivatása arra, hogy előkészítse és saját magában nap nap után meg is valósítsa az egyház megújulásának ráseső részét. Ismerjük fel és tudatosítsuk magunkban hivatásunkat, mint tette ezt Lizzió Szent Teréz: Beláttam és megértettem — írja *Önéletrajzában* —, hogy a szeretet minden hivatást magábazár... *Végre megtaláltam helyemet az egyházban, Anyámnak, az egyháznak szívében én akarok lenni a szeretet!*” (Ms B 3r) Gondolkodjunk, mi az én szerepem, hivatásom a jelen egyházában és a jövő egyházának építésében? „Ujuljatok meg lélekben és érzelületben, s öltöztök magatokra az új embert, aki az Istenhez hasonlónak alkotott, megigazult és valóban szent teremtmény” (Ef 4,23).

A Szentlélek erejében élő egyház

Az egyház alapja Jézus Krisztus, jövője Isten beteljesedett országa, feladata már „a jelenben a Szentlélek erejében élni” (Jürgen Moltmann: *Die Kirche in der Kraft des Geistes*, München, 1975. 12.). A Szentlélek működik a szentségekben, az igehirdetésben, de az egyház „hivatalaiban” is. A „hivatal és közösség” vagy a „hivatal és karizma” viszonyát szembe állítók gyakran nem látják be a mélyebb összefüggéseket a Krisztus eszkatologikus ház közösségi formái, nyilvános szolgálatai, rendelkezései és hivatalainak alakulása nem csupán közömbös külsőségek; nem kevésbé fontosak, mint az ige és a szentség” — történetében megnyilvánuló egyház és az Isten „szentháromságos” élete között. „Az egy-írja Moltmann (i. m. 317.). Nem szabad elválasztani a Lelket a jogtól, a jogot a Lélektől, mert különben a Lélek „jogtalan”, a jog pedig „lélektelen” lesz. „Isten pedig nem a zűrzavar, hanem a békességnek Istene” (1Kor 14,33).

A Szentlélek erejében élő egyházban támadhatnak *teremtőjellegű feszültségek*. Ilyen feszültségek alakulhatnak ki az Isten felé fordulás és a föld iránti hűség között. „Csak az tud hinni Isten országában, aki egyszerre szereti a földet és Istent” (D. Bonhoeffer: *Dein Reich komme*, Hamburg, 1958. 6.). Az ellentmondás csak látszólagos. Aki valóban remél Isten országában, az hű marad a földhöz, nem adja fel a küzdelmet, reménykedő tekintetét arra a pontra szegezi, ahol világosan felismerhető Isten világra kimondott Igen-je: *Krisztus feltámadására*.

Teremtő jellegű feszültség van a közvetlenül Istenre irányuló ún. „transzcendentális valóság” és az embereket kereső „horizontális vallásosság” között is. Sokan úgy gondolják, hogy aki imádkozik, az távortartja magát a politikától, aki politizál, távortartja magát a hagyományos vallásosságtól. *Martin Luther King* életével tanúsította a kettő belső összetartozását. Amikor néger és fehér polgárjogi harcokkal Selma felé menetelt, letérdelt a rászegeződő fegyverek előtt és imádkozott. Tudta, hogy a feltámadt Krisztus azokkal van, akik az elnyomottak testi-lelki felszabadításáért semmilyen áldozattól nem riadnak vissza. Aki Krisztus nevében imádkozik, az nem egyezhet ki a világ semmiféle elnyomásával. És fordítva is igaz: Minél jobban szeretjük a világot, annál inkább kell érte imádkoznunk.

Az evilági jövőre és az abszolút Jövőre nyitott egyház

Az „egyház a Lélek erejében” még nem a megvalósult Isten Országa, hanem annak elővételezése a történelemben. A kereszténység nem a jövő „új teremtése”, hanem az új-teremtés Lelkének műve. A „várakozás boldog reménye” (vö. Tit 2,13) volt az őskeresztények alapmagatartása. Ma jobban megértjük, hogy az evilágon belüli jövő formálása közvetlen feladatunk és a végső Jövő nem kárpótlás a földi jövőért, hanem mint Cél, moz-

gatója és irányítója a jövő munkálásának. „Istenre, mint abszolút Jövőre irányultságunk nem szünteti meg felelősségünket a világért, hanem inkább radikális követelményeket szab” (W. Bühlmann: i.m. 305.). A világot beteljesítő Jézus már most jelen van a történelemben, az egyház jövőjében is. Ez a hit ad az evilági jövő formálásához kitartó türelmet, legyőzhetetlen bizalmat, és belső szabadságot. Az abszolút Jövő hite ad végtelen jelenlétet és fontosságot a jelen pillanatnak, amelyet az egyház és az emberek érdekében a lehető legjobban kell felhasználnom. Isten, aki a jövőben „minden könnyet letöröl” (Jel 21,4), már most sem akarja, hogy a világban ártatlanul megkínzott emberek sírjanak. Isten, aki egykor megszünteti a betegséget, halált, azt akarja, hogy már most küzdjünk ellenük. Az Ó Ország az igazságosság, szeretet, béke országa lesz, azt akarja, hogy a benne hívők és remélők már most törekedjenek igazságosságban, békében, szeretetben élni. Istenbe, mint abszolút Jövőbe, földünk újjáteremtőjébe (Jel 21,1; 2Pt 3,13) vetett hitünk legfőbb bizonyítékát azzal nyújtjuk, ha szeretetből fakadóan segítünk a rászorulókon, akikben — mégha talán nem is gondolunk rá — világ végén ítéletet tartó Krisztussal teszünk jót (vö. utolsó ítélet leírása: Mt 25,31—46).

Akkor hiszünk igazán egyházunk jövőjében, ha bízó reménnyel, tevékeny szeretettel, áldozataink felajánlásával járulunk hozzá ennek a jövőnek a kialakításához abban a tudatban, hogy Isten felhasznál bennünket üzenetének, szeretetének, kegyelmének közvetítésére más emberekhez. A földi jövő horizontján túl pedig Ő vár bennünket, Krisztus aki feltámadásával egyszermindenkorra (Róm 6,9: hapax) áttörte a halál blokádját és megnyitotta az örök Jövőbe vezető utat. „Az egyháznak soha nem volt nagyobb esélye arra, hogy a világ egyháza legyen, mint ma” (W. Bühlmann: i.m. 313.).

„A jövő a hívőké... A jövő a bátraké, akik mernek remélni és cselekedni... A jövő azoké, akik szeretnek...” (XII. Piusz) „Mindegyikünk Krisztus ajándékozásának mértéke szerint részesült a kegyelemben... Ő némelyeket apostollá, másokat prófétává, ismét másokat evangélistává, pásztorrá és tanítóvá tett, hogy... felépítsék Krisztus testét... hogy a tagok betöltsék az erejükhöz szabott feladatkört. Így növekszik a test és építi fel saját magát a Szeretetben” (Ef 4,7.11—12.16.).

Mint keresztényt, mint papot, mint egy kis község lelkipásztorát és mint teológust eltölt az öröm, ha az egyházra, és jövőjére gondolok, mert

— ma is vannak emberek, főleg fiatalok — és nem kis számban —, akik az élet végső értelme után kérdeznek-kutatnak, akiket érdekel Isten és ügye s akik nyitottak a vallásos tapasztalásra, imára és elmélkedésre;

— az egyházközségekben élő kis közösségek alakulnak, amelyeknek van bátorságuk, hogy megnyilatkozzanak, hogy szóljanak saját vallásos élményeikről és azokban másokat is részesíteni kívánnak;

— a különféle keresztény vallásokban a legfontosabb hit-kérdéseket egyre inkább közösen tárgyalják meg, keresik és megvallják mindazt, ami hitünkben közös;

— az emberekben nő a felelősségtudat egymás iránt és ma már a keresztények sem csak azzal törődnek, hogy milyen érdemekre, mily fokú aszkézisre tehetnek szert, hanem egyre inkább arra figyelnek, hogy felelősek egymásért, embertársaikért;

— a mai teológusok nem agyafurt kérdésekkel foglalkoznak, hanem a hit központi problémáira és az erkölcsi magatartás lényegére mutatnak rá;

— a keresztény morál háta mögött hagyta merev, statikus szemléletét és nagy dinamizmussal mutat rá arra, hogy úton vagyunk Isten felé;

— a keresztény erkölcsstanban már nem a bűnök, vétkek és az emberi hibás magatartásformák állnak a középpontban, hanem Jézus Krisztus felszabadító örömhíre, az evangélium;

— a mai túlfeszített és teljesítményeket követelő életben egyházunkban még mindig értéket jelentenek a betegek, a szegények, a gyengék és törekenyek, melyek a jóléti társadalom börczójén egyre kevesebbet érnek;

— minden sikertelenség és bukás ellenére az egyház változatlanul Isten felemelő és kiengesztelő szeretetének hirdetője és közvetítője;

— még az olyan események és jelenségek is, melyek az egyház egyes tagjaiban nyugtalanságot és bizonytalanságot ébresztenek, végső soron a felelősségtudatból, az egyház jövőjéért vállalt merész kezdeményezések, az új és vonzóbb formák keresésének nyomán fakadnak;

— röviden: mert AZ EGYHÁZ változatlanul ÉL.

Johannes Gründel

a müncheni kat. teol. fakultáson az
erkölcsstudomány professzora

TÁVLATOK

AZ EGYHÁZ BÍRÁLHATÓSÁGA

Egyes keresztények számára az egyház bírálhatósága magától értetődő. Mások viszont ösztönös védekezéssel elutasítják. A kritika elfogadása, illetőleg visszautasítása arra utal, hogy mindkét felfogásnak csak részben van igaza. — Egyes bírálóknál szembetűnő a józan kritikai készség, másoknál viszont kiviláglik a káröröm az egyház kudarcai miatt. Az illetékesek védekezésükkel viszont gyakran olyan páncélt vonnak maguk köré, amivel csak saját bizonytalanságukat akarják leplezni.

Tegyük fel nyíltan a kérdést: Szabad-e az egyházat bírálni vagy sem? Az egyház katolikus önértelmezésének egyik lényeges eleme központi helyet biztosít bírálhatóságának. Ez pedig az a felismerés, hogy *Jézus látható egyházat alapított*. A láthatóság együtt jár azzal, hogy akár „ujjal mutogathatnak” rá. Ezt az „ujjal mutogatást” a legkülönbözőbb formában gyakorolják is. Az egyház mint látható valóság be van szöve az emberi társadalom életébe és így nemcsak nem kerülheti el, hanem szívesen kell fogadnia mindazt, ami alkalmat ad az önvizsgálatra, még akkor is, ha vádolóan mutatnak hibáira és gyarlóságaira. Sokan némi bosszankodással szokták nézni Bellarmin bíborost, aki az egyház láthatóságát a nápolyi királyság láthatóságához hasonlítja (*Controversiarum, De Conciliis* III. cap. 12.). De hát a hasonlat még nem jelent egyenlőséget. Bellarmin nem abszolút módon hasonlítja össze az egyházat a földi állammal, — úgy, ahogy a bibliai kijelentés sem, amely azt mondja, hogy Krisztus hozzánk, emberekhez mindenben hasonló lett a bűnt kivéve (vö. Zsid 4,15). Ez a hasonlat még nem szünteti meg az Istenember tőlünk való különbségét.

De nemcsak az emberi bizonytalanság védekezési reflexéből adódik, hanem az egyház lényegén alapszik, ha a bírálatot bizonyos korlátozással, vagy fenntartással fogadja. A bírálat elfogadása az egyház titkának hitére épül: az egyház, az Isten üdvtette, olyan társadalmilag is látható jelenség, amelyet emberi jellegénél fogva még számos tökéletlenség, sőt bűnösség is veszélyeztet. Ezért az egyházba vetett hitünk nem tagadhatja meg a bírálat jogát, mert ez a jog végső soron Krisztus Urunk azon magatartásán alapszik, hogy kiüresítette önmagát, fölvetve a szolga alakját (Fil 2,7) és ezzel önmagát is kitette az emberi bírálhatóságnak. Ezt a jegyet hordozza magán az egyház is, amikor látható alakját emberek valósítják meg. Az *egyház sajátos ambivalenciája*, — kettős értékűsége — viszont kizárja a korlátlan bírálatot éppúgy, mint kifejezett megtagadását. Az egyházzal szembeni bibliai kijelentések kettősek: az egyik elem az emberi tapasztalat körébe sorolja és ezzel bírálhatóvá teszi, a másik elem viszont bensőleg annyira összekapcsolja az Úrral, hogy mérsékli a gátlástalan beavatkozást, megóv a túlzó naturalizmustól és a jelenségek leegyszerűsítésétől. Az egyház „nép”, de „Isten népe”; — „test”, de titokzatos módon „Krisztus teste”; — „menyasszony”, de az „Úr arája”; „épület”, „ház”, „templom” —, de olyan, ahol Isten lakik. Ezt az ambivalenciát és az ebből adódó szembenállóságokat az egyházra gyakorolt kritikának mindig tiszteletben kell tartania, ha helyesen akarja betölteni feladatát. Mindebből az következik, hogy az *egyház bírálhatóságának lehetősége a láthatóságába vetett hitének következménye*. Az egyházkritikának tekintetbe kell vennie — amint *Otto Semmelroth* hangsúlyozza (*Kritik an der Kirche, Kevelaer, 1964.*) —, a *társadalomban és a történelemben élő egyház adottságait, amelyek komoly lelkiismereti kérdést vetnek fel az egyház sajátos szentsége miatt.*

Mit jelent az egyház láthatósága?

Krisztus nem úgy alapította egyházát, mint valami házat, amelyet először felépítenek, utána beköltöznek az emberek. De nem is úgy, hogy tagjai benne laknak az egyházban és mégsem ők az egyház. Minden kép és hasonlat csak bizonyos szempontból használható. Ilyen egyházzól alkotott kép a ház, vagy a régiek kedves hasonlata, a vízözönben úszó bárka. A ház fennállhat akkor is, ha a lakói rosszak, sőt ha kiköltöztek belőle. A fenti félreérthetőséget akarja az első levél (2,5) kiküszöbölni, amikor hangsúlyozza, hogy az egyház tagjai maguk az élő kövek, akik a lelki házat alkotják. Bár kezdetben Krisztus építette fel egyházát, az Újszövetség mégis arra figyelmeztet, hogy az egyik embernek a másikat építenie, alakítania kell. Nem fogadhatjuk el az egyházon belül az egyes emberek reform-igényét anélkül, hogy közben elutasítanánk az egész egyház megújítását, mintha az egyház olyan eszményi nagyság lenne, amelyet nem érint az egyes tagok bűnössége. „Az egyháznak felelős szabadsággal kell vállalni a visszaéléseket követő bírálatot. Ehhez szükséges mindenek előtt a nyitottság, a bizalom, minden fajta ellenségeskedés leépítése és a párbeszéd kialakítása. Ez teszi alkalmassá az idők jelének elfogadására, amelynek egyik megnyilvánulása az egyházat mindig nyíltabban érő kritika. A kritika a gondolkodó emberre jellemző, aki nemcsak egyszerűen él, hanem törekszik is a dolgok megértésére, keresi az indokokat, ismerni akarja a döntéshez szükséges érveket. — Tudomásul kell vennünk, hogy *van hitből fakadó kritika is*, amely nem rombolni, hanem szolgálni akar. Az ember előjoga a kérdés. Aki kérdez, azt még érdekli az ügy, és halotti csend támadna a hit körül, ha már többé nem kérdeznék, nem kérdőjeleznék meg. Nem vitatható többé a tekintély bírálata, az egyházi tekintélyé sem, mely azért van, hogy felelősséget vállaljon a hitért, a hit egységéért. A kritika azt a tekintélyt kezdi ki, amelyik csak sajátmagára hivatkozik, kijelentései, követelményei és indoklásai nem eléggé szakszerűek és meggyőzőek. Kiválthatja a bírálatot akkor is, ha túllépi illetékességét, ha tévedést védelmez, ha nem hajlandó tárgyalni, ha nem akar meghallgatni semmiféle ellenérvet.” (Heinrich Fries: Glaube und die Kirche auf dem Prüfstand, München, 1970. 140.)

GYAKORI félreértés veszélyét hordozhatja az egyháznak olyan — egyébként helyes — bemutatása, amely szerint az *Úr jelenlétének jele* az emberiség történetében. Az egyház valóban sacramentum salutis, üdvösségünk Istentől kapott jele és záloga és éppen ezért is látható. De ebből nem következtethetünk arra, hogy mint jel egészen más, mint azok az emberek, akiknek az Úr benne felajánlja üdvösségét. Az egyház Krisztustól alapított jel, amelyet emberek valósítanak meg. Az egyház láthatósága tehát annyit jelent, hogy emberi jellege van, azaz olyanokból áll, akik a keresettségben tagjaivá lettek, akiket megváltott ugyan Krisztus az eredeti bűntől, de nem mentesek következményeitől. Eppen ezért tagjai gyakran váltanak ki kritikát és jogosultak erre a kritikára. Az egyház titkához hozzátartozik, hogy komolyan vegye a bírálatot, mert ezzel is bizonyítja isteni jellegét, azaz hogy minden bírálat ellenére mégis életképes, és hatékonyan működik. Ebből az is kitűnik, hogy az *egyházzal gyakorolt kritika nemcsak lehetőség, hanem feladat*. Hogy viszont az egyház hivatalos tényezői olykor ellenállnak a bírálatnak, vagy éppen védekező akcióba lépnek, azon nem kell csodálkoznunk, ha meggondoljuk, hogy a kritika rendszerint a hivatalos tényezőkre hárul, jóllehet az éppúgy vonatkozhatna az egyháztagokra, sőt magukra a bírálóokra is. Elvileg az egyháznak joga és kötelessége saját bírálata, reformra törekvése és ez a jog mindig élt is az egyházban.

A 2. Vatikáni zsinat végső soron azért ült össze, hogy az *egyházat megújítsa* és eredeti, Krisztustól kapott vonásait újból kidomborítsa. Felvetődik azonban a kérdés, hogy miért kívánhatjuk az egyházban annyira az újat? „Sokan azt állítják, hogy a régi az elmúlt, hogy nem volt jó, csődbe jutott. Rájöttek arra is, hogy a régiek kritikátlanabbak voltak, túlzottan jöhíszeműek és keveset gondolkodtak. A tudomány és a technika gyors fejlődése viszont ma olyan új lehetőségeket tár elénk, amelyek eddig elképzelhetetlenek voltak... Ebben a megvilágításban az egyház üzenete régeink tünik, formáiban, struktúráiban, szokásaiban, intézményeiben, módszereiben és szertartásaiban —, ezért meg kell újulnia... Korunkat jellemzi, hogy semmit sem vesz át kérdés nélkül, hanem mindent kérdésessé tesz. Az egyházban sem ismer el hagyományt, tekintélyt, hivatalt önmagáért, hanem okokat kíván, belátást és tárgyi hitelreméltóságot, érveket és számot adást. Az egyházat is megkérdézik napjainkban, kihívják, különösen azokat, akiknek működésében leginkább képviselve látják: a pápa, a kúria, a püspökök, a klérus megnyilvánulásaiban és intézkedéseiben” (Heinrich Fries: i.m. 126. 128.).

Szükséges, hogy az egyház megvallja Krisztus látható, emberi alakját is. Eppen ebben különbözik az „*intézmény*”, az embereknek szánt alapítás helyes értelme a technikai konstrukcióktól. Az intézmény ugyanis „felszólít” az emberi döntésekre és lehetőséget nyújt a megvalósításhoz. Ám ezeket az emberi megvalósításokat mindig újból felül kell vizsgálni

nemcsak az illetékeseknek, hanem másoknak, akár olyanoknak is, akik megítélésükben nem is mindig tárgyilagosak, inkább szubjektívek és éppen ezért más szemszögből, mintegy „kiegészítő módon” ítélkeznek, mint az illetékesek. Az egyházat bírálni tehát nemcsak lehetséges és szabad, hanem igen fontos funkció. A helyes bírálat mintegy beszorítja az egyházat abba az eszkatologikus magatartásba, amely Isten országát végső formája felé irányítja. Az egyház nemcsak abban az értelemben él reménységben, hogy a jövő ajándékaént várja beteljesedését és tökéletesedését. Ebben az esetben ugyanis a reménység könnyen a kritikus valóságtól való meneküléssé válhat. A remény megfelelő formája az, hogy kitérül, mindig igyekszik a további jót elérni, de amit elért, azt sem érzi önelégült biztonságban. A bírálat megvédi attól, hogy feladja bizakodó reménységét, mint igazi életformát és ezzel feladja önmagát is. Az a kritika épít, amely rámutat a pozitívum eléréséhez szükséges, de még hiányzó tényezőkre, — felébreszti a rejtett életerőket és ezzel nemcsak eltávolítja a negatívumtól, hanem már kezdete az értékek teljesebb felismerésének. A kritikus szándékának öszintésége ilyen mércén mérhető le: Vajon szívügye-e, hogy a megbírált egyházat Isten országa felé irányítsa és az ellentmondásokat a kritika erejével eltávolítsa? Vagy inkább kárörömet, be nem vallott önelégültséget érez afőlött, hogy az egyház nem képes jobbá lenni?

Azt sem lehet kifogásolni, hogy az egyházat a nyilvánosság fényében bírálják. Igaz, az egyházon belül szükséges az olyan kritika is, amely az Úrtól adott figyelmeztetés szerint „négy szemközti” vagy „egy-két tanú” előtt történik (vö. Mt 18,15k). Van azonban olyan kritika, amelynek legitím helye a nyilvánosság, mivel az egyház lényegileg nyilvánosság számára alapított intézmény. És mint ilyen, nemcsak a hit közös gyakorlását mozdítja elő, hanem magát Krisztust kell megjelenítenie az emberi társadalomban. Ez az egyház úgy közvetíti az igét és az üdvösséget, hogy tagjait önmagába testesíti bele. Ennek következménye azután, hogy az egyház nyilvános viták tárgya lesz. Azzal viszont, hogy elfogadja a nyilvános bírálatot, könnyebben védekezhet az egyoldalúsággal, az elszórt ítéletekkel, vagy egyoldalú torzulásokkal szemben. A nyilvánosan vállalt bírálatban azt is igazolja, hogy lényeges feladatához még hű maradt, továbbá amiye valóban van, azt a közösség elé tárja. Másként nem volna semmi alapja a bírálatnak. Mivel a láthatóság és a nyilvánosság nem csupán mellékes jegye, hanem lényeges eleme az egyháznak, ezért a jogos kritikával szemben nem kereshet kibúvót például az egyház és a katolicizmus közötti megkülönböztetés hangoztatásával. A szemrehányást nem lehet egy olyan „katolicizmusra” hárítani, ami még nem maga az egyház és így a kritikus sem védekezhet azzal, hogy ő „csak a katolicizmust” bírálta, nem pedig az egyházat. Bizonyos nézőpontból ugyan van értelme ennek a megkülönböztetésnek. Például az egyház a hívek életének nem minden területén kíván ugyanolyan mértékű elkötelezettséget, és épp ezeket a távolabbi területeket szokás a katolicizmus fogalmával jelölni. A bírálat azonban rendszerint a keresztyén élet konkrét és központi területeit érinti, ott ahol az egyház szükség-szerűen azonos azzal, amit katolicizmusnak mondanak. Ha tehát valahol a katolicizmust bírálat éri, azt magára kell vonatkoztatnia az egyháznak is.

Az egyház bírálatának szempontjai és akadályai

Hogy kritikai törekvéseinkben igazságosak tudjunk lenni, ismernünk kell az egyháznak a közösségre, a történelemre kiterjedő valóságát, amit végül is természetfeletti titkának szentségében foglalhatunk össze.

Az egyház közösségi életét rendszerint három oldalról éri bírálat. Először is meg kell éntennünk a világhoz való viszonyának kettős értékét. Az Úr főpapi imájában kiemeli, hogy tanítványai „nem e világból” valók és mégis a „világba” küldi őket, összehasonlítva saját küldetésével: „Amint én sem vagyok a világból”, de „Te küldöttél engem a világba”. Innen ered az egyháznak a neve is: „eklézia”, tagjai „kihívottak” a világból, tehát különböznek tőle, bár nem élnek kiszakítva belőle. Az egyház jól tudja magáról, hogy nem a világból való, de küldetése van a világhoz. Az egyház e kettős helyzetéből adódik, hogy az emberek mindig találhatnak benne valami rokonit és fogható, és ezért úgy hiszik, hogy teljességgel ismerik azt a mércét, amivel felmérhetik az egyházat. De bármennyire is benne él az egyház a világban, annyira más, hogy „kivülről” nem ítélni meg teljesen. Annak, aki hitelesen akarja bírálni, ismernie kell az adott hitnormákat és élnie kell az egyház életét. Ehhez az egyházon belülséghez az sem elegendő, hogy valaki csupán tagja legyen a látható egyháznak. Helyesen csak az tudja bírálni, aki az élő egyházat belülről tapasztalja meg. Ezért kérdéses C. Amery azon kijelentése, hogy a „sentire cum Ecclesia megkivánhatja tőlünk a meglévő katolicizmussal való szakítást is” (Die Kapitulation oder Deutscher Katholizismus heute, 117.). Egyébként is Loyolai Ignác — akinek Lelkigyakorlatos Könyvéből vették a „sentire cum Ecclesia” kifejezést, — ezt a kijelentést nem az egyházzal való együttérzés szabályainak nevezi, hanem arra ad irányelveket, milyen legyen a helyes együtt-

érzésünk az egyházban. — Ma sokat emlegetik azt, hogy „Új kor és új egyház! — Ezt kellene kritikusán megfontolnunk, nemcsak a nagy, az egész egyházban, hanem mindenk előtt a helyi egyházban, az egyes egyházközösségekben. Ott, ahol az egyház nem egy töredék az egészből, hanem az a hely, ahol az egész is jelen van és fejlődik. Ezen a konkrét helyen válik meghatározottá az egyház képe, innen kiindulva fogadják el. Az egyházközösségekben valósul meg a „felelős szabadság egyháza”. Ez az a hely, ahol kérdéseket vetnek fel, ahol nyíltan beszélnek és bírálnak, ahol megvalósul a közösség és a közös felelősség, ahol az egyház nemcsak a plébános gondja, hanem mindnyájan hozzájárulnak és együttműködnek Isten népe kialakításához. Az Isten népe a megkeresztelték, a béráltak, a nagykoriak közössége, akik hallatják hangjukat és hordozzák a közös felelősséget: Ahol növekedik a személyes felelősség és az egyéni igénybevétel, ott növekedik az érdeklődés is, — a szó igazi értelmében. És itt kel életre az egyház hitelreméltóságának új formája! (H. Fries: i. m. 141)

Szembe kell néznünk egy másik bírálatra készítő nehézséggel is. Az egyház azért, hogy az *elvilágiasodás veszélyét elkerülje*, nem teheti meg, hogy semmi közösséget sem vállal a Szent Pál szavai szerinti „evilág romlott embereivel”, mert különben ki kellene szöknie a világból (vö. 1Kor 5,10). Amint Krisztus, az igaz ember szolga alakjában lépett a világba, úgy az egyháznak is *sok mindent magára kell vállalnia a világ alakjából*, de nem úgy, hogy megszűnjön különbözősége a világtól. E nehéz helyzete azután a mérlegelések egész sorát veti fel. Vajon hogyan lehetséges és meddig mehet el a világban létezésének konkrét alakulása? Vajon van-e értelme annak, hogy a világi magatartások és eljárások különböző módját bevonják az egyházba? Vajon a környezetre gyakorolt hatások ilyen vagy olyan eszközeit lenne-e jobb alkalmazni? — Mindezekre és hasonló kérdésekre nincs egyöntetű típus-válasz, hanem a hittől vezérelt emberi okosság döntéseit kell itt alkalmazni. Ebből természetesen széles tere adódik az egyház törvényes bírálatának is. Ez a bírálat azonban nem célozhatja egy-egy meghatározott eljárás mód kialakítását, hanem csupán mérlegelő ítélete annak, hogy az adott cselekvés elég bölcs-e, megfelel-e az egyház céljának. Kétségtelen, hogy az ilyen megállapítás később mindig könnyebb, mint abban az adott órában és helyzetben, amikor döntést kell hozni.

Végül harmadik kérdése az egyház bírálatának az, hogy az Úr az egyházat, a meghívottak üdvözölését „*kisded nyájak*” mondja, — a világban élők sokaságával szemben. Ezt a kicsinységet is lehet kétféleképpen értékelni.

„Egyesek úgy látják, hogy az egyház, a hívők közössége, az egyház ügye visszavonulóban van. Az egyházzal többé nem ismerik el uralkodó és meghatározó vallási és lelki hatalomnak, az emberi társadalom éltető elvének. Ma az egyház inkább csak egy csoportnak tekinthető a többi között. Egyesek szerint talán még kiváltságos csoport, amelynek kiváltsága azonban egyre kérdésesebb és vitatottabb lesz. Az egyház — teológiailag szólva — valóban egyre inkább kisded nyáj lesz. Az a felfigyelés és értékelés, amit a színt hozott, még képes volt arra, hogy felébressze a világ rokonszenvét, de időközben ez is megfogyatkozott és helyét adott egyfajta újabb érdektelenségnek, vagy éppen intenzív kritikának.” Így értelmezi a problémát *Heinrich Fries* (i. m. 127.). — *Otto Semmelroth* viszont határozottan állítja, hogy „az egyház — mint kisded nyáj — valami módon a kiválasztottak karakterét hordozza. Viszont épp ezért önmagával, azaz tagjaival szemben olyan követelményeket kell felállítania, amelyek nem is vonatkozhatnak nagy tömegekre. Ezért a kritikusoknak sem lehet megtiltani, hogy amit az egyházban látnak és tapasztalnak, ne a többlet igényével mérlegeljék.” (i. m. 15.) — Ugyanakkor az egyház mégis a „meghívás” egyháza: Kifejezésre juttatja Isten egyetemes akaratát, hogy *minden ember üdvözüljön* (vö. 1Tim 2,4). Az egyház tehát középen áll azon kevesek között, akik megvalósítják, — és ama „meghívott” sokaság között, amely gyakorlatilag egybeesik a világgal. Az egyház ezért — helyesen — a teljesebb kibontakozás dinamikáját követi és a gondjaira bízott embereket is erre biztatja.

Az egyház történetisége. Jogunk van arra is, hogy az egyházzal mint történeti valóságról is kritikát mondjunk. Krisztus megalapította egyházát és megígérte, hogy megőrzi a végső pusztulástól. Ez az alapítás *kettős értelemben mondható történeti ténynek: a történelemben játszódik le és egyben átjárja a történelmet*. Az egyház beépült a történelembe és ezzel olyan hatóerőkkel találkozott, amelyek a saját normáin mérik le őt magát. A történelem olyan időbeli folyamat, amelyet az emberek szabad döntése határoz meg, de a történelem is visszahat az egyesek értékeire. A kritika itt arra figyelmeztet, hogy azért, mert valami hosszú időn át történelmi tény volt az egyházban, még nem bizonyítja, hogy azt Krisztus is úgy akarta. Ezért mindig újra megvizsgálandó, vajon egy-egy jellemzőnek tűnő vonást azért tartunk-e még fenn az egyház életében, mert Krisztus valóban úgy akarta, — vagy esetleg csak azért, mivel gyengék, vagy gyávák vagyunk arra, hogy a korszerűtlen időszerűbb formákra cseréljük fel. „Ki kell emelnünk, hogy az egyházat nem lehet egyszerűen a „régí” és az „új” fogalmakkal leírni, jellemezni. Az egyház a hívők közössége, a történelemben

élők közössége, akik hitüket minden időben ebben a rövid, de átfogó kifejezésben foglalhatják össze: *Hiszünk Istenben, aki Jézus Krisztusban szólt hozzánk és tetteivel meghozta a világ üdvét és reményét!* . . . Az egyház minden kor emberének aktuális, hiszen a történelem emberei jelenítik meg az Isten népét, akiknek hitüket a saját korukban kell kimondaniuk, abban kell megélniük és érte felelősséget vállalniok. Így hatol be Isten népének keresztény hite a történelem minden órájába, a miénkbe is, amelyet „új kornak” nevezünk.” (H. Fries, i.m. 131.)

A történetkritika pontosabb alkalmazása önmagában hordja saját nehézségeit akár a múltat, akár a jelent elemzi. Az egyház életéből is mindig csak egy metszetet tudunk áttekinteni, a teljes történelmi valóság nincs jelen a bírálók szeme előtt. A történelem kutatója azonban sohasem lépheti át a Ranke-féle tárgyilagosság szabályát, amely megkívánja, hogy a történész csak azt ábrázolja, ami volt. Korunkban már különbséget tudunk tenni história és történeti szemlélet között. A történeti szemlélet több, mint egy esemény megállapítása, leírása, ugyanis állásfoglalást, döntést is kíván a jelen és a jövő számára. Az ilyen történelemre alapozott döntés csak akkor érvényes, ha a múlttól is ítéletet mond. A megítélést viszont az nehezíti, hogy a múlt eseményeit eleven összefüggések nélkül látjuk, mert a maga egészében nem ismerjük a korabeli életet. De ugyanez a nehézség fennáll „az itt és ma” egyházának bírálatánál is.

Az egyház közössége átélte a történelmet, benne föllelhetők a közösségi és egyéni döntések szövedékei és ellentétei. Ebben a közösségben főleg kétfajta ellentétet kell összehangolni. Hitünk egyik igazsága az, hogy *a mai egyház azonos a kezdetivel*, amely Krisztustól alapítva végig járta a történelmet. De az is tény, hogy *az egyház történetisége folytán az előző évszázadokban más volt, mint ma.*

Az ilyen nehézség azonban nem lehet akadálya annak, hogy ne is próbáljuk felvázolni, milyen volt a múlt, még ha az mai szemmel fájdalmas, megszegyenítő, vagy nagyon is emberi.

Az egyház szentségének bírálata

A méltányos szemlélet megkívánja, hogy az egyház szentségének bírálatánál ne feledjük el, amit Szent Pál megkívánt: a gyengék figyelembevételét (vö. Róm 14,13 skk). Ha hiszünk abban a titokban, hogy az egyház a maga konkrétságában, elégtelenségében is krisztusi alapítású, akkor a bírálat ilyen szellemű gyakorlása és elfogadása lelkiismereti felszólítás lesz számunkra. A hagyomány Krisztus egyházát „szent” jelzővel illeti. A tagok csakis Krisztus istenemberségében való titokzatos részesedés miatt „szentek”, viszont számos nem szent, sőt bűnös ember is realizálja Krisztus egyházát. Az egyháznak ebben az értelemben kell szentnek vallania magát és ez tagjaira természetesen súlyos kötelezettséget ró. Az egyháznak mindenképpen közölnie kell az Úrtól kapott szentséget, mivel Ő jelen van és működik benne, és ezt nemcsak a kevés számú erkölcsileg is szent emberrel közli, hanem kiárasztja az egész világ felé. A „szent” egyházat valló hitünk két lelkiismereti kérdést nyomatékol: egyházbírálatunknak nemcsak a fentiekben említett nehézségek miatt kell óvatosnak lennie, hanem tartózkodásra int az egyháznak Krisztustól nyert szentsége is.

Jézus Krisztus, az Istenember a „szolga alakjában” magára vállalta az emberi ítéletek támadásait. De az Újszövetség arról is értesít, hogy a hit kivonja Jézust a merőben emberi bírálat alól, mert imádja a benne lévő Istent, akinek szentsége Jézus emberségét is megilleti. Az egyház valóságosan részesedik Krisztus istenemberségében és szentségében, de csak részesedik. Bár az emberit átjárja benne az Isten szentsége, — az emberek magatartása azonban még így sem felel meg sokszor az isteni jelenlétnek. Azért a „szent” egyház bírálata nemcsak lehetséges, hanem messzemenően jogos is. A „szent egyházat” nem elég a kívülről érkező bírálattól védelmezni, hanem a tagoknak, mint belső alkotóelemeknek kell azt valóban szentül felépíteni. Önvizsgálásból fakadó kritikával kell észrevenniük, ha nem szent módon képviselik Krisztust a világ előtt.

Bizonyára mindig is szükség lesz arra, hogy az egyházat prófétai viharok megtisztítsák az emberi hanyagságtól, beképzeltségtől, szeretetlenségtől, külső kötöttségektől —, tehát mindattól, ami már nem szent az egyházban. Az egyháznak a „bentről” érkező bírálatban önmagát is meg kell vizsgálnia, hogy belső vihara igazán prófétai jellegű-e és a kritika a Szentlélek szószólója-e a Krisztustól megszentelt egyházban. Vagy esetleg csak az emberi türelmetlenség hangja, amely megakadályozza annak a hitnek a felismerését, hogy Isten „azt választotta ki, ami a világ szemében balga, hogy megszegyenítse a bölcseket —, és azt választotta ki, ami a világ előtt győnge, hogy megszegyenítse az erőseket és ami a világ előtt alacsony rendű és lenézett —, azt választotta ki az Isten, a semminek látszókat, hogy megsemmisítse azokat, akik valaminek látszanak” (1Kor 1.27 skk)

- nr -

KÖRKÉP

Josef Ratzinger bíboros

MIÉRT SZERETEM AZ EGYHÁZAT?

Az ember mindig csak annyira lát, amennyire szeret. Kétségkívül megvan a tisztánlátása a tagadásnak és a gyűlöletnek is. De mindkettő csak azt láthatja, ami hozzá van mérve: a negatívumot. Képes arra, hogy megóvja a szeretetet egyfajta vakságtól, mikor is a szeretet nem vesz figyelembe határokat és veszélyeket. De a tagadás építeni sosem képes.

Ha nincs bennünk szeretet, semmit sem találunk. Ha valaki legalább egy kissé nem bocsátkozik bele a hit megtapasztalásába, az egyház megtapasztalásába úgy, hogy igent mondana rá; ha nem vállalja annak kockázatát, hogy a szeretet tekintetével nézzen, az csak bosszankodni fog. A hit föltétele: hogy merjünk szeretni. Ha tudunk vállalkozni rá, nem lesz szükség arra, hogy az egyház sötétségéből bármit is eltitkoljunk magunk előtt. És akkor azt is felfedezzük, hogy nem csak ez létezik. Fölfedezzük, hogy az egyház botrányainak története mellett van egy másik egyháztörténet is: a hit szabaddá tevő erejének története, amely tevékenyen élt az évszázadok során olyan nagy egyéniségekben, mint Szent Ágoston, Assiszi Szent Ferenc, — az indiánok ügyének szenvedélyes harcosa, a domonkos rendi Las Casas, Páli Szent Vince, XXIII. János pápa. És úgy találjuk, hogy az egyház olyan fényt sugárzott a történelembe, amelyet lehetetlen nem észrevenni. És mindaz a szép, ami üzenetének felhívása nyomán sarjadt és összehasonlíthatatlan értékű művekben ma is előttünk áll, az igazság tanúbizonysága lesz számunkra: ha valami így tudott megnyilatkozni, akkor az nem lehet sötétség csupán. A nagy katedrálisok szépsége, a hit talajából fakadó zene szépsége, az egyház liturgiájának méltósága, egyáltalán: az ünnep valósága, — amit az ember maga nem képes megalkotni, csak elfogadni; az esztendő átformálása az egyházi évben, amelyben egybefonódik a múlt és a jelen, az idő és az örökkévalóság, — mindez az én számomra nem a pusztá véletlen műve. A szépség az igazságnak ragyogása, mondja Szent Tamás, — és a szépség szétesése az elvesztett igazság öniróniája, fűzhetnének hozzá. Ahogyan a hit kifejezést öltött a történelemben, önmagáról tanúskodik, és arról az igazságról, amely mögötte áll.

Még egy utalást szeretnék tenni, még akkor is, ha úgy tűnik, hogy túlságosan szubjektív irányba mutat. Ha nyitott szemmel járunk, gyakran találkozunk ma is olyan emberekkel, akik élő tanújelei a hit szabaddá tevő erejének. És nem szégyen, ha azért vagyok és maradok keresztény, mert voltak és vannak emberek, akik megélték és hitelessé és szeretetre méltóvá tették előttünk a kereszténységet. Végül is üres illúzió csupán, ha az ember olyan transzcendentális szubjektummá akarná tenni magát, ahol csak az játszik szerepet, ami biztos. Természetesen kötelessége az embernek, hogy fölfigyeljen az ilyen tapasztalatokra, hogy elfogadhatóságukat megvizsgálja, hogy megtisztítsa és újra megtöltse őket. De az objektívá tételnek ebben a szükséges folyamatában, vajon nem marad-e a kereszténységnek nem megvetendő bizonyítéka az, hogy az embert emberivé tette, miközben hozzákapcsolta az Istenhez? Ez a nagyon is szubjektív valóság vajon nem teljesen objektív-e egyszersmind, amit senki előtt sem kell szégyellnünk?

Végül még egy megjegyzés. Ha arról van szó, miként itt is, hogy szeretet nélkül semmit sem láthatunk, — tehát: hogy az egyházat is szeretnünk kell, hogy megismerhessük, — akkor ma sokan nyugtalanná válnak. Vajon a szeretet nem zárja-e ki a kritikát? És vajon az egyház nem az uralkodók támasza-e, akik szeretnék kizárni a kritikát, és szeretnék saját érdekükben fenntartani azt, ami fennáll? Mikor szolgáljuk az emberek ügyét: ha megnyugtadjuk őket és megszépítjük, ami van, — vagy akkor, ha újra és újra föllépünk az emberek érdekében a megkeményedő igazságtalanság és a ránk nehezédő struktúrák ellen? Ezek a kérdések nagyon messzire vezetnek, itt most részletekben nem foglalkozhatunk velük. Valamit azonban világosan kell látnunk: az igazi szeretet sosem statikus, és sosem kritikátlan. Ha egyáltalán van lehetőség arra, hogy valamit pozitív irányban meg-

változtassunk, csakis úgy lesz lehetséges, ha szeretjük, és ha segítséget nyújtunk, hogy lassan abból, ahol most van, azzá válhasson, ami lehet. Vajon az egyház esetében ez másképp lehetne? Vessünk csak egy pillantást a legújabb kor történetére. Századunk első felének liturgikus és teológiai megújulásában olyan igazi reform bontakozott ki, amely pozitív változásokat eredményezett. S ez csak azért volt lehetséges, mert voltak emberek, akik éberen, a megkülönböztetés adományával, „kritikusan” szerették az egyházat, és készek voltak szenvedni is érte. Ha ma nem sikerül semmi, akkor bizonyára azért nem, mert túlon túl önmagunk igazolására törekszünk. Semmi értelme sincs annak, hogy megmaradjunk egy olyan egyházban, amelyet tulajdonképpen nekünk kellene megalkotni azért, hogy méltó legyen a megmaradásra. Ez önmagában ellentmondás. — Megmaradni az egyházban azért, mert méltó az egyház, hogy megmaradjon; mert méltó, hogy szeressék és a szeretet által újra és újra önmagára találjon: ez az az út, amerre a hit felelőssége ma is mutat.

(Részlet *Joseph Ratzinger: Warum ich noch in der Kirche bin?* című írásából. München, 1971. 73—75.)

„AZ ÉLET EGYETLEN BIZONYÍTÉKA A NÖVEKEDÉS”

Ma már közhelyként hat a megállapítás, hogy az egyházi életnek viszonylagos mozdulatlansága mintegy másfél évtizede megindult, mozgásba jött. A kialakult helyzet sokak számára — papok és világiak egyaránt érdekeltekké váltak — komoly nehézségeket jelentett és jelent. Mert a 2. Vatikáni zsinat és hatástörténete még ma is új változásokkal lep meg, legalább is a nekilendült fejlődési folyamat valóban „folyamatossá” vált. Olyannyira, hogy a népnyelven végzett liturgia a mai tizenévesek, sőt húszesztendősök számára már egészen „természetes” és „régí”. A szentmise szövegei, az eukarisztia ünneplése, a keresztség, bérmálás, templomszentelés, temetési liturgia terén bevezetett számos „újítás” már csak egyes idősebbekben kelt némi nosztalgiát a „régí megszokott” iránt. Az igehirdetés terén is mélyreható változásoknak lehetünk tanúi. Mindenekelőtt azért, mert megnövekedett az eddig csak „hallgató egyháznak”, a híveknek — egyébként jogos — igénye, akik a Szentírás magyarázata során egyre inkább azt várják, hogy az evangélium fényében a mai élet problémáit elemezzék számukra. Változóban van az egyházközösségi élet is. A plébániák statikus berendezkedését a közösségi igényből fakadó valódi egyházélményre vágyó kisközösségek dinamikus jelenléte teszi egyre inkább élettől duzzadóvá. Világi hívek készséggel kötelezik el magukat, hogy hozzászóljanak az egyházi ügyekhez — az ő ügyeikhez! — és hogy bekapcsolódjanak a vezetés munkájába is. — Az egyház a zsinat éberresztő, felrázó hatása nyomán valóban megmozdult és nem kell prófétának lennie annak, aki a másfél évtizede még elképzelhetetlennek tartott változások láttán kijelenti: a változásoknak csak első, esetleg második fázisa van mögöttünk, de ki tudná megmondani, vajon még hány következnek.

A múltat csak kissé is vizsgáló szemlélő előtt azonban mégsem oly váratlan ez az áttörés, ez a sodrás, mint amilyenek első tekintetre tűnik. Előkészítője volt az egyház kétezer éves története, és közvetlenebb indításokat nyert a múlt századi belső változások nyomán. A 19. században például „forradalminak” tűnt a kijelentés, hogy a dogmák nem merev és változatlan formulák, hanem a történetileg alakult hitbeni tanúságtételnek egy-egy fázisát foglalják össze — és megfelelő körülményekkel, kiegészítéssel változtathatók. Amikor — ahogy ma már sokan nevezik — a múlt század „egyházatyja”, John Henry Newman a „dogmafejlődés” jelszavát mintegy bedobta a köztudatba, felfogásáért még igen sokan támadták. Felismerése és bátorsága azonban oly ösztönzéssé vált, amely egy *tanulási folyamatot* indított el az egyházban. Egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a kinyilatkoztatás az egyházban nem oly értékes drágakő, melyet századokon át egyik nemzedék a másíknak ad át mint valamiféle ékes tartóban őrzött ereklyét —, hanem hogy az Isten szava „él és hatékony” (Zsid 4,12). Newman rámutatott arra is, hogy Isten igazságát nem elég egyszerűen csak megismerni, mintegy „megtanulni”, hiszen a kinyilatkoztatás teljessége maga Jézus Krisztus, a második isteni Személy. Régen is, ma is úgy kell szembetalálkoznunk Isten „igazságával”, amint a tanítványok szemtől szembe álltak Jézussal. Élményként élték át ezt a találkozást és előbb szóban, majd később írásban is tanúságot tettek róla. Egy esemény hatástörténete élő emberekben születik, fejlődik és ugyancsak élő

emberekben marad fenn későbbi idők. Ugyanígy élt, hatott és hat máig is a Krisztus-esemény. Az apostoli igehirdetés hallgatói a Jézusról tanúskodó szavak hallatára Krisztusban hittek — és ezzel nyert életük is új értelmet. De később is minden nemzedéknek újra és újra találkoznia kell az egyházban — annak igehirdetéseiben, szertartásaiban, az eukarisztikus ünneplésben, a közösségi hitelményben — Jézussal, mint Krisztus-eseménnyel. És ez a találkozás mindig az adott történeti órában valósul meg. A mának hívő emberét ugyan életszerű lánccal fűzi a tegnap egyházához, de a Jézussal való találkozást csak a személyes hitelményben, csakis ma tudja realizálni. Így minden időben újra fel kell, hogy ragyogjon — és hasson az a tény, esemény, amely már az apostolok értelmét és szívét megvilágította, felmelegítette: Jézussal, Isten örök Igéjével kell találkozni.

Amit a XIX. század nagy egyházi gondolkodója, Newman — korának tárgyi szemléletében — dogmafejlődésként jelölt meg, azt korunkban oly *folyamatként* ismerjük fel és éljük át, amely nem választható el az embertől, pontosabban: a hívők közösségének, az egyháznak tagjaitól. Ez a megállapítás mindenre vonatkozik, aki hisz Jézus Krisztusban. *A hit sohasem lezár, sohasem bezár, hanem mindig fejlődésben, alakulásban van.* S ha bárki is megkísérelné korlátok közé szorítani, kitör onnét, mert a végtelen felé, Isten felé marad nyitott. Mindebből az is következik, hogy a keresztyén hívő az élet-adta tapasztalások és változások során nyitott, azaz *tanuló, tanulékony hívő* kell, hogy maradjon. Az egyház pedig, mely a hívők közössége, a mai fejlődés és változások sodrában fokozott mértékben tapasztaló, *tanuló közösségként* mutatkozik be előttünk és a világ előtt.

Az egyház tagjai mindenek előtt azért nyitottak és készek a tanulásra, mivel *Jézus evangéliuma életalakító igazság*. A hit az egyházi közösségben szervesen kapcsolódik az egyszemélyes tanulóval. Így tehát, ha a tanuló egyházzal szólna, az egyházban útjára indult és tovább élő Jézus-hagyomány szocializációjáról, közösségben való kibontakoztatásáról is beszélhetünk. — Így van ez azért is, mivel minden feltörő, új nemzedéknek az előző nemzedékek során életté váltott Jézus-élményből, Jézus-örömhírből kell továbbfejlődő formában előlépnie. A mi nemzedékünknek, a ma keresztyénnek tehát az a feladata — és ez lényegében minden nemzedékre kötelező — hogy a múltban tartó evangéliumot saját létadottságaink, lehetőségeink és konkrét feladataink szemmel tartásával értelmezze és valósítsa meg — természetesen Jézus evangéliumának fényében és erejében, hiszen „más alapot senki sem vehet, mint Jézus Krisztus” (1Kor 3,11).

A tanuló egyház, a mindig tanulni kész Jézus-hívők közössége tehát — bár nem téveszti soha szem elől az evangéliumot, de a jelen tapasztalatai, az adott kor általános változásai és fejlődése nyomán, a kívülről és belülről érkező ösztönzésekre ma is a *változások eljegy-zettje*. E tanulási folyamat során váltak napjaink egyházi életének is égető problémáivá az ún. „belső” problémákon, feladatokon kívül (kultusz, strukturális reformok stb.) a kifelé forduló, de ugyancsak belső igenlést, erőbetetést követelő „külső” feladatok: a család, a művelődés, a tájékoztatási eszközök, az abortus, a népesedési robbanás, az éhség és jólét ellentéte, és talán mindenek előtt a béke problémája — és mindezekkel összefüggően — a hivatalos „állásfoglalásokon” túl — a hatékony cselekvés. Számunkra, a krisztushívők közössége számára ezek a kérdések és feladatok is szükségképpen kell, hogy találkozzanak az evangélium üzenetével, a Jézus isteni szeretetéről és irgalmáról szóló üzenettel. Az evangélium szabadít fel minket arra, hogy „látva lássuk”, hogy szolidárisak maradjunk Isten minden teremtményével, a világgal, hogy tanúi és tanúságtevői legyünk Jézus szeretetének és hogy az abszolút jövő felé irányítsuk minden ember figyelmét. A krisztushívőket az élethelyzetek, a konkrét események, tapasztalatok éppúgy állásfoglalásra készítik, mint az evangélium. E tapasztalások a jövő felé forduló, nyitott keresztyének számára újabb tanulási folyamat és újabb fejlődési fázis kezdetei. Az ilyen „tanuló-tapasztaló időszakokban” nélkülözhetetlenül szükséges a *hívők belső párbeszéde*. Ebben a dialógusban nagy szerepet játszanak a világi hívők, akik közvetlenül látnak és élnek át sokmindent és akik benyomásaikról, felismeréseikről, a korhelyzetből fakadó igényeikről papjaikon keresztül informálják püspökeiket, az egyház felelős pásztorait.

Mindaz, aki az Isten népének tagjait kötelező felelősségtudattal kíván hívő keresztyén maradni — ahogyan erről a 2. Vatikánum több dokumentumában is nyilatkozott — vállalja a reá eső részt a *keresztyén hit korszerű előadásáért és bemutatásáért* is. Elvben így volt ez régen is, hiszen már Szent Agoston figyelmeztette egy beszédében a családapákat: ők az „ekléziológusok”, családjuk kis „püspökei”. Nem ugyan a püspökök „ordo”-jával, szentelési jogaival és kötelességeivel, de számos feladatával. Nekik kell ébreszteni, szavakkal és tettekkel közvetlen környezetükben bemutatni: mit kell hinnie a felnövekvő generációnak és hogyan kell hite szerint élnie. Kétségtelen, hogy régen is, ma is vannak „szakértői” a teológiának, vannak szentelésükből fakadóan hivatott vezetői és tanítói az egyházi életnek, akikre komoly és nehéz feladat vár ma is Krisztus egyházában. Nekik kell a megfelelő felkészültséggel felülvizsgálni minden újat, hogy kiválogassák és megtartsák mindazt, ami

értékes és jó (vö. 1Tesz 5,21). De steril, sőt fölösleges lenne munkájuk, ha nem lennének továbbra is, sőt egyre növekvő számban a hitnek és hívő életnek oly „szakemberei”, akik a hétköznapi életben a családban, a szórakozások során, a sajátos munkaterületeken — röviden: az evilági környezetben váltják valóra és mutatják be a másban megélt, hiteles evangéliumot. Más szóval: az egyház nem csak a papok, a klérus „ügye”, hanem az egész krisztushívő közössége.

A zsinat „folytatása” tehát az a tanulási folyamat, melynek során egyre többet kell beszélgetni mindazokkal, akik a mai élet lehetőségei és feladatai között valósítják meg a hitet, akik mintegy „nyomra vezetik” az elméleti szakemberek, sőt gyakorló lelkipásztorok munkáját. A tanítóhivatal is csak így lesz képes reális kapcsolatban maradni a mai élettel. Ha bármi ok miatt megfogyatkoznék vagy — egy-egy konkrét területen létre sem jönne — közte és a hívők közössége között az életszerű kapcsolat, — megnyilatkozásai reménytelen erőlködésbe torkollanának. A ma egyházában nélkülözhetetlenül szükséges a párbeszéd a gyakorló hívőkkel, az egyházközség aktív tagjaival, a Krisztus-élményt elmélyíteni kívánó kisközösségekkel, — és természetesen folyamatos dialógusban kell élnie a papságnak egymással és püspökeivel.

Miként az egyetemes egyház reprezentatív tanácskozó testülete, a püspöki szinódus az elmúlt évek során egynéhány alapvetően fontos életmegnyilvánulásával, pasztorális-katechetikai súlyponti kérdésével foglalkozott, ugyanígy feladata a püspöki konferenciáknak és az egyházmegyei szintű papi tanácskozásoknak, hogy a helyi egyház égető problémáiról és feladatairól folytassanak — a külső és belső tapasztalatokra építő — párbeszédet. Ezen az úton válhat a ma egyháza nem csak elméletben, de a gyakorlatban is olyan nyitottá, amilyennek rendeltetése szerint lennie kell.

Tanulnunk kell a kimeríthetetlen forrásból, az evangéliumból, tanulnunk kell a folyamatosan szerzett benyomásokból, tapasztalásokból — és e tanulási folyamat során szerzett meglátásaink és belátásunk nyomán kell továbbfejlődnünk, változnunk. Természetesen — kell-e ezt hangoztatnunk — a fejlődés és változás folyamatában soha nem kívánjuk feladni identitásunkat. Köztudomású, pszichológusok és pedagógusok által számtalanszor említett tény, hogy aki fél az újtól, akit zavar a változás, akinek szorongásai vannak az új meglátásokkal szemben, annak egykönnyen „leblokkol” tanulási készsége és képessége. Mindaz pedig, aki vezető pozícióban ily szorongást áraszt, az szűkebb, esetleg széles körben hátráltatja, sőt meg is akadályozhatja a tanulási folyamatot. A félelem és szorongás torzító tükörben mutatja be a jövőt és megmerevíti az adott helyzetet (status quo-t). Adolf Exeler, a jeles teológus és pedagógus nem vonakodik megjegyezni: „A szorongás elbűvöl”. A szorongásos félelem megbénítja az önbizalmat, csírájában megakadályozza az új lehetőségek kibontakoztatását. Ahol a tanulási-fejlődési folyamatot az egyházban fékezik vagy korlátozzák, ott lanyhul vagy megszűnik a Jézus Lelkébe vetett bizalom és egyre több ember, sőt közösség kerül „gyanúba”. Az ilyen esetben — bárhogyan is igyekezzenek az ellenkezőjét bizonygatni — az egyházat úgy tekintik és kezelik, mint pusztán emberi, és csakis emberi gondoskodásból fennálló vagy épp megmenthető intézményt.

A holnap felé tekintő, nyitott egyháznak tanulnia kell. „Tankönyvei” változatlanul Jézus evangéliuma és az emberi tapasztalás. A jézusi tisztánlátás fényében kell megtanulnia, hogy az egyének és az emberi kisebb-nagyobb közösségek, — családok, társadalom — problémáit felismerje, — és hogy e felismerések nyomán önnön maga számára kijelölje a mának holnapot előkészítő feladatait. Az egyház történetét csak vázlatosan is ismerők előtt nem titok, hogy ez a tanulási folyamat régen is, ma is zökkenőkkel telített és egyenetlen. Újra és újra felhalmozódnak lemaradások és egyre inkább gyarapodik a még „megtanulandó anyag”. Mindennek számbavétele azonban nem lehet sem ok, sem alibi ahhoz, hogy ne vegyük ki részünket a folyamatos fejlődés mai fázisának munkájából, hogy keressük az elénk tornyosuló, olykor lelkeket felrázó, máskor „húsbába-vérbe vágó” kérdésekre a hiteles és Jézus tanítását, akaratát közvetítő válaszokat, a Jézushoz vezető korszerű utat.

Tudjuk és szeretjük is hangoztatni, hogy egyházunk él: a krisztushívők élő közössége. De azt sem feledhetjük, hogy ennek „az életnek egyetlen bizonyítéka a növekedés” (J. H. Newman).

Sz. A.

Örülök, hogy az egyházat szolgálhatom — és ennek az örömmek az alapja maga az egyház, Jézus Krisztus egyháza. Igaza, nem mindig vidám benne az élet, de sohasem hiányzik a tiszta öröm. Mindaz, akinek sikerül, hogy nem annyira az egyház miatt, hanem azzal együtt szenvedjen, annak öröme szárnyakat fog kapni.

Johannes Weber grázi püspök

A HIVŐK JÉZUS-KÖZÖSSÉGÉNEK KÖVETELMÉNYEI

A hívők közössége csak akkor tud igazi hatást gyakorolni tagjainak vallásos magatartására, ha kötelezik magukat, hogy szilárdan kötődjenek a közösséghez és ha gyakran találkoznak. A találkozásoknak csak is akkor van értelmük, ha a keresztény ember felismeri a közösséghez tartozás szükségességét és belső készsége arra indítja, hogy ezért áldozatot is hozzon. Lemondjon az előnyösebb elfoglaltságokról, saját érdekes, esetleg hasznot hozó tevékenységeiről, olykor a továbbképzésre és pihenésre szolgáló szabad idejéről, kellemes utazásokról, sőt időnként a bensőséges családi életéről is. Hogy az ilyen egyének be tudjanak kapcsolódni a keresztény környezetbe, nagy jellemerőre és mélyen gyökerező hitre van szükségük. Ez a hit számos fiatalra erős vonzóerőt gyakorol. Vannak azonban olyanok is, akik az ilyen találkozásokot „veszélyes szektának” tekintik, vagy éppen „elefántcsont toronyba” zárkózásnak fogják fel anélkül, hogy észrevennék pótolhatatlan szükségességüket és gyümölcsöző hatékonyságukat. Az egyház jövőjét semmi körülmények között sem fogja a jelenlegi plébániarendszer a jövőben meghatározni, még a legötletesebb újítások ellenére sem. A plébániák mai formájukban legfeljebb csak a vallási élet teljes háttérbe szorulását tudják ideig-óráig megakadályozni. Többet várni tőlük önámítás lenne.

Az egyház igazi jövője lényegében a hívők összetartozástudatából fakadó közösségétől függ, amelyek jelenleg egyes helyeken a plébániáknak talán még „konkurrenciát” jelentenek, a jövőben viszont belülről fakadó új életerőt és jelentős szerepet biztosíthatnak számukra. Ez az új életerő elegendő alap lehet később arra, hogy a keresztény ember vállalja azokat az áldozatokat, amelyek a közösségek létrehozásához és fennmaradásához szükségesek. Az ilyen áldozatos keresztények számára a hívők korábbi generációi lehetnek példák, — olyanok, akik az egyházat az első évszázadokban saját életáldozatuk árán tartották életben. Nélkülük az egyház feltétlenül elpusztult volna. Az egyház helyzete ma éppen olyan bizonytalan, mint akkor volt, azzal a többlettel, hogy ma már a világ összegyházának a jövője forog kockán. Ha az egyház a világban nem akar csupán folklórisztikus peremjelenség maradni, akkor kizárólag csak tagjai hűségére támaszkodhat. Ez a hűséges kapcsolódás ugyanazokat az áldozatokat követeli az egyénektől, mint hajdanában: a hit tanúságtételére van szükség!

Jézusba vetett hitünk többet követel, mint pusztán alkalmazkodást az ismeretszerű, vagy érzelmileg hangsúlyozott keresztény tanhoz, amely csak a hagyományra és a fegyelemre támaszkodik. Ezzel a jézusi hittel ma is olyan sajátos megjelenési formát biztosíthat a közösség, amely — bár az évszázadok során olykor gyengült —, de mégis megtartotta eredetiségét és híven tükrözi azt a közvetlen közösséget, amely kezdetben Jézus körül alakult ki. A hívők közössége minden más csoportot felülmúl éppúgy, ahogy a bensőleg megélt hit felülmúlja a hittételekhez való külső merev ragaszkodást. *Ez az értéksorrend egyszemélyesen tekintve már abban a módban is megmutatkozik, ahogy a hívő közösség saját egységét értelmezi és megvalósítja.* Lényegében ez a mód a tagok hűséges összetartozásán alapul, mert ezáltal lép be mindenki saját egyéniségének megfelelően is Krisztus követésébe. És ezt a módot elsősorban nem a hittartalomból kibontott egységes megfogalmazások határozzák meg és biztosítják. Ez a belső hűség nem fejeződhet ki felületi azonosságokban, hanem a lélek mélyén gyökerezik és minden hasonló gondolkodásut Jézushoz vezet. Minden külső kényszer nélkül segít arra, hogy a lényegesben való hűség a Jézussal való személyes találkozásból nőjjön ki. Épp ezért hasonlítható ahhoz az erőteljes, még ha nem is mindig eléggé tudatos hűséghez, mely a tanítványokban élt, akik halálig kitartottak mellette. Ez az összetartozás nem lehet semmi olyan rendszerező törekvés eredménye, amely „kikényszeríti” az egységet. Az ilyen egység inkább tudatosan számol a közösség tagjainak alapvető különbségeivel. Hála ennek az egységnek, — amely az egyes tagok Jézushoz kapcsolódó hűségének köszönhető — *a hívő közösség Istenben megalapozva szerveződik.* Ha megfigyeljük a hívő közösség történetét és behatolunk élete lényegébe, láthatjuk, hogy ez a változások, a krízisek és a sötét órák ellenére is szilárd és tartós alapon nyugszik.

A Jézusban hívő közösségek léte addig biztosított a világban, amíg valóban követik a Mester hívását... Ezek a közösségek létüket nemcsak a szabad emberi döntéseknek és azon alapvető igénynek köszönhetik, hogy együtt tevékenykednek, hanem annak a jézusi ígéretnek is, hogy egyházán „a pokol kapui nem vesznek erőt.” — A hívők közössége azért nem válik a szektásság otthonává, mert hitét egy meghatározott tanításra, mint léteinek feltételére alapozza, még akkor is ha a gyakorlatban minden tagja sajátos kapcsolatban van Jézussal, és így lelki magatartását egyénileg alakítja. Abban is különbözik a hívők közössége minden más vallási gyülekezettől, hogy ezek a hitismeret azonosságára és belső rend-

jére alapozzák egységüket. Vannak sajnos olyan gyülekezetek is, amelyek a tanítás tisztaságával és egységével kapcsolatos türelmetlenségüket igazoltnak vélik. Mivel az ilyenek nagyon gyorsan felcserélték az eleven hitet a hittételekhez való merev ragaszkodással, azért két évezred alatt a kereszténységben a konkurrens, egymással versengő egyházak nagy száma jött létre. *Csak az a közösség tud mindig nyitott lenni az egyetemességre, amely a keresztényeket Jézus emberségében is képviseli mások felé. A Jézusban való hit egysége lehetővé teszi az egyháznak, hogy ne ragaszkodjon intézményei változathatatlan-ságához, amelyek a földi élet rendje szerint egyébként is gyorsan változnak. Ha az egyház valóban követni akarja küldetését, ezzel olyan egységhez kell eljutnia, amelynek semmi köze sincs a szívek és lelkek feletti, mindenre kiterjedő uralomhoz. Az egység és az egyetemesség, amire az egyháznak törekednie kell, eredetében Istentől való, Isten lényegéhez tartozik. Az egységet és egyetemességet az egyház csak az Isten hatékonyságába vetett hitével érheti el, amelyet tagjaiban kelt életre. Sajnos, aligha állítható, hogy az egyházban az elmúlt két évezredben mindez hiánytalanul megvalósult volna.*

Az egyház még máig sem ismerte fel teljességgel sajátos karakterét, ezért jelenléte a világban nem volt mindig az a kisugárzó erő, amely szükséges ahhoz, hogy magát mindenféle külső, társadalmi befolyás ellenére fenntartsa és tovább alakítsa. *Ma az egyháznak olyan felhívássá kell válnia a keresztények számára, amely külsőleg meg nem parancsolható, senkire nem kényszeríthető. Arra kell segítenie a keresztényeket, hogy az egyházban a számukra rendelkezésre álló eszközökkel eljussanak az igazi bensőségre, Jézus megértéséhez, a benne való eleven hithez. Ezen az úton járva formálhatja tovább az egyház azt az egységet és egyetemességet, amelynek őrzését és munkálását Alapítója feladatként reá bízta.*

(Részletek: *Marcel Légaut: Die Kirche, meine Mutter und mein Kreuz*, Herder, 1975. 246—251.)

A KERESZTSÉG ÉS AZ EUKARISZTIA KÉRDÉSE A LEGUTÓBBI ÖKUMENIKUS TEOLÓGIAI BESZÉLGETÉSEKBEN

(Evangélikus beszámoló a róm. kat. teológiai tanárok 1977. januári tanulmányi napjain.)

Témánk, az eukarisztia kérdése elsősorban, de a keresztség kérdése is annyira közép-ponti helyet foglal el az ökumenikus beszélgetésekben, hogy egy ilyen rövid beszámoló keretében annak teljességét lehetetlen bemutatni. Hiszen nemzetközi, területi és helyi szinten sok párbeszéd folyik „hivatalos”, „félhivatalos” formában és ha ezekhez hozzá számítjuk az egyes teológusoknak a kérdésben kiadott műveit is, hatalmas anyaggal találjuk magunkat szemben. Ezért a következőkben azt a megszorítást voltam kénytelen alkalmazni, hogy elsősorban és szinte kizárólagosan az ún. „hivatalos” és „félhivatalos” párbeszédnek anyagát ismertetem, azaz olyan dokumentumokat, amelyek valamilyen bizottság, két vagy több egyház által hivatalosan kinevezett szakértők tárgyalásának eredményei. — A keresztség és az eukarisztia kérdéseinek vizsgálatánál a következő ökumenikus teológiai beszélgetések anyagára támaszkodtam:

1. Az Egyházak Világtanácsa (Genf) Hit- és Egyházszervezet Bizottsága, amelynek római katolikus tagjai is vannak, az 1974-ben Accrában (Ghana) tartott ülésén három dokumentumot fogadott el sok éves előkészítő munka után és azokat a tagegyházakhoz véleményezésre, hozzászólásra megküldte. A három tanulmányi irat a keresztségről, az eukarisztiáról és az egyházi szolgálatról szól. (One Baptism — One Eucharist and a Mutually Recognized Ministry. Three agreed statements. Faith and Order Paper No. 73. World Council of Churches, Geneva, 1975.)

2. A római katolikus és evangélikus ökumenikus „hivatalos” párbeszédnek között az első a 2. Vatikáni zsinat után az 1965-től folyó, a Vatikáni Egységtitkárság és a genfi Lutheránus Világszövetség által kiküldött Együttes Munkacsoport (1965—66) és az 1967—71. között dolgozó Tanulmányi Bizottság párbeszéde. Ezek munkaeredményét az ún. Máltai Riport foglalta össze. Ez a Máltai Riport külön is foglalkozik a IV. B. fejezetben az interkom-munió kérdésével. (Bericht der evangelisch-lutherisch, römisch-katholischen Studienkom-

mission „Das Evangelium und die Kirche”, Lutherische Rundschau 3/1972. Angol szöveg: Lutheran World 3/1972. Harding Meyer: Luthertum und Katholizismus im Gespräch, Frankfurt am Main, 1973. 143—174.)

3. A Vatikáni Egységítőkarság és a Lutheránus Világszövetség együttes munkabizottsága a Máltai Riport után is folytatta a munkát. Legutóbbi ülésére 1976. március 15—20. között Liebfrauenbergben, Strasbourg mellett Franciaországban került sor, a legközelebbi ülést pedig ez év márciusában a nyugatnémetországi Paderbornban tartják.

4. Az Amerikai Egyesült Államokban a Lutheránus Világszövetség Nemzeti Bizottsága és a Róm. Kat. Püspöki Konferencia Bizottsága 1967-ben tette közzé az eukarisztiáról és 1970-ben az eukarisztiáról és az egyházi szolgálatról szóló állásfoglalását. (The Eucharist as Sacrifice. In: Lutherans and Catholics in Dialogue, III. Ed. by the USA National Committee of the LWF and the Bishops' Committee for Ecumenical and Interreligious Affairs. New York, 1967. — Eucharist and Ministry, Lutherans and Catholics in Dialogue IV. New York, 1970. Mindkét dokumentum német fordítása: Harding Meyer, i. m. 97—142.)

Megemlítek még egy a dialógusok áttekinthetetlenül széles, nagy összefüggéseire annyira jellemző adatot, amelyet az 1962—1971. közötti évekre vonatkozólag olyan kitűnően állított össze Nils Ehrenström és Günther Gassmann. (Confessions in Dialogue — A survey of Bilateral Conversations among World Confessional Families, Geneva, 1972.) A statisztika szerint a megadott tíz évben 19 egyházak között folytatott párbeszéd folyt. Ebből a rk. egyház az anglikánokkal, az amerikai baptistákkal, az amerikai Church of Christ-egyházzal, az evangélikusokkal, a metodistákkal, az ókatolikusokkal, az ortodoxokkal, a reformátusokkal és egy hármás beszélgetésben a házasság kérdéséről az evangélikusokkal és a reformátusokkal állt dialógusban. Az evangélikus egyház az anglikánokkal, az ortodoxokkal, a reformátusokkal és a római katolikus egyházzal vett részt ún. „hivatalos” beszélgetésekben.

A keresztség kérdése

Az evangélikus teológiában az ígét és a szentségeket együttesen a kegyelem eszközeinek nevezzük (*media salutis*), mivel Jézus Krisztus ezeken keresztül végzi az egyházban a maga szabadító-megváltó művét. A szakramentális üdvöszközők elfogadását evangélikus vélemény szerint nemcsak előkészíti az igehirdetés, hanem maga is üdvöszköző, azaz nemcsak a kegyelem szentélyének előcsarnoka, hanem maga is kegyelem. Sőt az ige nemcsak a szentségek mellett, mint velük egyenértékű üdvöszköző a miénk, hanem a szentségek lényegét és magját alkotja, azok legfontosabb része. A szentségek csak azok számára adnak üdvösséget, akik hisznek az ígének.

Az evangélikus tanítás szerint egyazon evangéliumnak négy alapformája van, az igehirdetés, a keresztség, a feloldozás és az eukarisztia vagy más névvel úrvacsora. Szentségnek a keresztséget és az eukarisztiát tartjuk, mert ezeknél találhatók meg a következő feltételek: a) Krisztus rendelése; b) látható jel; c) az üdvösség ígérete. Az evangélium négy alapformája (*media salutis exhibitiva*) hívja elő a hitet (*medium apprehensivum*).

1. *A keresztség jelentése.* Megegyeznek a különböző teológiai beszélgetésekben résztvevők abban, hogy a Jézus rendelte keresztség Jézus Krisztus halálában és feltámadásában való részesedésünket jelenti, elnyerjük a Szentlélek ajándékát és belekeresztelkedünk Krisztus testébe, az Egyházba. A keresztség az egység köteléke, amelyik átfogja a különböző egyházakat, a világ kereszténységét. Ebben az értelemben említi a keresztséget a 2. Vatikáni zsinat ökumenizmusról szóló dekrétuma (*Unitatis redintegratio*, 22. Vö. *One Baptism — One Eucharist...* i.m. 10—11.) — A keresztség szentsége Krisztussal való közösségteremtő ajándéka előre mutat az eukarisztia felé és kötelez minket az Efezus 4,13 értelmében a Krisztusban való életre, a róla való tanúskodásra (vö. Máltai Riport 70.).

A keresztségnek, mint az egység kötelékének mai értelmezési távlataihoz hadd fűzzek egy megjegyzést a világvallásokkal folytatott dialógusok összefüggésében. 1975. december 15—18. között a Fülöp-szigeteken Tagaytay Cityben volt az Első Ázsiai Ökumenikus Kongresszus. Az ökumené történetében talán először történt meg, hogy a különböző keresztény felekezetekhez tartozó résztvevők mellett a kongresszus alkotó tagjaiként és nem vendégekként jelen voltak az iszlám, a buddhizmus, a taoizmus és a bahai hit képviselői. A résztvevő keresztények számára a többi világvallással folytatott eszmecserében a keresztség jelentette az összekötő kapcsot, akár a Fülöp-szigetéről, akár más ázsiai országokból, akár Amerikából vagy Európából vagy Afrikából voltunk is ott.

A különböző egyházak a gyermek- és felnőtt-keresztség gyakorlása terén különbséget mutatnak és eltérnek abban is, hogyan próbálják a Szentlélek ajándékát a szakramen-

tális jelhez kötni (magához a keresztséghez kötik vagy az utána következő megkenéshez vagy kézrátételhez). Más egyházak a konfirmációt érzik protestáns területen a keresztség szakramentális kiteljesítésének. (Vö. *One Baptism — One Eucharist*... i.m. 14—15.)

Az Egyházak Világtanácsa Hit és Egyházszervezet Bizottsága szerint a legfontosabb tennivaló az volna, ha a különböző egyházak elismernék egymás gyakorlatát és kerülnének minden olyan egyházi és liturgikus hagyományt, amelyik újrakeresztelésnek volna értelmezhető (vö. *One Baptism — One Eucharist*... i.m. 16—17.).

A keresztség objektív oldala mellett (Isten kegyelmes ítélete, bűnbocsánat, újjászületés, a Szentlélek ajándéka, beletagolódás Krisztus testébe, az egyházba) a szubjektív oldal (a bűnbánó hit, a naponkénti megtérés azaz újjászületés) is hangsúlyos evangélikus területen.

2. „*Sola fide*” és „*ex opere operato*”. A szentségekről folytatott római katolikus—evangélikus párbeszéd számára igen fontos a „*sola fide*” és az „*ex opere operato*” kifejezésekben összefoglalt reformáció korabeli ellentétek megértése. („Egyedül a hittel”, vagy pedig a szentségek „tárgyi hatékonysága” révén lesz igazá az ember Isten előtt.)

A Tridenti zsinat „*Canones de sacramentis in genere*” 8. kánonja ítélte el a reformációi hitvallások „*sola fide*” tételét (DS 1608.). Evangélikus részről az Apologia 4. cikke szerint a „*sola fide*” megfogalmazás nem a szentségek ellen, nem a szentségek hatásos kegyelemközlő voltáról szóló tanítás ellen irányul, hanem az emberi érdemszerzést akarják vele kizárni (Apologia IV. 73.). Az Ágostai Hitvallás szerint a szentségek „eszköz” (Mittel, Instrumente), amelyeken keresztül Isten „felkelti és erősíti” a hitet. „A szentségekkel azért úgy kell élni, hogy vele járjon a hit, amely bízik a szentségek által nyújtott és szemünk elé tárt ígéretekben” (CA XIII). A szentségek hatásosak (efficax) akkor is, ha a pap, aki nyújtja azokat, gonosz (CA VIII). A Nagykáté tanítása szerint a hit és a keresztség kapcsolata azt is jelenti, hogy nem a hitem teszi a keresztséget, hanem az ige, azaz a keresztség érvénye nem függ attól, hogy valaki helyesen vagy helytelenül fogadja, mert nincs hitünkhöz kötve, hanem Isten ígéjéhez és ígérétehez (Nagykáté 23—46.).

A „*sola fide*” és az „*opus operatum*” körüli beszélgetésekben figyelemreméltó az a háttér is, hogy az evangélikus hitvallási iratok nem a hivatalos katolikus „*opus operatum*” tanítás ellen irányulnak, hanem csak a Gabriel Biel által interpretált szentségtantámadják (Apologia 13.). Biel ugyanis azt értette az „*ex opere operato*” kifejezésen, hogy a megigazulás létrejön „*sine bono motu accipientis*” (a felvevő jóakarata nélkül), „*sine bono motu cordis*” (a szív jóakarata nélkül), „*sine bono motu utentis*, hoc est sine fide in Christum” (a használó jóakarata, azaz a Krisztusba vetett hit nélkül). (Vö. Reinhard Schinzer: *Die doppelte Verdienstlehre des Spätmittelalters und Luthers reformatorische Entdeckung. Theologische Existenz heute*, Nr. 168. München, 1971.).

A másik összefüggés pedig, amikor az „*opus operatum*” a holtakért mondott közbenjáró imádság (suffragia) és az elégtételről szóló tanítás (satisfactio) kapcsán kerül elő az evangélikus hitvallási iratokba. Itt a miséről, az imádságról, a bűntőlésről, az alamizsnáról mint „*satisfactiones ex opere operato*” van szó (Apologia XII.). A szentségek hatásosságának pozitív kiemelése és az evangélikus hitvallási iratok polémiája háttérben álló mozzanatok figyelembe vevő elemzések itt a beszélgetések keretében nem tartják lehetetlennek a megegyezést. A különböző dialógusokban ugyanis azt a felismerést hangsúlyozzák, hogy az, amit a római katolikus tanítás a szentségek hatásosságáról „*ex opere operato*” mond ki, nem ellenkezik azzal a lutheri tanítással, hogy Isten kegyelmi ajándéka nem az ember hitén vagy hitelenségén nyugszik és nem is az egyházi hivatal viselő alkalmasságától függ.

A „*sola fide*” — „*ex opere operato*” ellentétével kapcsolatos teológiai beszélgetések megerősítik azt a felismerést, hogy a reformáció korabeli kérdésfeltevéseket ma újra át kell gondolni. Tehát nem egyszerűen a reformáció korabeli kérdésekre adott különböző válaszok vizsgálatát kell elvégezni, hanem még mélyebbre ásni, a kérdésfeltevések előzményeit és összefüggéseit is föl kell tárni. Az igazságok hierarchiájának összefüggéseiben vagy az evangélium „közepe” felől nézve a XVI. század kérdései ma nem föltétlenül ugyanúgy hangzanak, mint akkor. A különböző egyházak teológusait a sok összefüggésben együtt végzett teológiai munka közelebb hozta egymáshoz, gondoljunk csak a bibliai tudományok terén elért együttes eredményekre. Ma a reformáció korában annyira vitatott megigazulásról szóló tanítás, mint egyházakat szétválasztó tanítás háttérbe szorulni látszik az ekleziológiai és mariológiai különbségek mellett. (Vö. Horst Georg Pöhlmann, *Rechtfertigung. Güterloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh*, 1971.) A Vatikáni Egység-tikkárság és a Lutheránus Világszövetség vegyesbizottsága ezért nemcsak a teológiai tanítételek összehasonlítását végzi, hanem regionális vagy országos szinteken megvizsgálja a két egyház kapcsolatait és belevonták a munkába az ún. kisebbségi egyházak képviselőit

is. A magyarországi Evangélikus Egyház számára öröm és megtiszteltetés, hogy a kisebb-ségi egyháznak képviselőjében dr. Hafenscher Károly Budapest-Deák téri lelkész vehet részt a megbeszélésekben. A Lutheránus Világszövetség Strasbourgban működő Ökumenikus Intézetének munkatársa, Harding Meyer professzor a párbeszédet értékelve a követett módszerek elemzésénél azt húzza alá, hogy az egyes kérdések mögötti történelem, a korabeli összefüggések vizsgálata minden ponton alapvetően hozzájárult a beszélgetések eredményességéhez (H. Meyer, *Luthertum und Katholizismus in Gespräch*, i. m. 40–41.). Ebben a munkában beletartozik az egyes tételek, sokszor merevnek és lezártak tűnő dogmatikai rendszerek, tradicionális tételek vagy fogalmak újból történő vizsgálata, azoknak az egyházi tanítás mai összefüggéseibe való beállítása.

Az eukarisztia kérdése

Az eukarisztiáról szóló tanítás az egyházak közötti beszélgetések egyik fő témája. Az Egyházak Világtanácsa már említett irata (*One Baptism — One Eucharist*, i. m. 18–28.) több egyház oldaláról vizsgálja a kérdéseket. Érdekes az Amerikai Egyesült Államokban folvó dialógus eredményeit kiemelni, mivel egy hosszabb szakasz lezárását jelenti. (Vö. *The Eucharist as Sacrifice*. Lutherans and Catholics in Dialogue III. i. m.) A Vatikáni Egység-titkárság és a Lutheránus Világszövetség vegyesbizottsága még nem fejezte be saját munkáját a kérdéssről. Az amerikai dialógusban két kérdéscsoportot emeltek ki: az eukarisztia mint áldozat és az úrvacsorában való Krisztus-jelenlét kérdései. A hagyományos evangélikus és római katolikus tanítás két egyezése volt a kiindulópont:

a) Az eukarisztiában „Krisztus, a megfeszített van jelen, aki bűneinkért meghalt és megigazulásunkra feltámadt, mint a világ bűneiért egyszer s mindenkorra hozott áldozat, aki magát ajándékozza a hívőknek” (I. 1. a.) Ennél a pontnál jó figyelni arra, hogy a dokumentum megállapítása szerint elterjedt az olyan közvélemény a római katolikus egyházban, hogy az evangélikusok az eukarisztiában nem vallják a reálprezenciát. A valóságban azonban nem itt vannak a különbségek, mert a fenti tételt mindkét részről elismerték.

b) „Az eukarisztia ünnepe az egyház hálááldozata és önmaga odaadása.”

1. *Az eukarisztia mint áldozat.* A tradicionális evangélikus teológia kifejezése szerint az eukarisztia lényegét tekintve nem engesztelő áldozat (*sacrificium propitiatorium*), hanem hálááldozat (*sacrificium laudis*). Ennél a tételnél a hitvallási iratok számos igehelyre támaszkodnak, így elsősorban Zsidók 7,27; 9,12.26.28; 10,10 jön számításba.

A római katolikus álláspontot a következő három pontban rögzítették:

a) Az eukarisztiában az egyszeri keresztáldozat nem megismétlődik, hanem szakramentális értelemben megjelenítődik, jelenvalóvá válik. A Tridentinum „repraesentari” kifejezése így érthető (vö. *Lumen Gentium*, 28.).

b) Arról, hogy a miseáldozatban „Krisztust feláldozzák”, csak abban az értelemben lehet beszélni, hogy — mivel az egyház Krisztus teste —, az egyház részt vesz Krisztus áldozatában.

c) Az eukarisztia engesztelő áldozatként való megjelölése annak érdekében történik, hogy senki se tekintse üres jelnek az eukarisztiát, hanem ki legyen emelve üdvösséget munkáló, hatékony jellege.

Az evangélikus teológusok számára továbbra is kétséges marad az a tétel, mely szerint a miseáldozatot nem csak a résztvevőkért lehet bemutatni, hanem másokért, élőkért és holtakért is. A fenti hármas válasz értelmében azonban felülvizsgálálandónak tartják azt a hagyományos evangélikus tételt, mely szerint a miseáldozatról szóló római katolikus tanítás állítandó, hogy emberi cselekedetek alapján igazulunk meg, — valamint, hogy ez a tanítás veszélyeztetné Krisztus egyedüli üdvközvetítő szerepét és a keresztáldozat elégségességét.

2. *Krisztus jelenléte az úrvacsorában.* A reformációi hitvallások szerint itt nem adódott a tradicionális ellentét (vö. *Apológia X.*). Az evangélikus teológia a reálprezenciát vallja, azaz a szentségi cselekmény (*distributio*) tartama alatt nem az osztó személyes hatalma vagy szavai, hanem a szerzési igékben adott ígéret megjelenítő erejénél fogva szentségbeli, rejtett egyesülés (*unio sacramentalis*) jön létre a kenyér és a bor és az értünk halt és föltámadott Krisztus között. Az elemek és Krisztus szentségi módon (*in, cum, sub*) egyesülnek. Az elemek megmaradnak elemeknek, de velük együtt testileg vesszük az Úr testét és vérért (*manducatio oralis*), — a méltatlanok pedig ítéletre vessik azt a 1Korintus 11,27.29. értelmében.

A dialógus résztvevői Krisztus jelenlétének „hogyanja” kérdésében nem tudtak megegyezésre jutni. Megvizsgálták a két szélsőséges véleményt. Ezek egyike úgy gondolja, hogy Krisztus helyileg-dologilag, azaz a térben kiterjedten van jelen az eukarisztiában, — a másik értelmezés szerint csak jel, szimbólum az eukarisztia, mely Krisztusra mutat —, Ő azonban

sehogy sincs benne jelen. Mindkét véleményt egyetértően elutasították. Nyitva hagyták azonban a vitát a transsubstantiatio kérdésében, vagyis hogy az elemek nem maradnak meg, hanem átváltoznak Krisztus testévé és vérévé. Ennél a pontnál kell rámutatnunk a már idézett Harding Meyer nyomán arra, hogy a beszélgetések célja nem egyszerűen az egyetértés, hanem a másik oldal véleményének megismerése, a tradicionális formulázások teológiai hátterének tisztázása és — mint arra egyes dialógusok esetében példa volt — esetleg annak rögzítése, hol található „növekvő egyetértés” vagy „konvergáló teológiai vélemények” jelentkezéséről beszélhetünk.

Befejezésül tegyük föl a kérdést, hogy a közelmúltban folyó dialógusok eredményei láttán mit remélhetünk azoknak mindkét egyházban történő közkinccsé tételével kapcsolatban?

A Lutheránus Világszövetség legutóbbi Stockholmban tartott végrehajtó bizottsági ülésén az Egységittárság képviselője arról beszélt, hogy az Agostai Hitvallás közelgő 450. éves fordulója (1980) alkalmából a római katolikusok megkérdezik: mennyiben lehet ezt a keletkezés körülményeit tekintve „ökumenikus” hitvallást ma is valóban „ökumenikusnak” tekinteni és esetleg szóba jöhet-e a hitvallás római katolikus részről történő elismerése. Föltétlenül szükséges lenne a két fél számára, hogy a másik teológiáját alaposabban ismerje. Be kell vallanom, hogy amikor a reformáció hitvallásainak mai értékelésével foglalkozunk, mindig megdöbbenő a felfedezés, mennyire kevésbé ismerjük a reformáció korabeli római katolikus és közvetlen azt megelőző középkori teológiát. Azt sem hallgathatom el, hogy amikor egymás megismerése terén a dialógusok komoly eredményeket hoznak, több vonatkozásban mégis a konfeszionális frontok megmerevedéséről beszélhetünk. Az evangélikus egyháznak ugyanúgy megvannak a maga „Lefebvre érsekei”, mint a római katolikus egyháznak a maga „Missouri-zsinatai”. — Nem kétséges, hogy egymás teológiai munkájának megismerése és megértése terén hazánkban is bőven akad még tennivaló.

Harmati Béla

ÖTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT MORUS TAMÁS

(1478. február 6.)

1534. március 30-án határozatot hozott az angol parlament, melynek értelmében Boleyn Anna (akit VIII. Henrik már előző novemberben titokban feleségül vett) gyermekei lettek jogos utódai a trónnak. Április 3-án megérkezett a híre annak, hogy a pápa döntött Henrik király házassága ügyében: Aragóniai Katalint mondotta ki érvényes házastársának.

Néhány nap múlva beidéztek Sir Thomas More-t is, hogy letegye a király személyére a hűségesküt. Előtte misét hallgatott, meggyönt és áldozott, mint mindig, amikor fontos dologban kellett eljárnia. Valószínűleg ez volt élete utolsó áldozása. — Otthonról másként ment el, mint ahogyan szokása volt. Máskor egészen a partig kísérte ki családja, hogy búcsút intsen. Ezen a reggelen azonban — amikor már tudta, hogy soha többé nem fogja viszontlátni boldog otthonát, becsukta előttük a kertikaput, mintegy elzárva őket magától, — és nehéz szívvel indult útnak Will Roper veje kíséretében. Szomorúan hallgatva ült a csónakban, aztán hirtelen előrehajolt és Will fülébe súgta: „Roper fiam, hála az Úrnak, megnyertük a csatát” —, vagyis úrrá lett természetes fájdalmán, az már nem sújtotta le többé.

A Lambeth palotába vitték és eléje tették a határozatot. Elolvasta, majd kijelentette, hogy nem írja alá. Félreküldték, hogy jól gondolja meg magát. Ahogy az ablaknál állt látta, hogyan jönnek-mennek barátai, ismerősei, vidáman távozza az aláírás után. Mivel továbbra sem változtatta meg elhatározását, a Westminsteri Apátságba kísérték át fogságba. Ő volt az első, aki visszautasította az aláírást... — Később, április 17-én, mivel még mindig megtagadta az aláírást, átvitték a Towerbe.

Leánya, Margaret is rá akarta beszélni az esküre, de Sir Thomas More nem engedett korábbi álláspontjából és kérte, ne fáradozzon további unszólással: Leányom, erről a dologról már kétszer, vagy háromszor is beszélünk, s végülis ugyanazt a történetet mondogat el most nekem; ugyanarról az aggodalomról beszélte már kétszer és én kétszer válaszoltam: Ha lehetséges lenne ebben a dologban egyszersmind kielégíteni a király kegyét és egyúttal Istent nem megsérteni, senkifia nem tenné le boldogabban az esküt nálamnál. — Ismerem jól gyarlóságomat és szívem természetes gyöngeségét; de ha én nem bíztam volna abban, hogy Isten erőt ad ahhoz, hogy inkább eltűrjek mindent, semhogy megesküdjem istentelenül lelkiismeretem ellenére, — egészen biztos lehetsz abban, hogy nem kerültem volna ide. S mivel

ebben csak Istent nézem, nevezék az emberek, aminek akarják, hogy nem is lelkiismeret, csupán örült aggályoskodás, — nem érdekel. — És úgy vélem, Margaret — ahogy te éppen az imént mondottad nekem —, hogy sokan mások ugyanazt gondolják, mint én, egyházi és világi emberek egyaránt, akiket műveltségük és erényük miatt magam is nagyra tartok, de nem mindenki, aki így gondolkodik, beszél is így. De még ha így is lenne — leányom — számomra ez nem jelentene sokat. Őszintén mondom, nincs élő ember, akiben biztos lennék. Némelyek jóindulatból tennék, mások félelemből s így rossz útra vinnék lelkeket. Lenne, aki azt hinné, hogy mivel félelemből cselekszik, Isten megbocsájtja tettét. Egyesek úgy gondolnák, hogy majd megbánják és Isten elnézi nekik. Mások meg az ellenkezőjét gondolnák, mint amit mondanak, azt tartva, hogy Isten inkább a szívüket nézné s esküjük inkább azon állna, amit gondolnak és nem azon, amit mondanak. De hitemre, csak nem járhatok ilyen utakon egy ekkora dologban! Ha lelkiismeretem megengedné, nem mulasztanám el megtenni, mégha mások megtagadnák is, de így, ha mások nem tagadják meg, én akkor sem tehetem meg, mivel saját lelkiismeretem ágál ellene. — Isten Lelke, amely az egyházat kormányozza, még nem változott meg, s nem fog azután sem, ha általános zsinaton, egész katolikus egyháza törvényesen összegyűlik —, ahogyan azt Krisztus a Szentírásban megígérte. — Vigasztalásodra mondom — leányom —, ami engem illet, lelkiismeretem ez ügyben jól áll és ebben biztos vagyok, mint amilyen biztos vagyok abban, hogy Isten van az égben.

Margaret azt kérdezte: „Miért is tagadnád meg az esküt, amikor én magam is megesküdtem?” — Mire atyja nevetve mondta: Ez úgy hangzott, mint Éva szava, amikor nem ajánlott Ádámnak sem rosszabb gyümölcsöt, mint amilyent ő maga is megevett. — Nem felejtettem el a krisztusi tanácsot az evangéliumból, hogy mielőtt a lelkeim védelmére elkezdek várat építeni, le kell ülnöm és számot kell vetnem arról, hogy mi lesz az ára. Számolgattam még otthon, egy nyugtalan éjszakán át, amikor feleségem aludt és azt hitte, én is alszom, hogy milyen veszedelem érhet — és nagyon nehéz lett a szívem. De köszönöm az Úrnak, hogy sohasem gondoltam rá, hogy megváltozzam, mégha a legvégső is történnék velem. — Jó leányom, sohasem aggódj semmiért, aminek velem ezen a világon történnie kell. Semmi más nem jöhet, csak amit Isten akar. S egészen biztos vagyok benne, hogy bármi is lesz, bármily rossznak is tűnik, valójában az lesz a legjobb.

Margaret most már tudta, hogy ajánlani meg kell hálnia. — Nagyon félnék lettem — írja Margarethez írt negyedik levelében. — Isten kegyelméért könyörgök, testem sokkal jobban húzódozik a kintől és a haláltól, mint ahogyan azt egy hívő keresztényről gondoltam volna. De hálát adok az Istennek, hogy ebben a konfliktusban végülis a lélek maradt felül. Ez olyan eset, amikor az ember elveszítheti a fejét és mégsem esik rajta sérelem, sőt, sérelem helyett mérhetetlen jó éri Isten kezében. — Sohasem kértem Istent, hogy eddig juttasson el, sem pedig, hogy szabadítson meg a haláltól, hanem, hogy minden csakis az ő tetszésére legyen, hiszen jobban látja, mi válik javamra, mint én magam. — Boldogan beszélgetnék barátaimmal, különösen feleségemmel, de Isten másként rendelkezett s én mindent az ő jószágára bízok. — Köszönöm Urunknak a nyugalmat és vigasztalást szívemben s bízom Isten jószágában, hogy megkapom a kegyelmet továbbra is. — A király hű alattvalójaként akarok élni és halni, és őszintén imádkozni érte, itt és a másvilágon is. — Mindannyiótokért imádkozni fogok, s bármit hallanátok, ne gondoljatok rám, hanem legyetek vidámak Istenben.

Ötödik levelében Margarethez így ír: — A mennyei Atya erősítse gyöngeségedet, jó leányom, és elgyengült atyád gyöngeségét is. Sohasem egyeztem bele tudatosan semmibe, — még akkor sem, ha ezért a végsőket kell elszenvednem —, semmibe, amit lelkiismeretemben kárhoznának és nem tetszenék Istennek. — A király hű és hívő alattvalója vagyok s naponta imádkozom őfelségéért, övéért és birodalmáért. Senkit sem bántok meg, senkiről sem mondok rosszat, senkiről sem gondolok rosszat, mindenkinek csak jót kívánok. És ha ez nem elég ahhoz, hogy egy ember éljen, hitemre mondom, nem vágyom élni. Haldoklom én máris, és amióta itt vagyok, több esetben azt hittem, egy órán belül meghalok. De hála az Úrnak, soha nem voltam szomorú emiatt, inkább csak akkor, ha a múlt gyötrelmeire gondoltam.

Június 3-án ismét kihallgatták. — Úgy gondolom, szükséges, hogy értesítsek a dolgok állásáról, drága szeretett leányom — írja. Hogy rövid legyek, nem látok különbséget a múltkorin és a mostani alkalom között. Ahogyan én látom, minden szándékuk, hogy rábírijanak, hogy pontosan vagy az egyik utat járjam, vagy pedig a másikat. A király őfelsége nem volt meglepődve válaszommal, úgy vélvén, hogy magatartásommal rossz hatást keltek, és kárt okozok az államnak. És macacs fejem van, ami gonoszul ellene szegül, pedig az a kötelességem, hogy alattvalója legyek. Így újra elküldte őket, hogy nevében ráparancsoljanak: engedelmességek és egyenes, meghatározott választ adjak, hogy törvényesnek tartom-e a helyzetet, vagy sem; hogy elfogadjam és megvalljam, hogy őfelsége az angol egyház feje, vagy pedig nyíltan fejezzem ki rosszallásomat. Mire én azt feleltem, hogy bennem nincs rosszindulat, és ezért nincs mit kifejeznem. Nagyon szomorú voltam, hogy a király

őfelsége ilyen véleménnyel van rólam. Mégsem tudok rajta segíteni. Csupán azzal vigasztalom magam, hogy tudom jól, eljön az idő, amikor Isten kinyilatkoztatja neki igazamat, és az egész világnak. Kezdetől fogva először Istent néztem, s utána a királyt. A titkár úr azt mondta, hogy a király kényszeríthet engem törvényeivel, hogy egyenes választ adjak. Mire én azt feleltem, hogy nem szeretnék vitatkozni a király hatalmáról. Senki bírója nem vagyok. Isten és én, mi ketten tudjuk, hogy jól gondolkodom.

Július 1-én a Westminster Hallban kimondták a halálos ítéletet. Sir Thomast visszavitték a Towerba. Ezüsthegyű alabárdal tisztak mentek előtte, nekik kellett a vádlottat a börtönbe visszakísérniük. Will Roper, a veje, leírja apósáról írt életrajzában, hogyan találkozott utójára nagyon szeretett leányával, Margarettel. Margaret a Towernál várt rá, ahol tudta, hogy el kell haladniuk. Ahogy meglátta, odarohant hozzá, áttörve magát a tömegen és az apját körülvevő fegyveres őrségen, s miután letérdelt, hogy áldását kérje, nyaka köré fonta karját és szeretettel megcsókolta. Ő áldását adta és vigasztalta, örülvén annak, hogy restelkedés nélkül kimutatta szeretetét. Margaret azután visszahúzódott és tovább engedte menni apját; de hirtelen ismét karjaiban volt, összevissza csókolta. Amit mondani tudott, ez volt: „Oh, apám, apám!” — miközben a csendes tömeg sírt.

A kivégzés előtti négy napon senkit sem látott a családjából. Július 5-én írta utolsó levelét Margaretnek, végső búcsúját kedves övéihez. Mindenkiről megemlékezett családjában és házanépében. Úgy tűnik, a levelet sietve írta és így befejezetlen. Mint rendesen, ezt is egy darab faszénnel írta: Szomorú lennék, ha holnapnál tovább tartana, jó Margaretem, mert éppen Szent Tamás napjának előestéje van (Becket Szent Tamásé) és Péter-Pál nyolcada. Ezért holnap vágyom Istenhez menni. Ez a nap nagyon alkalmas és megfelelő lenne számomra. Sohasem örültem jobban irántam való magatartásodnak, mint amikor legutóbb megcsókoltál engem, mert szeretem, ha a gyermeki szeretet és a drága vonzódás nem tekint a világi illemszabályokat. Isten veled, drága gyermekem, imádkozz értem és én is fogok érte, és minden barátodért, hogy az égben boldogan találkozunk egykor. Köszönet nagy kiadásaidért!

Másnap reggel, nem sokkal hajnal után, július 6-án egy Tower-tiszt jött Sir Thomashoz a király és a tanács üzenetével, hogy még aznap kilenc óra előtt meg kell halnia. A király azt is kívánta, hogy ne sokat beszéljen utójára. Erre azt válaszolta: Örül, hogy figyelmeztették, mert szándékában volt beszélni. De bármennyire is szándékában volt, kész engedelmeskedni és tartani magát a király parancsához.

A börtönőr sírt, ahogy kiment a cellából. Sir Thomasnak kellett őt vigasztalnia: Nyugodj meg és ne érezd magad kényelmetlenül, mert remélem, hogy egyszer találkozunk még teljes boldogságban az égben. — Aranypénzt adott a hóhérnak szolgálatáért.

Aztán levezette a hadnagy a Tower sötét lépcsőin, ki a ragyogó napra. A fű sohasem tűnt neki zöldebbnek, mint amikor a kivégzőhelyre ment. A sebtében ácsolt emelvény ingott. Mikor a lépcsőre lépett, azt mondta a hadnagnak: Ha majd lefelé jövök, engedj magam jönni!

Azután minden ottlévőt kért, hogy imádkozzék érte és tanúskodjék, hogy neki itt halált kellett szenvednie a katolikus egyházba vetett hitéért és a katolikus egyházért. Majd letérdelt és imája után derűsen odafordult a hóhérhoz: Fől a fejjel, ember, ne félj teljesíteni kötelességedet! Rövid a nyakam, ezért siess, ne hibázd el, nehogy sérelem essen becsületeden!

„Így ment el Sir Thomas More ebből a világból Istenhez, azon a napon, amelyen maga annyira kívánta.” —

(Will Roper: The life of Sir Thomas More).

Forrásunka: Conscience decides (Letters and Prayers from Prison, written by Sir Thomas More).

Összeállította és fordította: Paleta Éva

VÉLT ÉS VALÓDI KERESZTJEINK

Az ifjúság „tekintélyes része igent mond Jézus Krisztusra és az evangéliumra, de elutasítja az egyházat” — olvassuk Magyar Ferencnek a 2. Püspöki szinodusról készült beszámolójában (Új Ember 1977. okt. 23-i számában) a hozzászólások egyik vissza-visszatérő megállapításaként. Talán nemcsak az ifjúságra, korunk emberére is vonatkoztathatjuk ezt az ítéletet. Még a leghívőbb lelkekben is fel-felébred a gondolat: azonosítanunk kell-e magunkat

mindenben egyházzal? Egyszóval *keresztnek* érezzük sokszor az egyházat, tehetetlenek, ami csak megakadályozza, hogy igazán eljussunk Krisztushoz.

Ahhoz, hogy újra *anyánknak* — gondviselőnknek, életadónknak — tudjuk tekinteni az egyházat, egyáltalán, hogy teljes szívünkkel, mindenestől el tudjuk fogadni, fel kell tárnunk ennek az egyháztól való eltávolodásnak, a vele való szembe fordulásnak rugóit. Mindenekelőtt észre kell vennünk ennek a keresztnek — az egyházzal való *azonosulás nehézségének* — kétarcú voltát. Az egyház bizonyos fokig *evangéliumi értelemben is kereszt*, hiszen mint szeretet-közösségnek a vállalása önmagában véve is az önkeresés feladását, a közösség keretébe való beilleszkedés „szűk útját” követeli. Ezt a keresztet semmiképpen sem iktathatjuk ki életünkéből, hanem keresnünk kell.

De van az egyházzal való azonosulásnak jónéhány olyan akadálya is, amely csak erősen időzjelben nevezhető „keresztnek”. Mert tény ugyan, hogy magunkkal hordozzuk, sőt megpróbáljuk keresztnek kikiáltani s ezzel szentesíteni ezeket, de sem Krisztus tanításából, sem az egyház közösségi jellegéből nem következik, hogy ezeknek jelen kellene lenniük az egyházban. Mint látni fogjuk, az egyháznak egynemely nem örök, hanem „ideiglenes”, *adott korhoz kötött jegyére* gondolunk itt. Biztos ugyan, hogy az egyháztól eltávolodók nem csak ezek miatt nem tudják vállalni az egyházhoz-tartozást, az is biztos azonban, hogy az ezektől való megisztulás legalábbis bennünk, hívőkben sok belső ellenállást feloldana.

Szükség van tehát ezeknek a magunkkal hozott — vagy épp ma kialakulóban lévő — terheknek, *rárakodásoknak a leleplezésére, számbavételére*, éppen azért, hogy evangéliumi tartalmában tudjuk vállalni az egyház valódi küldetését, s igazán be tudjuk fogadni és közvetíteni tudjuk az egyháznak, mint — Máriaéhoz hasonlóan — Krisztus keresztjével azonosuló „fájdalmas anyának” életet közlő, szolgáló hivatását.

A múlt keresztje

Először is talán arról kell szólnunk, egyházunk számára nem kis *kereszt a múltja*. Nem ma született intézmény. Aki azonosulni akar vele, részben vagy egészében múltját is vállalnia kell.

A múlt tekintetében különösen szembetűnő az a kettősség, amire bevezetőben utaltunk. Biztos, hogy az egyház nem létezik múltja nélkül. Mint Yves Congar írja, „maga a hit is az apostoloktól napjainkig terjedő nemzedékek útján jutott el hozzánk. A hagyomány, az intézmények s az igazság-meghatározások szerepe, feladata éppen az, hogy legyőzzék és kiállják az idő vasfoganak minden marását, s az idők sodrában is átmentsék az egységet”.¹ Ide sorolhatnánk mindazt a *lelkileti, liturgikus, szellemi kincset*, amit kialakítottak atyáink és amit feltétlenül tovább is kell őriznünk.

A hagyomány valóban evangéliumi kincse nem jelenti azonban azt, hogy *válogatás nélkül* magunkkal kell vinnünk az egyház további útján mindazt, ami az apostolok óta kialakult — csak azért, mert a múltból való. Mindazon, ami egy-egy adott korhoz kötött, de nem a krisztusi magból sarjadt ki, igenis túl kell adnunk, le lehet és le is kell vetnünk.

A múlt örökségének ezt a nagyon is kettős arculatát a *keresztábrázolások* kétértelműségével szemléltethetnénk. Egy ékköves barokk aranykereszt lehet nagy érték, történelmi erélye is, de mai szemléletünkben inkább az egyház világi hatalmának presztizs-jelképe, mint a szolgáló egyház szimbóluma. Egy egyszerű ácsolt fakereszt viszont kint a faluszéli temetőben esetleg többet, hitelesebbet tükrözhet vissza nekünk Krisztus áldozatából.

Igy vagyunk az egyház múltjával is. Ami krisztusi benne, mindenestől a miénk, sőt nyugodtan mondhatjuk, igazán mai, minden modernizálásnál hitelesebb; ami viszont nem állja ki az evangélium próbáját, hamis kereszt, egyáltalán nem kell félnünk tőle, hogy elhagyjuk. Lássuk tehát először is ezeket a *hamis kereszteteket*, legalább néhány jellemző formájukban.

A feudális örökség

A múltból származó terhek számbavételénél próbáljunk meg először „kívülről” közeledni egyházunkhoz. Mi az, ami leginkább szembetűnő benne a kívülről álló számára? Talán nem tévedünk, ha úgy látjuk: az itt-ott még mindig elő-előbukkanó *feudális örökség*. Megfigyelhetjük, a valláskritikák éle legfőképp erre — az egyház szociológiai szerepére — irányul: hogyan szentesítette az egyház a múltban a különböző társadalmi igazságtalanságokat. Éppen ezért kérlelhetetlenül külön kell választanunk ezen a ponton a hit „kétlélű szabályjával” azt, ami az egyház belső felépítéséhez tartozik és ami „csak-középkori” elem benne — s ezért megváltoztatható, sőt feltétlenül változtatásra is vár. Tekintsünk vissza ennek a

jegynek a *kialakulására*. „Ki tagadhatná — kérdi a zsinati szellem kialakításában oly jelentős szerepet játszó Congar —, hogy a hűbéri társadalmi életeszmei, valóságai, életkörülményei mélyen befolyásolták a világiak és a klérus tagjai, az alsópapság és a közép- és főpapság közti kapcsolatok kialakulását?”² Más szóval a „szent rend” „a hierarchia” a középkor folyamán egyre inkább a *hűbéri hierarchia* arculatát öltötte, a krisztusi értelemben vett elsőségből alá- és fölérendeltség lett. A papság lassacskán nemcsak a kinyilatkoztatás letéteményesének, hanem a földi rend őrének is érezte magát, egyúttal kiépítette és féltékenyen védte kiváltságait, hovatovább életmódjában, nyelvében, öltözködésében, viselkedésében is elidegenedett a széles néptömegektől, akikhez küldetése szólt volna, egy szóval *kasztját vált*. Az erkölctan doktrinálisan is szentesítette a mindenkori társadalmi viszonyokat, azzal, hogy az „Isten-adta” természetből vezette le. Jól tudjuk, egyetlen esemény sem értelmezhető korából kiragadva, és nincs jogunk pálcát törni afölött, ami annak a kornak az összefüggései között elfogadott volt. Aki azonban kicsit is ismeri az Újszövetséget, az előtt nem kétséges, hogy az egyház „feudális” kinövésai pontosan a *keresztény eszmeiségtől való eltávolodás jelei*. Krisztus nem uralkodásra, hanem szolgálatra küldte tanítványait. A modern világgal való kérlelhetetlen szembesülés nem kis mértékben az evangélium ítéletével való találkozás. Korunk zsinata ezt az ítéletet mondta ki. A zsinati atyák tisztán látták, hogy éppen az evilágivá vált, *negatív társadalmi szerepet betöltő egyház* volt a legfőbb botrány a modern ember számára, s hogy a valláskritika és ateizmus legmélyebb gyökere ez: az egyház tagjai „erkölcsi és társadalmi életük fogyatékoságával inkább elfedik, semmint felfednék Isten és a vallás igazi arculatát”.³ Éppen ezért az egyház lemondott a társadalmi kiváltságokról és — mai kifejezéssel élve — az „ideológiai támasz” szerepköréről, amikor kimondta: „az egyház nem alapozhatja reményét a világi hatalom részéről felajánlott kiváltságokra”.⁴ A zsinat óta szentatyánk még határozottabban állást foglalt a „népek haladása”: gazdasági, kulturális, tudományos és szocialista felemelkedése mellett. Ezek után kérdezzük meg önmagunktól, nem hordozunk-e még sok mindent a „konstantini”, hűbéri egyház arcvonásaiból? — Nem ugyan földbirtokokat és kiváltságokat, mert ezektől a történelem vihara megszabadított minket. De *adottságokat, szemléletet, mentalitást!* Van, aminek nemigen tudunk változtatni. Régi templomaink erődtéményre, plébániáink nemesi kúriára emlékeztetnek. Amit lehet ezekből, mint műemlékeket, meg kell őriznünk. De annál nagyobb baj lenne, ha még ma is a valamikori falusi kisnemes, várúr *gondolkodásmódját* tükröznénk életmódunkkal, az emberek felé mutatott távolságtartásunkkal. A feudális „atavizmusok” fogalomcsaládjába tartozik számos *viselkedéskorlát* is, az a felsőbbrendűség-érzet, atyáskodás, amivel olykor közeledünk híveinkhez. Szellemesen írja Congar, ha van is lelki értelemben vett atyaság, ez nem fiaikat, hanem testvéreket hív életre.⁵ A rangkorság, a törtetés, a fölélt szerepet mutató, lefelé taposó magatartás is fel-felüti köztünk a fejét. Külön fejezetet érdemelne a *plébános-káplán viszony*, amely sok esetben szinte hatványozottan magába foglal minden ellentmondást, ami még jelen van az egyházban. Ez a kettős kapcsolat sokszor inkább az úr és szolga viszonyára emlékeztet, mint munkatársak, testvérek együttesére. Nem egy helyen még ma is a felmutatott munka és az anyagi dotáció áll kirívóan fordított arányosságban a plébános és beosztottja(i) között. Sok ellentétet, félreértést szül általában is az *anyagi egyenlőtlenség* a javadalmak között. Megoldhatatlannak tűnik sokhelyütt a *papság szociális helyzete* is. Főleg az öregek, a már mise-stipendiumot vállalni is képtelenek helyzete igen rossz, összehasonlítva a népesség bármely más hasonló korú rétegével. Görögkatolikus papcsaládoknál további probléma még az özvegy, az esetleg hátramaradó kis-korú gyermekek gondja is.

A népegyház ábrándja

De a papságról fordítsuk most már figyelmünket az egyház egészére. A másik nagy probléma, amit a múltból hoztunk magunkkal, a *népegyház eszméje*. Mit is jelent ez a kifejezés? Az egyház lényegében átfogja az egész népességet, mindenki keresztény szellemiségbe születik bele, mintegy automatikusan tagja lesz az egyháznak. A hit a társadalom támasza és viszont a közszellem is hordozza, támogatja a hitet. Szinte nincs is szükség egyéni döntésre, a nép magával sodorja az egyes embert. A pap munkája vallásos szokások fenntartására irányul, súlypontja az egyház jogi és anyagi fenntartása, irányítása.

Ez a rövid (bár bizonyára sarkított) jellemzés is meggyőzhet arról, milyen távol vagyunk ma már az efféle elképzeléstől. Még *faluhelyen*, a modern kultúra által legkevésbé érintett egységes lakosság körében is egyre kevésbé él hagyományos vallásos közszellem, de az is többé-kevésbé csak szokások megőrzését jelenti, nem átütő hitet. *Nagyvárosokban* pedig már arról sem beszélhetünk, hogy valakit esetleg megszólalnak, mert nem jár temp-

lomba, sőt esetleg épp ellenkező a helyzet. A Pest-környéki görögkatolikus *szórványban* lelkipásztorkodom, és nap-nap mellett látom annak a jeleit, hogy azok, akik elkerültek a népileg-vallásilag egészséges környezetükből (egy-egy szabolcsi vagy hajdúsági faluból), elvesztik azt a *vallásszociológiai háttér*et, ami addig életben tartotta hitüket, és az új környezetben — ahol már egyéni döntésre, állhatatosságra lenne szükség — nagyon könnyen közömbössé válnak.

Ha ez az utóbbi tapasztalat ma még talán kiugró szélsőség is, egyre inkább általánossá válhat. Az egyház világszerte *diaszpora-helyzetbe* kerül. *Karl Rahner* a német egyház helyzetét elemezve erre a következtetésre jut: egyre kevésbé tartozik „a normális adottságok közé, hogy mindenki megkeresztelt legyen, egyházi adót fizessen és felekezeti vallásoktatásra küldje gyermekeit, hogy vallásos kerettel színeze az esküvőt és a temetést.”⁶ Ezt a jellemzést teljes mértékig igaznak tekinthetjük hazai egyházunkra nézve is. „Keresztény társadalom”, *népegyház nem létezik* vagy (utóbbi) csak nyomokban, maradványokban — jórészt illúziókban. Ezen a változáson nem elég sopánkodnunk. A *legfőbb illúzió* az lenne, ha ebben a helyzetben egy már meg sem lévő elképzelést szolgáltatnánk lelkipásztori tevékenységünkkel. Valljuk be, papi munkánkat gyakran még mindig úgy végezzük, mintha keresztény közegben mozognánk. Mintha elég lenne a kereszténység külső feltételeinek megteremtése — templom, hivatal, funkciók — és az egyes hívőkben már minden „magától” menne a maga rendjén. Fel kell végre ismernünk, hogy a módszereinkben még mindig feltételezett népegyház öröksége, eszméje is *hamis kereszt* immár. A „velünk született” és a közfelfogás által is támogatott egyháziság kora lejárt. Nem arra kell erőnket összpontosítanunk, hogy — esetleg „szűkebbre gombolkozva”, de megőrizzük a múlt relikviáit e téren, hanem arra, hogy az egyház valódi — és a mai történelmi helyzetnek jobban megfelelő — küldetését szolgáljuk: a társadalmi háttér nélküli, *lelkiismereti döntésből* születő *hit felkeltését és erősítését*. Igen örvendek, hogy az utóbbi időben — részben már a püspöki szinodusok hatására — általánossá vált papságunk körében a *katekézis* és a *szenstéségek* új megközelítése: hitet, személyes elhatározást feltételezünk a lelkipásztori gyakorlatban, az egyes szentségek kiszolgáltatása kapcsán. A kereszténységnek *az élet közegében való megvalósítása* pedig egyenesen új pünkösdi lendületet jelenthet. Így a praxis máris áttöri azt a keretet, amit a népegyház eszméje feltételezett.

Gondok, feladatok, esélyek

Eddig a múlt örökségét rostálgattuk: mi az, ami nem való már belőle az új tömlőbe, de mi az, amit — az új mellett mint régit — jó gazdaként ma is elő kell vennünk. Legalább ilyenfokú feszültséget hordoz azonban *egyházunk jövő-építése* is. Joggal figyelmeztet Congar, idézett tanulmányában: a feudálisnak ítélt struktúránt nem helyettesíthetjük be egyszerűen valamilyen más, új struktúrával. A *püspök*, a *plébános döntését* például nem cserélhetjük fel közfelkiáltással történő döntésekkel. Arról lehet szó, hogy hagyományunkat megtisztítsuk minden mellékzöngétől, de az egyház nem létezhet *hierarchia nélkül*. Minden új törekvésnek összhangban kell maradnia a helyi vezetők és főleg a szentatya szándékával. Egyik evangéliumi keresztünk tehát a *tekintély*. Úgy tűnik, ez sok fiatal kollégánál válságban van. Pedig még egy teljesen demokratikus szervezetben is szükség van olyan személyes döntésre, amit az egyéni, *vezetői felelősség* hordoz. Ennek a döntésnek a jelenléte nem jelent abszolutizmust, nem egyszerűen a múlt rárokódásai közül való, hanem az „aki titeket hallgat, engem hallgat” tényleg krisztusi elvből (ami persze nem jogosít fel visszaélésekre). A tekintély megtagadásánál, a nyílt vagy ki nem mondott kontesztáció mögött gyakran a „személyiség kitaljesítésének” tetszetős elmélete rejlik. Pedig — mint *Nemeshegyi Péter* írja — személyi mivoltunkról csak akkor kapunk helyes képet, ha a *szenháromság*tani modellt tartjuk szem előtt: ha tehát nem a mások rovására történő kitaljesítést tartjuk célnak, hanem mások javára, a közösség érdekében teljesítjük ki.⁷ Egzisztencialista és nem personalista tehát az, aki az „egész” érdeke ellenére kívánja „megvalósítani önmagát”. Az persze már a szubszidiaritás zsinati elvből⁸ következik, hogy a nagyközösségnek is kötelessége az egyesek, a test-tagok szolgálata. További kérdés lehet az is, *miben segítheti az egyház* — immár nemcsak saját tagjait, hanem — az „*emberi miliőt*”? Miben lehetünk konkrétan is hasznára környezetünknek? — Nemcsak a tanácsok, helyi szervezetek munkájába való bekapcsolódásra gondolok itt. Néhány mindenkit érdeklő példát szeretnék említeni. Legtöbb plébános — irattára, a historia domusok révén — a helyi közösség helytörténeti adatait is sokban gazdagíthatná.

Egészen széles és eléggé ki nem aknázott tevékenységi kört érint *Buda Béla* a Vigiliának adott interjújában (1977. október, 693. o.). Utal arra a lehetőségre, amit a papság betölthetne a *betegek* felkutatásában, segítésében, akár gondozásában is (hiszen, tehetnének hoz-

zá, az irgalmasságnak nemcsak lelki, de „testi cselekedetei” is vannak!), de általában az öregek, a lelki elesettek támogatásában is. A társadalom szociális intézkedései mellett is mindig marad „hely” az efféle személyes gondoskodást igénylő szolgálatnak, hiszen az intézmény — legyen az egyházi vagy világi — nem tudja annyira szíven érni a személyt. Feltétlenül a jövő feladata tehát számunkra és híveink számára az *embertársi szolgálat* módjainak megtalálása és kiszélesítése.

És ez az a pont, ahol találkozunk mindazok a problémák, amelyeket eddig érintettünk. A feudális örökségtől megszabaduló, hatalmi háttérét odahagyó egyház legfőbb gondja (biztos, hogy legnagyobb keresztje is): hogyan találjuk meg a hit *külső támasz nélküli továbbadásának lehetőségét*, az elvilágiasodástól, sőt ateizmussal, valláskritikával átjárt mai milióban? — A felelet jórésze talán abban rejlik: egyházunk akkor marad életképes, ha eleven összefüggés él benne a lelkiélet és az „életre váltott” kereszténység, az *Isten- és emberszolgálat* között. Mégpedig konkrét *emberszolgálat* az, amiről itt szólnunk. Természetesen nemcsak a pap, de minden megkeresztelt feladata ez. A keresztény szellemiség egyik legdöntőbb építőköve ugyanis épp ez a *személytől személy felé irányuló szeretet*, amely nem „osztályban”, „rendekben”, nem gazdasági mutatókban és elvi határozatokban gondolkodik, amire — véleményünk szerint — éppen ezért szükség van a nagy társadalmi átalakulások, az anyagi fejlődés, a technika hatáskörének kiterjesztése közepette is — sőt talán minden előző kornál inkább.

Ezt az — erkölcsi indítékokban jelentős — „sajátosan keresztényit” kell megélnünk napról napra, a személyes szeretet forrása, *Krisztus jelenlétének tudatában*. E téren sokat örökölhétünk a szentatyák eukarisztikus egyház-eszményétől.⁹ Nincs egyház eukarisztia (eukarisztikus közösség) nélkül, és viszont nem eleven Jézus jelenléte az egyházban, ha nem érezzük az „egy testté válás” „izgalmát”, nem éljük át az eukarisztia *közösségkovácsoló erejét*. Ezt a személyes szeretetre, teljesebb közösségi érzésre ösztönző „többletet” nyújtja — nyújthatja — egyházunk a mai és a következő korok emberének s *bizton remélhetjük*, hogy az „valódi eledelnek” fogja találni. A jövő szempontjából is eredményes (vagy eredményt ígérő) tevékenység feltételét igen sokan a struktúrák megváltoztatásában látják. Új szerkezeti elemeket kell teremteni, új módszereket kell kialakítani, a régiak eltörlésével — halljuk. Biztos, hogy szükségesek új eszközök is. Leginkább arra van azonban szükség az egyházban, ami a legősibb benne: *Krisztus áldozatának szellemére*. Ennek kell áthatnia — az eukarisztiahoz hasonlóan — az egyház minden legkisebb „részcsekéjét” is, hiszen a szentatyák kedvenc hasonlata szerint a legkisebb közösségektől, sőt a legegyszerűbb hívőtől a világ-egyházig *ugyanaz a Krisztus* van jelen az egész egyházban. Ennek a jelenlétnek kell nemcsak létbeli, hanem erkölcsi, *tettekben is fogható valóságga* válnia közöttünk és bennünk, és akkor nemcsak nyűg lesz — számunkra, de főleg a kívülről betekintő, érdeklődő számára — egyházunk, hanem hívogató otthon is... *Nemcsak kereszt, de anya is*.

Jegyzetek. 1. Yves Congar: Autorité et liberté dans L'Eglise. A temps et à contretemps. Magyar kiadásban az OMC Hűség és haladás c. kiadványa 30—31. o. — 2. Uo. 15. o. — 3. GS 19. — 4. GS 76. — 5. Congar: i. m. 21. o. — 6. Karl Rahner: Strukturwandel der Kirche 2. fejezetéből. — 7. Nemeshegyi Péter: A Szentháromság, Róma, 1974. 86. o. — 8. Vö. GS 86. — 9. Szabó Ferenc: Henri de Lubac az egyházról, Róma, 1972. 94. és 148. o.

Cselényi István Gábor

VALLÁSOS MOTIVÁCIÓK

(Vallásszociológiai vélekedések, kérdések és indítások lelkipásztorok számára)

Korunkban az egyház befolyása nem érvényesül már a régi módon, amikor a társadalmi élet egyik fő alakítója, öre, sőt konzerválója volt. Igaz ugyan, hogy a régi keresztény hittartalom ma is érvényesül a társadalom építésében, bekapcsolódik humánus arculatának továbbbi formálásába és hozzájárul az összembari, vagy a sajátosan egyéni problémák megoldásához. Még azok is, akik magukat keresztényeknek vallják és hivatalosan valamelyik keresztény egyházhoz tartoznak, életvitelükben gyakran egyáltalán nem különböznek a nem

keresztényektől, vagy az egyházhoz nem tartozóktól. Ezeknél általában formai kereszténységről, formális egyháztagságról beszélhetünk. Döntéseikben, magatartásukban nem kap megfelelő szerepet vallásos meggyőződésük. Életüket — akárcsak a többi emberét — a mindennapi élet uralkodó, erősen pragmatista normái szövik át; nem töltik be a kereszténység „jelnek lenni” hivatását, nem tesznek tanúságot az evangéliumról. Az istentiszteleteken való tömeges részvétel és a szertartások iránti érdeklődés is megcsappant — különösen a fővárosban és nagyobb vidéki városokban, ipari központokban —, és jobbára csak a nagy ünnepekre korlátozódik. Úgy tűnik, hogy a szentségek is sokszor csak szép, de üres hagyományt jelentenek egy jelentős hányad számára. A hit továbbadásának jelenleg két — törvénytelenen biztosított — lehetősége van: az iskolai hitoktatás és a templomi katekézis. Felnőttek számottevő megtéréseről — a húszas-harmincas évekkel ellentétben — a legkevésbé esik szó. Évről-évre csökken azoknak a fiataloknak a száma is, akik a papi, a szerzetesi hivatást választják; és vannak, akik elhagyják hivatásukat, megnősülnek, vagy polgári foglalkozást keresnek. Mindez feltehetően azzal magyarázható, hogy az egyházi intézményeknek a társadalmi életben elfoglalt helye összezugorodott, a világban jelentkező tekintélyvesztés, amely a régi erkölcsi szabályok és parancsok válságát is előidézte, az egyházat is érinti. A lakosságnak ma már csak elenyésző része vesz részt aktívan az egyház „hivatalos” életében (egyházközségek stb. munkájában), és főként azok, akik nincsenek a politikai-gazdasági terület felelős posztjain, az öregek, háziasszonyok, és azok, akik hagyományos foglalkozást űznek: alkalmazottak, mezőgazdasági dolgozók.

A fentiek ismeretében joggal beszélhetünk arról, hogy az egyház mind az egyes ember, mind a társadalom életében a „margóra” szorul, mondanivalója nem érkezik el a társadalom egészéhez.

Megmarad-e a hit?

Az emberek vallásos magatartása együtt változik a társadalom struktúrájával. Különböző indítékok hatására, a történelmi fejlődés során egymás mellett is különböző „vallásos szemléletek”, illetőleg vallási rendszerek alakulnak ki. Ezek olykor az egyháztól függetlenül, vagy az egyház tanítását eltérő tudatszinten és színvonalon felfogó és elsajátító hívőknél — valószínűleg emberi szükségletek vagy vágyak kielégítésére is — úgy jelentkezhetnek, hogy ugyanannak a vallási rendszernek különböző fokozatú *különböző motivációk felelnek* meg. A hívők vallásos magatartásának maradandó jegyei azon múlnak, hogy a motivációk sokaságából melyiknek, vagy melyeknek jut vezető szerep. Amikor az egyház az emberhez közelít, nem hagyhatja figyelmen kívül a *szociológiai meghatározottságot*. Az ember mindig meghatározott osztály, réteg, csoport, foglalkozási ág stb. tagja, társadalmi helyzetére jellemző kapcsolataival, sajátos kultúrájával, normarendszerével, érdekeivel és világszemléletével együtt. Megszólítani csakis adott szituációban lehetséges, kereszténnyé válása, hitének megélése csak szituációjának sajátos viszonyai között történhet. Az eltérő életkörülményekben, helyzetekben mások és mások az ember vallási kötődesei, reflexiói, a vallás más és más rétegeit, hitanyagát tudja közvetlenül a sorsához kapcsolni.

A *biológiai vagy vegetatív motivációk* a primitív vallásosság jellemzői, — bár nem szükségszerűen. Az Istentől azt várják, hogy az ember elemi szükségleteit szolgálja. Ebben az esetben a motivációkból hiányozhat a vallás erkölcsi vonatkozása. Az Istennek itt nem „feladata”, hogy az erkölcsi létet megváltoztassa, irányítsa, hanem hogy az ember hétköznapi szükségleteit „elégítse ki”. Az ilyen motivációkra épült vallásgyakorlat nem alkalmas arra, hogy erős közösségi kapcsolatokat létesítsen, a hitet stabilizálja és a hívőt az egyház felnőtt tagjává tegye. A vallást összetartó értelmi és érzelmi szálak könnyen elszakadnak, ha a kérések nem találnak meghallgatásra vagy nem hozzák meg a kívánt eredményt. De az iparosodás társadalmi változásai következtében is megszűnhet ez a motiváció. Így például a tanyai ember, aki közvetlen érintkezésben állt a természeti erővel, az új motivációk előbb-utóbb átfogják gondolkodását, a technika segítségével kialakított új környezetbe kerülve, olyan mértékben távolodhat el a régi, hagyományos vallásgyakorlatától, hogy átmenetileg vagy esetleg véglegesen is ateistává válhat. A biológiai vagy vegetatív motivációk kísérik a nehéz társadalmi és anyagi viszonyok között (tanyán, hegyvidéki településeken stb.) élő emberek vallásosságát is, akiket — mint Kardos László mutat rá Bakonycserjét elemző szociográfiájában (Egyház és vallásos élet egy mai faluban, Kossuth, 1960) — lelki igényeik vallásos kielégíthetősége és alacsony műveltségi szintje a szektákhoz vihet el.

Az istenkép kialakításának korszerűtlensége, a csoportszolidaritás és az egyháztudat fejletlensége szükségszerűen jellemzője annak a vallásosságnak is, amelynek pusztán a *túlvilági üdvözülés* a döntő motívuma. A paptól vagy vallási elöljárótól a hívek csak azt várják, hogy az üdvözülést biztosító eszközöket nyújtsa nekik. A csoport-szolidaritás annál erősebb lehet,

minél nélkülözhetetlenebbnek érzik az emberek ezeket az eszközöket az üdvözüléshez. Eppen ezért ez a vallásosság sokkal nagyobb eséllyel vállalkozhat arra, hogy túlélje a nagymérvű kulturális és technikai változásokkal járó egzisztenciális „átmenetet”, a belső megrázkódtatásokat. Az „evilági” és „túlvilági” élet szétválasztása azonban odáig fajulhat, hogy az eviláginak már semmiféle lényeges vallási értéket nem tulajdonítanak. Ez állandó törést eredményezhet a vallásos élet és a hétköznapi lét között, ami vagy arra készíti az embert, hogy túlzott aszkézisbe meneküljön, vagy pedig egy *de facto laicizmusba* — ahogy E. Pin fogalmazza meg —, melyben megelepszik az intézményesített vallás előírásainak minimumával. Az effajta vallásossággal találkozunk a szekták tagjainál és a falusi lakosság egy részénél, főleg az úgynevezett kétlakiaknál, akik hol vidéken, hol a nagyvárosban — állandó és ideiglenes otthonokban felváltva — élnek és dolgoznak.

A *szokás-vallásosság* szintén a falvakban gyakori, de a városi, többgenerációs értelmiségi családokban is tapasztalható. Mindenekelőtt a szertartásokban, körmenetekben és egyéb kultikus megmozdulásokban jut kifejezésre, amelyekkel egy-egy embercsoport azonosítja magát, de nem a benső tartalom miatt, hanem pusztán megszokásból. A látványosság-igény, az esemény-vágy és bizonyos emocionális kényszer motiválja, a megszokás rögzíti ezt az emberekben. A szokás annyira áthatja a közösség tudatát, hogy a szokás és a csoport-konformitás azonos jelentőségre tesznek szert. Addig, amíg a társadalmi szituáció nem változik, a vallási magatartás sem változik. Mihelyt azonban a technikai fejlődés útján az egyöntetűség felszabadul, az egyén ellenállás nélkül alkalmazkodik az új helyzethez, de motivációja ugyanaz marad, mindössze a szokás tartalma veszti el a zakrális jellegét. Ez a motiváció-típus rendszerint kapcsolódik a biológiai-vegetatív motivációkhoz.

Az anyagi viszonyok további javulásával, a társadalmi érvényesüléssel és a műveltségi szint emelkedésével kettős vallási elidegenedés jöhet létre: eltűnnek azok az alkalmak, amikor az egyén az Isten beavatkozását kérte (mivel hogy megszűnt a természeti erőktől való függőség hiedelme) és ugyanakkor a szociális motiváció (a szokások hatalma) is feleslegessé válik: a technika, az iparosodás kikapcsolja a vallási tényezőket a szokásvilágból.

Mindezeknél magasabb fokú a *kulturális* vagy *értelmi* motivációjú vallásos magatartás, amely olyan egyének sajátja, akik tudatosan azonosítják magukat a közösséggel, hitüket „művelik”, vallásos tudatukat a kor intelligencia-szintjére emelik és az egyházban integráló társadalmi intézményt látnak. Ez a motivációtípus kevésbé hajlamos változásra és az így meghatározott csoportok ellenállnak a szociális egyensúly bármiféle mozgásának, átalakulásának. Ha pedig összekapcsolódik az üdvözülési motivációval, kevésbé vezet a vallás-gyakorlat olyan fokú feladásához, mint az az előző esetekben figyelhető meg. Ilyen vallásos magatartással találkozhatunk az értelmiségi körökben és a fiataloknál. Egy motivációra jellemző, hogy jelen lehet egyazon időpontban, egy és ugyanazon egyénben és csoportban, természetesen különböző arányban. A *társadalmi-gazdasági változások és az ellentétes ideológiai hatások érvényesülése idején a hívők tanúságtétele és a vallási rendszerek összetartozó ereje azon múlik, hogy ezek a motivációk milyen arányban jelentkeznek*, hogyan viszonylanak egymáshoz, melyik motiváció-típus kerül túlsúlyba az egyes ember lelkében és a vallási rendszerekben. Kétségtelen azonban, hogy a motivációk ilyen felsorakoztatása meglehetősen önkényesnek tűnik azok szemében, akik minden próbálkozástól idegenkednek: attól, hogy mélyebbre hatoljunk a vallási jelenségekbe mint társadalmi valóságokba, attól, hogy az egyház részéről valamiképpen meghatározzuk hit és világ, hívő és társadalom viszonyát a maga vallási-szociális mivoltában. De ha kísérletnek fogjuk föl, mintegy esetleges válasznak a vallási problémák egy vonatkozásának tisztázására, akkor talán továbbléphetünk egyet: az újabb válaszokig és újabb kérdésekig, a dolgok továbbgondolásáig. Az alapkérdés ugyanis mindig az: *megmarad-e az igazi hit?* Ha kellően motivált, ha ez a motiváció őszinte és az egyén személyes erőfeszítését igényli és mindig korszerű ismeretanyag, széles látókörű érdeklődés társul hozzá — a válasz mindenképpen igen lehet. A személyes hit érintetlen: a vallásos érzés a maga tisztaságában bontakozik ki, mint az Istennel kötött benső, intim szövetség, mely ugyanakkor a másik emberrel, a világgal is állandó szeretetszövetséget jelent. Ez a hit alkalmazkodik a jelenlegi értelemhez és olyan egyházat tudat alakít ki, amely a hívőt minden családk, társadalmi és gazdasági tevékenységében a köz javára serkenti.

Megmarad-e a hit? Ez a kérdés foglalkoztatja *Czakó Gábort* is, aki a fiatalok között végzett szociológiai felmérés kapcsán így ír: „A megkérdoztetettek majdnem egyharmad része állította, hogy hisz Istenben. Ez ugyan nem jelenti azt, hogy egyben vallásosak is — a kérdés nem is ezt kutatta —, de az arány mégis elég magas, különösen, ha a számokat az iskolai nevelés tükrében tekintjük. Ennek az oka természetesen legfőként az otthoni vallásos nevelés. A hívők között mégis találkoztam 15 olyan személlyel, akik azt állították, hogy otthon sem kapnak vallásos nevelést. Arányuk ugyan alacsony (4%), de róluk sok

minden eszébe jut az embernek. Az ívek kiértékelésénél szembeötlött, hogy ezek a fiatalok — etikai műveltség szempontjából — a legfőlkészültebbek közé tartoznak. A további okokat — véleményem szerint — feltétlenül az anyagelvű nevelésben kell keresni, mégpedig annak *milyenségében*. Az általában vett erkölcsi neveléssel együtt az ateizmus sem áll különösebben magas színvonalon. A rossz értelemben vett népszerűség javára sokat enged a minőség rovására. Akit valamennyire is izgat a kérdés, azt az úgynevezett ismeretterjesztő kiadványok egy része kifejezetten elriasztja, mert vagy nem adnak választ az új természettudományos eredményekre, vagy megelégszenek a pusztá tagadással, ami egy fiatal, kutató elmét semmiképpen sem elégít ki. Abból, hogy manapság sokkal egyszerűbb és kényelmesebb ateistának lenni, két ellenhatás következik. Az egyik lelki: az emberek szeretnek a gyengébbnek szurkolni; a másik: egy vallásos meggyőződés kimutatása sokkal több munkával jár — következésképpen „becsesebb” egy készen kapott nézetnél.” (Indulatos jelentések, Magvető, 1973.)

Az okok közül *Czakó* kifejejtí a leglényegesebbet: a hitből egyre inkább kiszorul a dogmatikus tényező, az Istenre vonatkozó elvont teológiai állítások mindjobban eljelentéktelenednek a hívő számára. A dogmatikus hitrendszer elvesztette egysúlyát, de nem maga a hit: a hitet ma minden embernek értelmeznie kell saját lelkiismeretének állapota szerint, és vele-benne élni szükségletei szerint, ami csak nagy benső, érzelmi-értelmi harc árán valósul meg.

Ezt a megállapítást támasztják alá *Pataki Ferencnek* és *Hunyady Györgynek* középiskolások és egyetemisták körében végzett csoportvizsgálatai is (A csoportkohézió, Akadémiai Kiadó, 1972). Az a tétel, amelyik „leszögezi, hogy az emberiség történelme során mindig élt az emberekben a vallásos hit — a vallás értékelésének legpozitívabb összetevője lett. A középiskolás tanulóknak mintegy fele foglalt emellett állást, harmada semlegesen nyilatkozott, mindössze egynegyede kérdőjelezte meg”. Ugyanakkor a másik tétel, amely kimondja, hogy „az emberi kultúra sok értéke és szépsége a vallásnak köszönhető, mivel a vallás nemcsak az elnyomók propagandája, hanem az elnyomottak vigasztalója is”, az értékelés szerint lényegében semleges, kiegyenlített fogadatra talált. „A középiskolai minta negyede határozottan elveti ezt a meglehetősen összetett megállapítást, egyharmada kitérő álláspontot képvisel, a legnagyobb hányada — nem kategorikusan — igenli. A középiskolás és egyetemista csoportok átlagos állásfoglalása arányosan megoszlik” — állapítja meg a fenti csoportlélektani vizsgálat.

Hegyí Béla

AZ EGYSÉG JELE

A hit őszindítéka

A hit eredettörténetének szálai elválaszthatatlanul összefonódnak fejlődéstörténete azon dialektikájával, amelyet az ember külső helyzete és belső törekvései folytatnak egymással. Saját korlátaival viaskodik a magát kiteljesíteni akaró ember. Számonkéri a természettől életfeltételeit, a másik embertől a társas válás készségét, a sorstól a nemvárt akadályokat, az időtől az elmúlást, a tértől az elérhetetlen messzeséget. És hogy valóságot kutató számonkérése ne legyen csupán fecsegés, elemzés alá veszi sorsának tényezőit, megméri hatékonyságukat, boncolja összefüggéseiket. Kiszolgáltatottsága csökkentésére így építi szerves világgépbe az ember mindazt, amihez köze van.

Az önvitakozásból a fejlődés párbeszédének kölcsönhatása fakadt. Az ember sorsa az, hogy a már elértnél többre törekedjék, mert távlatait a legmesszibb messzeség sem zárhatja le.

A léthelyzetből fakadó kiszolgáltatottság *mérésre* sarkallja az embert. Minden valóságot meghatározó tényezőt matematikai képletbe akar sűríteni, mert csak ezen keresztül tudja a világot befolyásolni. A mérés-technika fejlesztésének a rugója nemcsak kiszolgáltatottságunk, hanem az a hit is, hogy az ember képes befogadni azokat a tényezőket, amelyeknek eddig kiszolgáltatottja. Ez a hit az emberré-válás és az embernek-megmaradás fordulójában nem a már megélt igazság formáiban jelentkezik, hordozója és kifejezője lesz az ember ama nagy élményének, hogy ismeretlen erőket bonthat ki magából, és ezzel a sorsának alakítására képes. Erőélményében azt is megérzi, hogy köze van valakihez. Ezt a valakit szeretné teljes értékű találkozás élményében megragadni.

A hit nemcsak „tudatállapot”

A hit közismert meghatározásában — akár természetes, akár természetfeletti hitről van szó —, az *igaznak tartás* kap nyomatékot. Nem jelenti azonban ez azt, hogy mellékesnek tartjuk a *hitünk cselekedetekben kifejeződő hatékonyságát*. Az igazságot befogadó tudat irányítása alatt tartja az egész embert. Így a tudat befogadott igazságáért az egész ember elkötelezettséget vállal. Vallásos hit esetében a hit iránti elkötelezettség két irányvonala világosan elkülönül egymástól. A *hitélmény* gyakorlati igazsággá formálása *tanúságtétel* arról, hogy a komolyan vett hitnek köze van a gyakorlati élethez. A *hit szóbeli hirdetése* a hit iránti elkötelezettség mellett egyéb törekvésekre is épül. Függetlenül attól, hogy miből fakad a hit szóbeli tanításának másokat hit-társá alakító törekvése, a hit eleve arra irányul, hogy társadalmi üggyé váljon. A *közös hit* tudatot formáló erejével biztonságérzetet ad. A közös hit testvérként állítja egymás mellé az egyéni vágyaiktól és érdekeiktől szabadulni akaró embereket. Számolnunk kell azonban azzal is, hogy a közös hit érzése káros támadó és védekező tendenciákat is érlelhet, csoportokat állíthat szembe egymással, kiközösítésre készíthet; tömegmanipulációs eszközzé válhat. A hit szóval és életpéldával történő hirdetése közti szakadék helyenként, koronként, embertípusonként, sőt hitrendszerenként is hol mélyebbnek mutatkozik, hol szinte teljesen eltűnni látszik. Úgy tűnik, hogy a megnyilvánulás kettőssége teljesen nem oldható fel. Az embernek — a hívő embernek is — a beteljesedése önközlésben megy végbe. Az önközlés egyértelműsége a kimondott szóra, valóságba ágyazott hitelessége pedig a cselekedetekre épül.

A jézusi hit sajátossága

Jézus különös módon hangsúlyozta a hit cselekedeteket termő hatékonyságát. Minden fogalmi meghatározás nélkül elmondja, hogy a hit *a szolgálat* készségét növeli az emberekben (Mt 17,20), előmozdítja az evilági és biztosítja az örök *javukat* (Mt 8,13).

Jézus azt akarja, hogy tanítását tovább adják és azt hittel elfogadják (Jn 17,20—22), a tanítás továbbadását *egységtermő erőnek* tekinti, de nem okvetlenül társadalmi alakulatnak (Mk 9,38). Jézus hitvilágában alapkövetelmény, hogy az ember felülmúlja saját magát. A megtérésre szólító felhívás, a hegyi beszédben a farizeusi és írástudói igazsággal szemben többlet követelést jelent (Mt 5,20). A párbeszédnek tovább nyomatékolkjáz ezt a követelményt: Az éjszakán a hajnal órájáig *virrasztani* kell, ha nincs otthon a ház ura. A lakodalmas menethez *több olajat* kell vinni, mint amennyi éppen elegendő. Az adósság elengedésénél a jogos követelmények fölé kell emelkedni és ezt az evangéliumi többletet még sem szabad „többletként értékelni”.

A többre vonatkozó igény a jézusi hitvilág *emberközpontúságának* megalapozója. A saját magát felülmúlni tudó ember megkapja a számára ismeretlen, de mégis hozzá méltó távlatokat. A törvény és a próféták tanítása emberirányú (Mt 7,12). Ez a életrevivő parancsok az emberszeretetei parancsai. (Mt 19,16—20) Örök sorsunk beteljesítői is azok az emberek lesznek, akikkel itt a földön összetalálkoztunk. (Mt 25, 31—46)

Az egyház gondozója hitünknek

A mai katolikusok nagy többsége még a katekizmusból megtanulta, hogy üdvösségünk érdekében hinnünk kell mindazt, amit Isten kinyilatkoztatott, még pedig úgy, ahogy az egyház azt hitigazságaiiban elénk terjeszti. Az egyház *Jézus akaratából gondozza hitünket*. Ez az akarat már belecsendül Jézus Cezarea vidékén folytatott beszélgetésébe, ahol Péterre épülő egyháznak a végső kudarcmentességét ígéri (Mt 16,18). Ez az egyház nyilvánvalóan azonos a közösséggel, amelyet feltámadása után Péter pásztori gondoskodására bíz (Jn 21,15—17) és amelynek *egysége a hit jele lesz a világ számára*, (Jn 17,20k) és működése a világ végéig tart (Mt 28,20). Ennek a *közösségnek a tennivalóját* Jézus az utolsó találkozásakor a Szentlélek tanúságában (Lk 24,48) minden nép tanítványá-tevésében (Mt 28,19) és az evangélium egyetemes hirdetésében (Mk 16,15) jelöli meg. Az emberektől, akikhez Jézus közösségét küldi, megkívánja a hitet, még pedig olyan nyomatékosan, hogy ezt sorsuk döntő tényezőjének mondja: „Aki hisz... üdvözül, aki nem hisz, elkárhozik” (Mk 16,16). Ez utóbbi mindennél nyilvánvalóbbá teszi, hogy az egyháznak rendkívüli gondot kell fordítania a hit életére.

Hívővé vagy tanítványá lenni nem merő ismeretközlést, hanem az *életstílus* átadását jelenti. (Mt 28,20) Maga a „tanítványiség” ismertető jele a gyakorlati magatartás: „arról tudják majd meg rólatok, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt.”

(Jn 13,35). A hit erejével lesz a hívő tanítvány, mert részesedik a szolgálatban (Mt 28,18). Jézusnak egészen sajátos hatalma van az élet és az örök élet fölött, noha az „örök élet” nem kizárólagos kifejezője az evangéliumi üdvösség-fogalomnak, Jézus ajkán mégis gyakran ilyen értelemben fordul elő és ezek az előfordulások utalnak a jézusi hit fontos fejezetére. Szinte lényegi meghatározásnak tűnik az a kijelentés, hogy az örök élet az Atya és az általa küldött Jézus megismerése (Jn 17,3). Jézus saját magáról is állítja, hogy Ő az örök élet (Jn 11,25), mások csak általa jutnak hozzá (Jn 4,14). Ehhez szükséges, a Jézusban való hit: Mindaz, aki benne hisz, örökké él (vö. Jn 3,15).

Az egyház tehát úgy részesedik Jézus örök életet szolgáló hatalmából, hogy továbbadja a jézusi tanítást és a tanítást hitben elfogadókat az örök élet közösségére rendeli. Az egyház szolgálati formája a pásztorokdás (Jn 21,15—17), amikor hitünk és cselekedeteink örök életre vezető pásztoraként értékeljük az egyházat, tudjuk, hogy a pásztorokdásban Jézus az élő példa (Lk 15,1—7). Ő az, aki ismeri juhait-hiveit, megismerteti magát velük, otthonos melegséget áraszt, gondoskodik táplálékról, védi őket, kockázatot vállal értük, a hit szeretetében túlnéz a kicsinyes partikularizmuson és jobban leköti a veszelő szélén álló, mint a biztonságban levő.

Az egyház nem törekszik a gondolatok uniformizálására.

Szent örökségként őrzi és adja tovább az egyház a világot benépesítő emberiség egymást követő generációinak a jézusi tanítást. Közösségbe gyűjti őket és a szeretetével felénk táruló Isten jele lesz. Az egyház feladatának tekinti „az idők jeleinek” evangéliumi értelmezését, hogy minden korban értelmes választ tudjon adni az emberi élet nyugtalanító kérdéseire (Gaudium et Spes 4). Nem arról van tehát szó, hogy a változó időknek előre meghatározott és változatlan gondolatokat kínáljon, hanem arról, hogy tanulmányozza a megújuló korok embereit és léthelyzetük, tudati struktúrájuk figyelembevételével kínálja fel számukra a hit örömhírét. Az egyház nem felejt el a kudarcmentesség végső ígértét. Tudja azonban, hogy ez az ígértet az útonjáróknak szól és a végső hazatalálásban valósul meg. A jelen hazatalálásunkban lesz az egyház ennek a végső hazatalálásnak jele Szóba áll gondolatainkkal, ráérez fájdalmainkra, feloldja feszélyezettségünket. Az egyház és reménye. Az egyház mint otthon befogad minket nemcsak fizikailag, hanem erkölcsileg is, mindig, mindenütt és mindenkiel otthont kínáló nyitottságával a hazatalálás lehetőségének állandó és közvetlen biztatásával jelzi örök hazatalálásunk reményét és amit jelez, azt meg is kell valósítania. Szeretetével soha el nem tévedő és minden tévedést kizáró biztonságával otthonba gyűjti azokat, akik szeretettel odaadják magukat az őket befogadni kész otthon biztonságának. Ez a befogadás már a termés begyűjtését jelenti az örök életre.

Az egyház azonban mi magunk a hívők vagyunk, Krisztus misztikus testét kiegészítve. Mi a kereső, töprengő gondolatokat váltó, szokásokat elvető és megújító emberek. Tudjuk, hogy nem jó magunkban lennünk és néha magunkban vagyunk. Tudjuk, hogy másnak sem jó magában lenni, mégis néha magára hagyjuk. Tudjuk, hogy nincs csak magunkra szabott igazság, és mégis néha a magunk igazságát a mások tévedésévé fogalmazzuk. Jól tudjuk azt is, hogy csupán az idő haszontalan játéka önmagunk keresése, mert magunkat igazán csak másokba másokért elvesztve tudjuk megtalálni. És mert ezt tudjuk, úgy is, mint akik az egyház vagyunk, nem tévedhetünk el véglegesen, mert a sok vargabetűs magunk-keresése ellenére mindig visszatérünk arra az útra, ahol a megtalált másikért hajlandók vagyunk elveszíteni magunkat. Ezek a mások Jézus alakjában majd egyszer befogadnak az örök hajlékba.

Én és mások, mások és az Isten — a jézusi hitvilág ezeket a fogalmakat egymásbaoldotta és ráírta letörölhetetlen jelül az egyház arcára. Az egyház benne él a világban. A világ pedig az egészet részekre szabdaló koordináta rendszerre van kiterítve. Ezért benne könnyen újra elkülönül az én, a mások, az Isten. Így a világban élő egyház arcán az egymásba oldott tényezők néha elvesztik eresztéküket: az én, a mások és az Isten egy-egy futamnyi időre felbomlanak. De mindaz, aki hitében maga is azon gyözködik, hogy összefűzze a határokat az én, a mások és az Isten között, az tudja, hogy ennek a törekvésnek sikereiben és kudarciban az idő és örökkévalóság, a jelen otthonunk és a végső hazatalálásunk biztos reménye találkozik.

(-y-n)

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

A MEGÚJÍTOTT LITURGIA — AZ ÖREGEK KERESZTJE?

Minden bizonnyal ismerünk idős embereket, akik a liturgikus megújulást olyan keresztnek érezték, amelyet érthetetlen okból éppen az egyház rakott rájuk. Ezek az öregek az egymás után jövő változtatások bevezetésével egyre kevésbé érezték otthon magukat a templomban. Éppen olyanok beszéltek csalódásról, akiknek hűségére az egyház addig mindig számíthatott. Sőt egyenesen úgy érezték, hogy az újítások nyomán az egyház által képviselt hit is válságba került. Persze nem egyedül az istentisztelet körüli változások okozták ezt. Hozzájárultak az egyházi élet más területén végbement változások is. Az egyházjog, az egyházi előírások sztatikus monolit-tömbje mintha bomlásnak indult volna: a böjti fegyelem, a szentségi böjt többszörös megváltoztatása, a vegyesházasság új előírásai sokak számára zavaróan hatottak.

Mit szóljon a lelkipásztor mindehhez? — Mindenek előtt talán az öregekre vonatkozó általános pszichológiai alapigazságokból kell kiindulnia: az idős emberek alkalmazkodó képessége csökken, az új dolgokat nehezen fogadják be és megrögzött szokásaikhoz, beidegződéseikhez görcsösen tudnak ragaszkodni. Ez természetesen nemcsak a vallási élet területeire áll. Hányszor hallunk öregekről, akik lakásnak alig nevezhető otthonukból nem akarnak elköltözni a gyermekeik által épített vagy biztosított modern lakásba.

Mivel az öregek száma világszerte növekedőben van, vallási gondozásuk is fokozott figyelmet érdemel. Ezért foglalkozott például az osztrák Lelkipásztori Intézet 1972-es évi decemberi ankétja az öregkor problémáival, ill. lelkipásztori gondozásukkal. (Alter — Altern — Altenpastoral. — Herder, Wien 1973) A megbeszélések során felvetődött a kérdés: lehet-e, szabad-e az öreg embereknek új istentiszteleti formákat, új teológiai szemléletet javasolni, sőt előírni, nem jelentenek-e azok számukra túlterhelést? — Wegeler professzor válaszában hangsúlyozta, hogy ezt a problémát az idősebbekkel való személyes kapcsolat-teremtésben kell tisztázni. Számunkra — amennyiben ez feltétlenül szükséges — a megszo- kott istentiszteleti formákat is meg lehet hagyni. Ami pedig érvényes minden hívőre, az rájuk még fokozottabban áll: az új hit-szemléletet, teológiai gondolkodást csak lépcsőzetesen és jól előkészítve lehet eléjük tárni. Nem fogadható el azonban az az álláspont, hogy az öregeknél már eleve le kell mondani minden újításról, változtatásról. A tapasztalat ugyanis azt bizonyítja, hogy ahol az újat bölcsen és szeretettel tárják eléjük, ott azt legtöbbször minden nehézség nélkül el is fogadják. Ne feledjük azt sem, hogy az öregek ma az élet egész területén olyan változásokat kell hogy elfogadjanak és el is fogadjanak, amelyekre fiatal- ságuk sztatikusabb társadalmában éppúgy nem voltak felkészülve, mint például az isten- tisztelet körüli reformokra.

Ugyancsak egy lélektani mozzanatot emelt ki Notker Füglistner, aki az öregekkel kapcsolatos helytelen magatartásformákra mutatott rá. Semmiképpen sem helyeselhető a lelki- pásztor részéről a hatalmi szó: ez az előírás, így rendelkezem stb. Méginkább elítélendő, ha a lelkipásztor az öregek megszokott vallási gyakorlatait (különbféle áhitatok, a gyónás for- mája stb.) csak ócsárolni, sőt gúnyolni tudja. Ezzel — érthetően — csak ellenszenvet idéz elő bennük, elbizonytalanodnak, elvesztik identitásukat, sőt meginognak hívő mivoltukban. A múlt gyakorlataira mindig úgy mutassunk rá, mint amelyekben az adott korban sok pozítív érték volt, és amelyeket ma még teljesebb értékkel akar az egyház felváltani. Egyáltalán arra mindig ügyelni kell: soha ne vegyünk el, ne szüntessünk meg semmit, amíg helyette valami jobbat nem tudunk nyújtani. Emeljük ki a számukra könnyebbé tehető megol- dásokat, melyeket az egyház éppen az irántuk érzett figyelmességéből is vezet be: a sok problémát okozó szentségi böjt enyhítésével, az állva áldozás lehetőségével, az ülve vé- gezhető gyónással stb.

Hogy az öregek a megújított liturgiát hazánkban hogyan fogadták, az egyes lelkipász- torok tapasztalatain túl nálunk komolyabb felmérés még nem történt. Mint érdekességet

megemlítjük, hogy a *holland Gerontológiai Központ* kérdőívet küldött ki idős katolikusokhoz. Kb. 6000 írásos válasz érkezett be, amelyből a következő megállapításokat szűrték le:

- a népnyelven ünnepelt hétköznapi misét 79% pozitívan értékelte, 6,5% elutasítón;
- az ünnepi, vasárnapi szentmiséknél 60% ugyancsak az új mellett volt, de 20% a latin liturgiát is szívesen venné;
- a modern zene felhasználását a szentmisében 30% igenli, 36% elutasítja;
- 35%-nak hiányzik az esti áhitat (litánia, szentségkítétel stb), 30% nem hiányolja;
- 54% vallja helyesnek a gyónás mai felfogását és gyakorlatát, 19% inkább a régi formát és gyakorlatot tartja megfelelőnek.

Távol áll tőlünk, hogy ezt a statisztikát mindenütt érvényesnek, helytállóknak fogadjuk el. Más viszonyok között másként fognak alakulni az arányok. Annýt azonban el lehet fogadni belőle, hogy az idős emberek nem szükségképpen kívánnak megmaradni a régi mellett, nem minden változtatás ellenségei. Hogy a változások kellő megmagyarázása mennyire fontos, azt a fenti felmérés is mutatja: Hollandiában 40% volt, aki az előkészítést kielégítőnek tartotta, 20% viszont nem volt azzal megelégedve.

Hazánkban is sokan vannak az olyan öregek, akik készséggel és örömmel üdvözölték a liturgiában történt újításokat. Példának hadd álljon itt egy 80 éves nagymama véleménye: „Nem tudom megérteni azokat, akiknek nem tetszik az új mise, meg a szertartások. Én nagyon örülök, hogy most mindent értek, és hogy felelni is tudok a papnak. Csak persze jól ejtsék ki a papok a szavakat, mert különben nem értjük, hiszen egy kicsit már legtöbbször nagyot hallunk. Meg aztán az is olyan jó, hogy az olvasmányok előtt megmondják, mire figyeljünk. Én bizony már rosszul érzem magam, hogy ha hétköznap olyan misére találok (városban él), ahol a pap mindent csendben és latinul mond.”

Visszatérve tehát a címben felvetett kérdésre: kereszt-e az új liturgia az öregeknek? — talán annyit megkockáztathatunk: nem szükségképpen. Igaz, hogy bizonyos fokig maga az öregség is kereszt, egyeseknek súlyos kereszt. Alkata válogatja. Az is igaz, hogy a megújított liturgia csak egy szektora annak az egész vallási, egyházi életünkben tapasztalható szemléletváltásnak, amely az öregek egyes csoportjai számára valóban nem kis megterhelést jelent. Az ilyenek számára azonban az egész mai élet, a múlttól anyai fejlődéssel és változással elszakadt élet is kereszt.

Amire azonban változatlanul igényt tartanak az öregek ma is: a lelkipásztorok türelemmel és szeretettel legyenek irántuk, fejtsek ki nekik a változtatások értelmét. Éreztesék meg velük, hogy azok számukra is milyen gazdagodási lehetőségeket rejtenek magukban. Ha pedig ők már nem is igényelnék a változásokat mégis milyen fontosak azok a felnövekvő fiatalok vallási élete számára, akikért az öregek más területen anyai áldozatra képesek.

Minden bizonnyal egyetértenek velem a paptestvérek abban, hogy mennyire fontos: érezze meg az öreg hívó is, hogy szeretet, személyes szeretet él bennünk iránta. Örök igazság: akit szeretünk, attól mindent el tudunk fogadni.

Végül egy kis összefoglalás a tapasztalatból merített igények alapján: mit várnak az öregek a megújított liturgiától?

1. Több nyugalmat, csendet. Az öregkor a nyugalom ideje; elfogadó várása annak, amit még az élet ajándékol hoz. Ez valami más, mint amit az ember az életben saját erőfeszítéssel szerzett meg. Az evilág dolgai az idősek számára mind fátyolozottabbá válnak, szemüket egyre szívesebben nyitják a változatlanra, az örökre. — Ha olyan kifogást hallunk, hogy: eddig legalább kiimádkozhatta magát az ember a szentmisén! — szeretettel mutassunk rá, hogy a misében másról van szó, de bőven van alkalom az imádságra szentmise előtt és után is.

2. A szent csend nem azt jelenti, hogy ne igényelne egy-egy ösztönzést az öregember, aki már kevésbé öntevékeny, kezdeményező. Így például néhány útbaigazító szempontot a mise elején a bűnbánat indítására, egy-két fohászt az áldozás utáni hálaadásban stb.

3. Minden szentmisében fontos a személyes, meleg hang, a kapcsolat-teremtés, és ez az öregeknél még inkább érvényes! Ezért is nagyon fontosak a bevezető szavak a szentmiséhez; szóljanak hozzájuk, hisz a hétköznapi szentmiseken rendszerint ők vannak túlyomó többségben. Kapcsoljuk be őket a lehetőségekhez képest pl. énekel. A Hívók könyörgésében emeljük ki az ő problémáikat, foglaljuk szavakba kéréseiket, szándékaikat.

4. Ahol a hétköznapi szentmisén a résztvevők különböző korosztályból valók, ott az öregekkel való törődés, foglalkozás kiemelésére hetenként egy-két szentmisét kifejezetten az ő számukra rendezhetnénk (főként, ahol több pap is misézik). Mindenképpen örömmel lehet hallani, hogy pl. Budapesten triduumokat tartanak egyes templomokban öregek részére, ahol közvetlenebbül érzik magukat megszólítottak.

5. Nagyon üdvös, ha a szentmisét kisebbszámú résztvevők esetében nem a tágas templomban tartjuk, ahol szinte elvesznek, a papnak és egymásnak is idegenek maradnak, hanem

az őket összefogó és jobban közösséget biztosító kisebb teremben, kápolnában, esetleg magában a sekrestyében, ahol télen a minimális fűtést is biztosítani tudjuk.

6. Próbáljuk őket mise után is kicsit még együtt tartani, közösségbe hozni. Sok öreg magányosságban szenved, nem találja helyét a családban, a társadalomban. Egymás gondolatainak kicserélése, a kipanaszzkodás, az elbeszélgetés ott, az Úr asztala körül, az Ő igéjével és testével megerősítve, közösségbe forrasztva, — mindez nagy erőforrás lehet számukra a mindennapi élet keresztthordozásában.

Ha a megújított liturgiában öreg híveink valami ilyesmit kapnának, akkor a címben feltett kérdés máris válaszá válna: az új liturgia nem kereszt, hanem vigasz és csendes öröm forrása lehet. Főleg, ha sokat hallanak arról, amire annyira szükségük van: a reményről! A Feltámadt Krisztusról, aki előre ment, hogy helyet készítsen számukra is. Akkor öregségükben is segíti őket a liturgia, hogy lélekben fiatalok maradjanak. Mert fiatal az, akinek jövője van, aki előtt az egész örökkévalóság áll.

Súlymos Szilveszter

A MEGTÉRÉS RÉSZESEDÉS KRISZTUS KÖZÖSSÉGÉBEN

Urunk Jézus Krisztus működése kezdetén így szólt: „Tartsatok bűnbánatot és higgyetek az evangéliumban” (Mk 1,15). Ettől kezdve Krisztus követőinek jellemző magatartása a megtérés, a metanoia, a bűn elhagyása és az Istenhez fordulás. Az egyház küldetése, hogy hirdesse a világnak Isten irgalmát, és a Szentlélek erejében megbocsássa a bűnöket.

A hatalom és irtalom kötő és oldó gyakorlata egységet alkot a *bűnbánat szentségében*. Ennek az egyház életében — némi egyszerűsítéssel — két fő struktúráját ismerhetjük fel.

Az atyák bűnbánat-tartását meghatározta az „*elégtétel*” gondolata, vagyis annak szükségessége, hogy a bűnöket jócselekedetek gyakorlásával ki kell engesztelni. Ezért a püspököknek tudnia kellett, hogy a megtérő milyen bűnöket követett el, hogy ennek megfelelően elégtételt szabjon ki. Úgy vélekedtek, hogy az elkövetett bűn következményeit megszüntetik az imádság, a bűt és az irgalmasság cselekedetei. Ezután bocsájtották vissza a megtérőt a közösségbe és a közösségi élet teljességéhez, az eukarisztiához. A püspök kézzel zárt le az elégtétel idejét.

A középkortól napjainkig a hangsúlyt a „*bűnvallásra*”, a gyónásra helyezték. Ez volt a papi feloldozás szükséges feltétele. Mind a bűnbánók, mind a gyónatók a bűnbevallás teljességével voltak elfoglalva, azaz, hogy minden bűn pontos felsorolást nyerjen neme és száma szerint.

A kérdés az, hogy az egyház mostani bűnbánati rendjében mi az „*új*”? Semmiképpen: se várjuk a változásokat a külső előírásokban. Nem ezek a lényegesek. Ami valóban lényeges, az a *belső bűnbánati esemény*, amelynek központi gondolata a *kiengesztelődés*. Ennek keretében találkozunk a bűnbánó Istenhez térésével az egyházon belül, és Isten irgalmának teremtő fogadtatásával, melyet az egyház szolgálata valósít meg.

Felhívás a megtérésre

A kiengesztelődés első lépése a *bűnös megtérése Istenhez*. A bűnbocsánat új rendjének Általános Tudnivalói kifejezetten figyelmeztetnek a próféták felhívására, akik a szövetség Istenéhez való egész szívbeli megtérésre szólítanak fel. Keresztelő szent János szerint az Isten országába való belépés előfeltétele a megtérés. Ezt kívánja Jézus: térjete meg, vagyis cseréljétek ki szíveteket (Ordo n. 1).

A megtérés bár a bűn megtagadása, elsősorban mégsem a bűnre vonatkozik, hanem *Istennel hoz kapcsolatba*. „Végeredményben arra irányul, hogy megszeressük Istenet és magunkat neki teljesen átadjuk.” (Ordo n. 5) Sokat mond az, hogy a szertartás új köszöntése a hívőt a megtérés etikai követelményeiről felemeli a személyes és teológiai szintre: „Isten, akinek világossága felragyogott szívünkben, adja meg neked, hogy igazán belásd bűneidet és felismerd az Ő irgalmas szeretetét.” (Ordo n. 42) A katolikus teológia mindig tudta, hogy a bűnök bocsánata feltételezi az őszinte szívből fakadó megtérést és magába foglalja nemcsak a „fájdalmat és őszinte megvetést az elkövetett bűn fölött”, hanem az *isteni irgalomba vetett bizalmat és az Ő szeretetének kezdetét is*. (Conc. Trid. Sessio XIV. c. 4. Sessio VI. c. 6. DS 1676. 1526.) Mindezek ellenére a gyakorlatban ez a tanítás veszélyesen meggyengült. Az akarat számára meghatározta ugyan, hogy nem követ el többé bűnös

cselekedetet, de nem fogalmazta meg ugyanolyan világossággal, hogy megtérése éppen abban áll, hogy *Istenben Urát, Megmentőjét és Atyját ismerje fel*, és az Ő akaratát fogadja el saját egzisztenciája legfőbb értékének. Ráeszmél arra, hogy mint tékozló fiúnak vissza kell térnie az atyai házba, ahol találkozhat az Atya irgalmával. Ezt a visszatérést szónokok és gyóntatók nem mélyítették el eléggé és egyszerűen úgy értették, hogy a bűnbánat szentségében elnyerjük a kiérdemelt büntetés elengedését. Pedig revízió alá kellett volna venni a bűnös eddigi magatartását, életvitelét is. Ez az elcsúszás érthető, mert minden vallási intézmény idővel könnyen a külsőségek felé tolódik. Egy időben a lelkiismeret irányítóinak egyik nagy gondja volt, hogy megszüntessék a rosszul értelmezett rigorizmust (lásd janzenizmus), mely szerint az igazi megtérés nehéz megtapasztalni, és az különben is annyira ritka, szinte lehetetlen egy köznapri keresztény számára. Ma ellenben inkább a feltételezhető, hogy a hívek jelentős hányada gondos előkészület nélkül gyónik, sokszor elszietve (pl. húsvéti időben), hiányzik a komoly megtérés, tehát ezért vitatható a megígazulás, *Ezért nagyon időszzerű az új bűnbánati rend*, amely szembefordul a bűnbánat szentségének gyakorlatában meghonosodott elfajulásokkal és ragaszkodik ahhoz, hogy *a keresztény ember kiengesztelődjék Istenével*, ellene forduljon a bűnnek, és egész életében az Atya akaratát keresse.

A megtérés *Isten ajándéka*, melyet ki kell esdeni az isteni irgalomtól. Nemcsak szakítás a bűnnel, hanem állandó irányulás az Úrral való egyesülés felé. „A bűnbánattartás tágabb körű, mint a szentség révén kapott bocsánat.” — mondja a Magyar Püspöki Kar. Ugyanezt mondják a feloldozás befejező szavai is: „Az Úr vezérelje szíveteket Isten szeretetére és a krisztusi türelemre! Hogy az új élet útján járjatok és mindenben Isten tetszése szerint éljete!” (Ordo n. 58) Az *élet új dimenziójának* kialakításáról van szó. Arról, hogy a keresztény ember napról napra egyre tökéletesebben alakítsa ki magában Jézus Krisztus mását. A megtérés tehát olyan dinamikus folyamat, melyet *Isten hoz létre*, Isten tart fenn és Ő fejleszt tovább a szívekben. A megtérés a kegyelem ébreszti és a kegyelem hatása alatt fejlődik tovább. A megtérő egyre jobban igényli az Atya iránti gyermeki lelkületet, és megtéréseinek indítéka egyre kevésbé korlátozódik a saját lelki érdekére, egyre inkább Isten vonzó fényének hatáskörébe jut.

A megtérés jelentősége az egyház életében

Az új teológia egyik döntő nézőpontja az „ekléziológiai dimenzió” felfedezése. Xiberta, Poschmann, Karl Rahner és még mások kimutatták, hogy a szentatyák a bűnbánat szentségét úgy tekintették, mint az egyház bírói, liturgiai és lelkipásztori tevékenységének összefoglalását, ami által az *egyház újból szeretetébe fogadja* a bűne miatt eddig elvesztett bűnöst.

A *bűn nemcsak Isten és az egyén „magánügye”, hanem arra az egyházra is tartozik*, „amelyet megebezték bűnükkel” (Lumen Gentium n. 11). Ha az egyház bármelyik tagjában is hiányzik a természetfeletti élet, ezzel meggyengíti az üdvösség közvetítését és az abban való közreműködést, pedig erre a közösségnek szüksége van a szentek részéről (vö. 1Kor 12,26).

A megtérés az *egyház áldásos tevékenységének eredménye* is, mert az egyház „szeretete, példája és imája által közreműködött a hívők megtérésében” (Lumen Gentium n. 11). A zsinat az egyház közreműködését *nemcsak a feloldozásban* jelöli meg, hanem sokkal szélesebb területet szán neki. Az egyház tagjai buzdítják a bűnöst a szeretet cselekedeteivel, a keresztény élet vonzó tanúságtételével. Ezek elindítják a bűnös szívet a megtérés felé. Mások a magán, de még inkább liturgikus imájukkal közvetítik a kegyelmet. Így lesznek a külső indítások belsőleg is hatékonyakká.

A 2. Vatikáni zsinat azt is tanítja, hogy a megtérő újból *részesedik az egyház életében*: Isten gyermeke és az egyház tagja lesz nemcsak testileg, hanem szívből is (Lumen Gentium n. 4).

A *bűnnek közösségi vonatkozása* is van. A „bűn megoszt és szétválaszt”, az Istennel való kiengesztelődés „ismét a szeretet egységére vezet” (Ordo n. 99). A keresztény igazságosság a bűnbánat szempontjából előtérbe állítja a „*kiengesztelődést a testvérekkel*” (Ordo n. 5). Ez utóbbi azért jelentős a keresztény bűnbánattartásban, mert gondosan kerüli azt a félreértést, mintha az egyházat a tökéletesek, a „beérkezettek” közösségeként fognánk fel, ellentétben a világgal, mely a bűnösök közössége lenne. Az egyház szentsége éppen abban áll, hogy képes tagjait a bűnbánat által újra és újra megtisztítani. „Az egyház bűnösöket foglal magába, egyszerre szent és ugyanakkor mindig megtisztulásra szorul, állandóan gyakorolja a megtérést és a megújulást.” (Ordo n. 3). Az új bűnbánati rend arra törekszik, hogy a keresztény embert bele kapcsolja a tökéletesség felé törő, állandóan fejlődő folyamatba. A bűnbánó, amikor visszatér az Atyához, „rálép a bűnbánat útjára” (Ordo n. 5).

Új elméleti-gyakorlati látásmód

Az új bűnbocsánati rend *teológusok és lelkipásztorok* tíz évi közös elméleti és gyakorlati munkájának gyümölcse. Megvizsgálták e szentséget dogmatikus, történelmi, liturgikus szempontból, és figyelembe vették az aktuális igényeket is. Így a bűnbocsánat rendje az egyháznak és gyermekeinek belső életéhez tartozik, mint egy bensőséges részvétel Krisztus szenvedésében. Előkészít arra a folyton növekvő öröme, amit a bűntől való szabadulás jelent, s amit a Szentlélek erejéből kaptunk feltámadt Urunktól.

Az új bűnbánati rend új módon mutatja be a *szentség kiszolgáltatójának* alakját. A múltban a gyóntatót inkább „bíró”-nak tekintettük, mert szavával kötött vagy oldott. Az új rend a bírói tiszt mellett a hangsúlyt az *orvosi tevékenységre* helyezi. Ismernie kell a lélek betegségeit és gyógyítani kell azokat. „Amikor a gyóntató a megtérő bűnöst fogadja, és az igazság világosságára vezeti, az Atya tisztében jár el. Az Isten atyai szívét tárja fel és Krisztust, a Jó Pásztor képviseleit” (Ordo n. 10).

Az új bűnbánati rend a szentség vételének szükségességét nemcsak a súlyos bűnök megbocsátása miatt hangsúlyozza (Trid. XIX. Sessio 7—8. c. DS 1707—1708.), hanem újból megerősíti, hogy „akik bocsánatos bűnökbe esnek, napról napra tapasztalván gyarlóságukat, a bűnbánati cselekményekben való ismételt részvétel révén erőre kapnak” (Ordo n. 7). De ez esetben sem lehet a bűnbocsánat szentsége egy szertartás folytonos ismételtetése, mégcsak nem is pszichológiai gyakorlat, hanem alkalmas eszköz arra, hogy a kapott indítások és lelki segítségük révén „mind teljesebben hasonuljanak Krisztushoz, és mind gondosabban kövessék a Szentlélek szavát” (Ordo n. 7).

Hogy a *kiengesztelődés szentsége* minél jobban kifejtse hatékonyságát Krisztus híveiben, „szükséges, hogy egész életünk tápláló gyökerévé váljék, és ösztönözze őket Isten és testvéreik mind buzgóbb szolgálatára. Ennek a szentségnek kiszolgáltatása tehát az egyháznak olyan tette, amellyel *hitét hirdeti*, a Krisztus által nyert szabadságért *hálát ad*, életét pedig *lelki áldozatul* ajánlja fel Isten dicsőségére és magasztalására, s így egyre közelebb jut a *Krisztussal való találkozáshoz*” (Ordo n. 7).

Mi lelkipásztorok, amíg csak az volt a problémánk, hogy „bíróilag” teljes legyen a gyónás, inkább erkölcsani és egyházi felkészültségünkre támaszkodtunk. Az új forma azonban elkerülhetetlenül megkívánja, hogy papi életünknek legbensőbb, személyes jellege világítson át a szavainkon. De talán éppen ez a leggyümölcsözőbb következménye a bűnbánati fegyelem megújulásának: Elbúcsúztunk az intézményesség védő, de egyben bénító keretétől, és visszatértünk a személyes, Isten kegyelméből való tanúságtételhez. Mindig is voltak olyan mély lelkesű papok, akik a gyóntatásban évekig tartó jó hatást tudtak elérni. Az új körülmények között mindnyájan ennek a feladatnak megvalósítására vagyunk hivatva.

Fülöp Béla

GONDOLATOK A PAPI HIVATÁSRÓL

Érdemes-e?

Sok lelkipásztor gyötrődik. A hivatás a nyájhoz szólítja. Nem tud nyugodni. Érdeklí hűveinek sorsa, figyelni életét, lelkének kibontakozását, vagy egy helyben topogását. Úgy tűnik, mintha a rohanó élettempó háttérbe szorítaná a lelket, azt a „finomabbat”, amely természetfeletti igényekkel küzd és tör fölfelé.

Az ifjúság elmarad a vallásos gyakorlatoktól. A felnőttek futnak, nem érnek rá, azután ők is leszoknak „a vallásról”. A hidegség és a közöny a természetfeletti halála. — Amikor a lelkipásztor megróbb belépni ebbe a sodrásba, és megálljt kiáltani, észre sem veszik. „Istenem, mennyi mosolyt, kedvességet elpazarolok rájuk, és alig mosolyogtak vissza”, — megrózon keserű panasz volt ez egy pap ajkán. Hát nem lehet párbeszédet kezdeni? VI. Pál így ír enciklikájában: „Manapság, sajnos, nagyon sokan... elutasítják a barátságos párbeszédet szemben. Innen származik az ún. dialógus problémája, az egyház és a modern világ között... Ennek a problémának a ténye és sürgőssége terhet, nyomasztó gondot jelent lelkünknek. Tövis, de egyszersmind hivatást is, melyet mi magunk, — és ti testvérek, akik nem kevésbé ismeretek tapasztalatból ezt az apostoli kint, mint mi, — valahogyan tisztázni szeretnénk” (Ecclesiam suam).

Türelmetlenkedünk, lemondunk, vagy szigorú eszközök után kapkodunk, de egy biztos: megnyugodni nem tudunk. Ugy tűnik: már nincs helyünk a társadalomban? Két elkedvetlenítő tényező bénít meg sok lekipáztort.

1. Mintha mindent megoldana a technikának és a haladó világnak sok intézménye. A társadalom nem szorul a segítségünkre: nem engedi, hogy beleavatkozzunk. „Sok minden, ami hajdanában individuális és társadalmi életünkben az istenességgel stabilizálódott, az ma ténylegesen egy kifejezett teizmus történé hivatkozás nélkül humánus és humanista neveléssel, irányított pszichikai mechanizmusok létrehozásával is elérhetővé válik” (Karl Rahner budapesti beszédéből, 1968.). — Ezek után mit is tehetne még a pap? A szegényekkel, a betegekkel a társadalom foglalkozik, nem kétséges, sokkal rendszeresebben és átfogóbban, mint az egyház bármikor, bármelyik virágkorában.

2. A másik nehézséget sok lekipáztort személyének kedvezőtlen kialakulása jelenti. Ligouri Szent Alfonz így ír erről: „Végzetes aszkétikus tévedés volna arra gondolni, hogy az ember csak akkor van jól előkészítve a kereszt hordozására, ha előbb a hátgerincét eltöri. Mert az embernek a keresztet hordozni tudnia kell.” — „Én már idős pap vagyok” — mondta Bernanos egyik főhőse — „és tudom, hogy mennyire egyformává teszi a szemináriumi nevelés a lelkeket. Gyakran a középiskola nevezőjén találkoznak. Évek múlva aztán ott vannak a lehorgasztott fejű, ijedt, tehetetlen lelkészek, egy csöpp kezdeményezési képesség nélkül, a kellő pillanatban” (Egy falusi plébános naplója).

Komoly hiba volna, ha a nevelők semmi vizet nem zavaró „birkanyóajt” alakítanának az emberi egyéniségéből. — Sok energiától fosztódnék meg Isten országa. — Perthes Frigyes számára nagy élmény volt, amikor meglátta Hofbauer Szent Kelemt. „Szemei tűzben égtek, de a katolikus papok megszokott jámbor pillantása nélkül. Tekintete éles és átható, arcvonásai igen mozgékonyak, mindamellet arcán oly nyugalom, melyet mennyeknek kell nevezni.” — Minderre gondolva az Úr panaszos felszólítása jut eszünkbe, amit a híres templomi látomáskor mondott: „Kit küldjek? (Iz 6,8). Pedig nekünk mennünk kell! „Tanítsatok minden népet.” A mait is! — Van hát szerepünk mégis a társadalomban? Hogyan határozza meg a ma köztünk élő Krisztus, az egyház, itt és most feladatainkat?

Küldetésünk a világban

„Küldetése és természete következtében az egyház nem kötődik az emberi kultúrának semmilyen különleges formájához, és semmilyen politikai, gazdasági, vagy társadalmi rendszerhez” (Egyház a mai világban, 43. pont). Eppen ebből következik, hogy az evilági feladatok nem papi feladatok. Nem azok, és mégis azok. — Van ugyanis az emberi életnek nemzedékeknek, sőt koroknak olyan szakasza, amikor rádöbben a lét múlandóságára. Ezt a rádöbbenést képtelen tudomásul venni anélkül, hogy végtelent sejtő énje föl ne lázadjon. Ez a rádöbbenés, és benső lázadás mindig hatással van az ember teljes világára, társadalmi szerepére, sőt alkotásaira is. Milyen építője és munkása lehet saját életének, családjának, vagy társadalmának az az asszony, aki megtudta, hogy gyógyíthatatlan beteg. Kérdésekre, hogyan bírja ellátni feladatát, ez volt a válasz: „Van egy kis fiótlában méreg eldugva. Ha már nem bírom, beveszem”. Ezekben a helyzetekben kell az embernek valami, ami reményt nyújt, megőrzi emberségét, és a reményt a végső kibontakozás lehetőségében. Új városrész körzeti orvosa mondta: „Jöjjetek, papok, mert már nem bírom! Naponta százával jönnek betegek. Vizsgálók, gyógyszereszt írok, a testet gyógyítom, de ez kevés. Egyre többen nem akarnak hazamenni. Még várnak valamit. A lelkük beteg. És én nem tudok segíteni. Létük, emberségük nagy kérdései, lelki és szeretet-sebeik fájnak. De jobban, mint a testi.” Az orvos meggyőződése, hogy ezek a betegek megnyugtató választ a vallástól várnak. Karl Rahner így ír erről: „A lét keserű érvéleése magányossá teszi az embert, mint akit tátongó szakadék vesz körül, s egyszerre csak úgy érzi, hogy zuhan a végtelenbe... Rájön, hogy életének közepén fészkel a halál: önmaga a határ, amelyet önérejből képtelen átlépni. Megtapasztalja, mint fakulnak el életének ideáljai, mint vesztik el ifjú fényüket, hogyan fárad bele az ember az okos beszédbe, s elege lesz az élet és a tudomány vásarán folytatott bölcs beszédekből, sőt még a tudományból is. A kereszténység a sötétségnek, a magánynak, a lét lassú lemorzsolódásának, és halálós fáradtságának a kellős közepéből kiáltja oda az emberreknek: Van elég fény, elég öröm, olyan ragyogó a szeretet bent az emberi szívekben, és annyi szépség kint a világban; amelyet nem magyarázhat meg a semmit meg nem oldó üresség, csak az abszolút fény, az abszolút öröm, az abszolút szeretet és szépség, tehát az abszolút Lét, — még ha nem is fogjuk fel —, a bőségtelenség” (Schriften zur Theologie, VI.).

A kereszténység optimizmus és derű. Meg kell mondanunk az embereknek: A legnehezebb helyzetekben is van okunk reménykedni. Van kiút, van megoldás! Számunkra, kereszt-

tények számára a szenvedés, a halál is nyereség. Ezt senki más nem képes így tekinteni. Itt válik a pap a társadalom hasznos tagjává. Mennyi szenvedőt erősített meg XII. Piusz pápa, amikor halála előtt többször kérte orvosát: ne adjon neki fájdalomcsillapító injekciót, mert tudatosan akar engesztelni a világ bűnöseiért. Micsoda öröm fakadhat az ilyen lelkületből minden pap számára: *még a szenvedések, a kilátástalan helyzetek esetén is van mondani-valónk!* Nem hamis köntörfalazások, gyógyulás ígéretése, hanem nagy távlatba mutató remények biztosítása.

Lábával beteg, fiatal férfi került egyik kórházba. Először gyűlölettel utasított el. Fél év telt el azóta. Ágyáról látta, hogy megkeresem szobatársait. Azalatt sok beteg megfordult a szobában. Köztük nagyon súlyosak is, akik meghaltak. Meglepetésemre egyszer odahívtak: „Tisztelendő úr! Itt vagyok fél éve —, egyre rosszabb, már menni sem tudok. Én elhagytam a hitemet. — Ide figyeljen! Akik hozzám jönnek, soha nem tudnak megnyugtatót mondani. Meggyőződésem: magának igaza van! Van mit mondania. Halni készülő szobatársaim úgy megnyugszanak. Újra tudnak remélni. Beszéljen nekem is Krisztusról!”

A pap további küldetése, hogy ő Isten kiválasztott eszköze a nemzedékek üdvözítésében. „Az evangélium hirdetése arra szolgál, hogy az embereket a hithez és a szentségekhez elvezesse. A keresztény közösségekben pedig, hogy ne hit és megtérés nélkül vegyenek részt a vallási gyakorlatokon, továbbá a szentségek vételénél.” (Papi szolgálat és élet, 2. pont.) Van, ahol a pap egyszersmind orvos, tanító, politikus. Ő ébresztgeti a kultúrát, a tudományt, küzd a szellemi szabadságért. *Igazi feladatköre mégis bent a lelkek mélyén teljesedik ki*, amikor bűnöst hívogat, feloldoz; újra, meg újra ott áll Isten és népe között, hogy Krisztus áldozata megújításával közvetítő lehessen. A *dekrétumok és a pápai megnyilatkozások* sokat emlegetik a papság hármias feladatát: próféta, papi és királyi küldetését.

A *pap Isten prófétája*: Az eredeti-bűn végzetes következménye az értelem elhomályosodása volt. Schütz Antal ezt valláserkölcsi tudatlanságnak nevezi, ami a lélek nemesebb kibontakozásának kerékkötője. Miatta nem látja: mivégre vagyunk a földön; ki az Isten, és mi az ember, mi a különbség igazi és talmi, lényeges és mellékes életértékek között (vö. Dogmatika, II. Budapest, 1937. 68. §. 42.). János apostol így biztat: „Járjatok a világosságban, hogy fényt vigyetek!” Ki hordozza a fényt? Krisztus, a világ világossága. Ki a prófétája, a tanítója? Elsősorban a pap. Sajnos, ma annyi ún. „modern” pap van, akinek az a lényeges, hogy sokfelé szerepeljen, minden eszköze meg legyen, a közéletben feltűnjék és tekintélyt szerezzen, de *nincs lelki háttere*. A farizeusok, a nép akkori lelki vezetői is segítettek a népen, még alamizsnát is adtak, sok pénzt dobtak a perselybe, — Krisztus mégis „jaj”-t kiáltott rájuk. A próféta hivatása, hogy előbb szent legyen, átélő, szemlélődő, elmélkedő, tisztánlátó, és csak aztán tanítson.

Ha van ihletett tanító, minden más megadatik hozzá. Kell a szemléltetés, de legyen mit szemléltetni. Számos pap keveset elmélkedik, a Szentírást alig olvassa. Feljajdul az egyre igényesebb ifjúság: „nincs igazi prédikáció!” — Egy hívő így panaszkodott: „Sajnos, még mindig sok az olyan igehirdetés, ami nem az evangéliumról szól. Szó esik mindenről, és már az is jónak mondható, ha a természetes erkölcs világából veszi témáját.” — A pap „prófétálása” legyen mindig új, korszerű, eleven, lüktető, átkinlódott és átélt gazdag belső világ tükré.

A *főpap*: Nagy feladat vár a papra, mint áldozat-bemutatóra.

1. A *papban kell kifejeződnie mindannak, ami méltót és szentet tud gondolni és vallani az ember Isten előtt*. A hívek nem érnek rá, hogy sejtéseiket megfogalmazzák. A történelemben a kereszténység mélypontjai: a papi élet süllyedésének voltak a következményei. „Maradjanak meg tisztának és szentnek”, — írta valaki —, „mert mi abból élünk, onnan merítünk erőt.” Kevés a szent pap, és ha a hívek elidegenednek Istenről papjuk miatt, ezért elsősorban nem ők fognak felelni. Papi feladatunk, hogy lelkiismeretvizsgálatot tartsunk, hogyan áll érdeklődésünk Isten dolgai iránt? Mi az, ami után elsősorban lelkesedünk? Hol a szívünk? Mi a kincsünk? Vajon, az emberek üdvözítése irányít-e bennünk minden másodlagost: utazást, filmezést, sportot, kertészkedést, növény- és állatvédelmet?

2. A *papban gyűljön össze, és belőle áradjon szét a kegyelmi jó, amit Isten a közösségnek szánt*. De hogyan tudna az osztani, aki maga sincs bőséggel tele. A Szentlélek gyümölcsei a keresztény élet végső termései: ezek azok az értékek, amikre mindenki vágyódik, és amiket a világ nem adhat. A pap ezek nyomán végezhet lelkiismeretvizsgálatot. *Szeretet*: nem máz-e, önszeretet bennünk, amit mi szeretetnek nevezünk? *Öröm*: nem vagyok-e savanykás, aggodalmas, kicsinyes, szomorú, úgy, hogy minden sikertelenség elsötétíti lelkemet? *Békességben* élek-e házam népével, családtagjaimmal, hűveimmel, önmagammal? *Türelem*: Meddig tart nálam? Jogosnak érzem-e, hogy gyorsan elveszítsem? Ha nem vagyok türelmes, nem is vagyok alázatos. Kedvességemet kikre pazarolom? Egy-két kiváltságos személyre, vagy csak néhány családra? *Jóság*: Egyáltalán észreveszem-e a bajbajutott embert? *Hűség*: Szeretek-e otthon lenni hűveim körében? Szívesen látogatom-e őket? Pontos vagyok-e szol-

gálataimban? *Szelidség, szerénység:* Milyen a stílusom? Hivatalban, gyóntatószékben mennyit beszélek önmagamról. Hogy reagálok a hívekre? Szitkozódó morgásokkal válaszolok a megpróbáltatásokra? *Mértékletesség:* Életstílusom-e a *mértéktartás* evésben, ivásban? És a tisztaság? A nyaralás, az utazgatás, a film, a strand? Mi a mozgatója ezeknek bennem? Nagyszerű próba ez, hogy lássam: a Lélek lakik-e bennem kegyelmével? Vállalom-e önként a keresztet? Pál erről így beszél: „Akik Krisztus Jézushoz tartoznak, keresztre feszítették testüket, szenvedélyeikkel és kívánságaikkal együtt.”

Királyi feladat: ma olyan idegenül hangzik. Nézzük, hogyan gyakorolta Krisztus „királyi” méltóságát?

1. *Tulajdon vérével szerezte meg alattvalóit!* A történelemben többször előfordult, hogy papok, püspökök, sőt pápák is rokonaikat állították Krisztus küldöttei közé, javadalmak és hatalmi előnyök reményében. És a mai papság mit akar szerezni? Híveket-e? Lehet-e vádolni azokat a híveket, akik nem gyóntak évtizedek óta, mert csalódtak a papban? Hol a mi vérünk, áldozatunk, szenvedésünk? Agyonkényeztetjük magunkat. Példaként hadd említsem Vienney Szent Jánost: milyen volt az ő papi királysága? „Istenem add, hogy annyit tudjak szenvedni, amennyit csak akarsz, de add meg hozzá a kegyelmet, hogy el ne kárhozzak”. — „Milyen szerencsétlen vagyok” — mondotta egyszer, amikor egy áthelyezési hullám magasabbra akarta emelni — „én beleegyeztem abba, hogy elmegyek egy nagyobb parókiára; én, aki egy kis parókián alig tudom visszatartani magam a kétségbeeséstől!” Napközben többször biztatgatta testét egy kis pihenés reményével, de még estére sem pihent meg. „A szegény hullának várnia kellett a következő estéig, amikor aztán kinyújtózkodhatott.” Még a legkilátástalanabb helyzetben is folytatta munkáját, egyedül Istenért, mit sem várva az emberektől. Ez a lelkület, ez a „királyi-vér” tünt fel az embereknek, nemcsak kis falujában, hanem lassan egész Franciaországban, később azután az egész világon. — „Ne sirjunk semmi kereszt miatt — mondogatta —, mert nélküle szánalomra méltó rabszolgákká alacsonyodunk: önmagunk, a góg, a pénz, vagy valamely ösztön rabszolgáivá.”

2. *Krisztus „alattvalói” nem kényszerrel akarta meghódítani.* — „Mint a régi, népszerű királyok — írja Schütz Antal — álruhában jár alattvalói között, hogy tulajdon tapasztalásból ismerje meg bajaikat. Nem annyira királyi fenségét, inkább atyai és pásztori jószívét mutatta meg nekik” (Dogmatika II. Budapest, 1937. 70. §. 53). *Mi tehát a pap feladata?* Teremtse „hátteret” önmagában, legyen prófétai, papi, királyi küldötte az evangéliumnak. Guyot érsek a Zsinat utáni helyzetet értékelve írja: „A közvélemény egyre jobban érdeklődik a pap iránt. Roppant figyelemreméltó, hogy egy társadalomban, amelyben felmerült az „Isten halálának” kérdése, mégis szenvedélyes az érdeklődés az olyan emberek iránt, akik az élő Isten tanúi” (Zsinat után. Guyot: A pap és a külső közvélemény).

A holnap papja

Milyen a korszerű, vonzó pap, akire figyelnek, aki ugyanakkor egyházas lelkületű is? Suenens bíboros erről így ír (Zsinat után. Suenens: A pap a mai egyházban): *Érzék a haladás iránt.* Elengedhetetlen, hogy az új papi nemzedékben éber felelősségérzet éljen a lelkipásztori gondjára bízott hívei iránt. A pásztor nem járhat gyorsabban, mint a nyája. Állandóan ügyelnie kell, hogy minden egyes hívét biztos úton vezesse. A jó pásztor megtalálja a gyors és határozatos beavatkozás módját, amikor a helyzet megköveteli. De tudja mérsékelni is a tempót, kivárni az alkalmas pillanatokat. Sok esetben rábizza a megoldást az időre. Tudja azt is, hogy híveit lépésről lépésre kell vezetnie, mint a jó nevelők teszik, nem pedig előrelökni. Tekintettel lesz, — miként a jó édesanyák, — az összes hívőkre, nemcsak az előrehaladókra. Tudja, hogy a mai hívők még nem lehetnek olyanok, mint aminőkről a jövő távlatában álmodunk. Mindent egybevetve: realizmusra kell törekednünk, erre van szükség, türelemre és lelki erőre. Legyünk olyan erősek, hogy tudjunk lépésről lépésre haladni, nyugodtan, a lehetőségek szerint, a többiekkel, az egész közösséggel együtt. Az idősebb papoktól is azt várjuk, hogy megőrizzék ifjú szívüket. Örömiük, optimizmusuk az a legszebb ajándék, amit a nyomukba lépő oltártestvéreiknek adhatnak. Úgy látjuk, hogy igen népes azoknak a papoknak a száma, a régebbi nemzedékből is, akik nagy sikerrel törekednek erre az alkalmazkodásra. A fiatal papnak jó lenne megmondani, hogy a világ nem velük kezdődött... Biztassuk őket hálára és tiszteletre azok iránt, akik előttük művelték az Úr szőlőjét. Hiszen azok örököse vagyunk mindnyájan, akik mielőttünk — más helyzetben és a saját koruk megszabta korlátokon belül is — a legjavukat adták, és gyakran azoknak a papoknak hivatását élesztgették, akik a nyomukba léptek.”

Kerényi Lajos

JEGYESEK BEVEZETÉSE

A címben szereplő kifejezés nem tőlem származik, bár mielőtt meghallottam, készen volt öt gépelt oldalnyi lelkipásztori jegyzetem ugyane témához. Ezért örültem annyira, amikor a Központi Szemináriumban 1977. aug. 29. és szept. 1. között megtartott hitoktatói lelkigyakorlaton Gál Ferenc „Az iniciáció a 2. Vatikáni zsinat tükrében” c. előadásában elmondta: „Egyre inkább érezzük, hogy mind többen vannak olyanok, akik esetleg csak a házasságkötés előtt jelentkeznek nálunk . . . Milyen lehet ezeknek az iniciációja, bevezetése az egyházba?” Magam is, jóllehet viszonylag kis lélekszámú plébánián dolgozom, egy éven belül másodszor kerültem olyan helyzetbe, hogy a jegyesek egyikét elő kellett készítenem az első szentáldozásra.

E „peremkeresztények” elsősorban emberi fogadatra várnak. Ha gratulálunk elhatározásukhoz, hogy szerelmüket Isten szeretetével kívánják összefűzni, máris kedvező légkört teremtünk, s egyben annyira tartalmas kiindulási alapot, amelyre nem egyszer vissza tudunk majd a továbbiak során térni. Hiszen az egész Szentírásom végigvonuló termékeny gondolat az, hogy egy férfi és egy nő életszövetsége párhuzamos azzal a szövetséggel és barátsággal, amely egyfelől Isten, másfelől az ő választott népe, illetve az őt szerető egyén között jön létre. — Megbeszélésünk további folyamatát se érezzék a jelentkezők azt, hogy terhünkre vannak, örülünk, ha „lerázhatjuk” őket más paptestvér nyakára. Azon is el lehet gondolkozni, nem lehetne-e megfelelőbb, ha a keresztleveleket hivatalból mi kérnők ki írásban, mintsem a „feleket” küldjük, járjanak el személyesen is ügyben. — Érdekes volt számomra az egyik jegyespárnak az a kérdése, vajon nem kell-e aláírniok valamit házasságkötésük alkalmával. Lehet filozófolni azon, hogy nem az aláírás jelzi a két házasságkötés, consensus-át, amely nélkül sem emberi, sem kegyelmi kapcsolat nem jöhet létre közöttük. De az írásbeliség korának egyik jellemzője, hogy az ember fontos cselekedeteit aláírásával rögzíti, sőt, szentesíti. A jegyesek, majd házastársak aláírása számomra kezdő pap koromban egészen természetes volt. A két világháború közti Csehszlovákiában, ahol papi életem 17 évét töltöttem, az ún. fakultatív házasság volt érvényben. Ez annyit jelentett, hogy a házasulandók tetszésük szerint köthettek egyházi vagy polgári házasságot (az utóbbi tehát nem volt minden keresztény számára kötelező). Viszont az egyházi házasságkötésnél közreműködő lelkész köteles volt megtartani az állami anyakönyvvezető számára előírt utasításokat. Így a jelentkezőkkel jegyzőkönyvet kellett felvenni, amely tartalmazta valamennyi benyújtott irat jegyzékét, továbbá a felek házassági szándékának kijelentését. Ezt mindjárt a jelentkezéskor a pappal együtt aláírták. A jegyzőkönyv-nyomatványoknak egy másik oldalán szerepeltek a hirdetések, esetleges akadályok alóli felmentés. Végül volt rajta olyan záradék, amely a házasságkötés megtörténtét tanúsította. Ezt az esküvő után a sekrestyében írták alá a felek, tanúik és az eskető lelkész. E jegyzőkönyv-nyomatványok tökéletesített változatát láttam 1947 májusában, amikor a Cseh- és Morvaországba áttelepített szlovákiai magyar híveket kerestem fel hűsvéti szentgyónás-áldozás végett. Az említett változat rubrikái, kérdései az egyházi jogi törvénykönyv előírásait is figyelembe vették, például azt, hogy a jelentkezőket beleegyezésük szabad volta felől külön-külön (tehát négy szemközt is) meg kell kérdezni. Az ilyen egész ív alakú, félbehajtható űrlap sokkal ügyesebbnek látszik a jegyesek naplójánál, amelybe egyfelől csaknem ugyanazok az adatok kerülnek, mint később a házasultak anyakönyvébe, nem törölhető ki írógéppel, és mellette még külön füzetben vagy dossziéban tartandók a mellékletek (keresztlevél stb.). Másrészt olyan jegyesek esetében, akik másutt kívánnak esküdni, mint ahol jelentkeztek, másoló papírral a jegyzőkönyvet egyszerre állítjuk ki 2 példányban, s így a másolati példány egyben átíratul szolgálhat az esketést végző pap számára. Ide kívánczik annak a megemlítése, mennyire helytelen, ha a híveink körében — főként a fővárosban — lábra kap, hogy előszeretettel mennek esküdni bizonyos templomokba vagy kápolnába, hátat fordítva a saját egyházközségüknek. Ennél már csak az a helyzetlenebb, hogy többnyire az illetékes lelkipásztor is úgy adja az elbocsátót, hogy ráírja: Jegyesoktatásra, szentségekhez az esketés helyén járulnak. Eltekintve ugyanis attól, hogy a „felkopott” templom lelkésze szinte képtelen ennyi szentségi előkészítő oktatást becsületesen elvégezni, — a helyileg illetékes lelkész lemond egy fontos alkalomról, arról, hogy híveit személyesen megismerheti, vagy — ha már ismeri őket — személyesebben szólhatna hozzájuk, illetve beszélgethetne velük.

Ha nagy lélekszámú plébániáinkon se idővel, se kellő számú oktatóval nem bírjuk a sok jegyeselőkészítést ellátni, itt az ideje, hogy szembenézzünk ezen előkészület reformjának a szükségével. Ismeretes, s a bevezetőben idézett megállapítás ezt reálisan hangsúlyozza, hogy itt két különböző — bár egymással összefüggő — követelménynek, illetve igénynek kell

eleget tennünk. Az egyik: két keresztény felnőtt hit- és erkölcstani ismereteinek feltárása illetőleg kiegészítése, elmélyítése. A másik: ún. állapotbeli oktatás a házasságról, a hitves-társi és szülői kötelességekről. — Ami az elsőt illeti, abban 3—4 héttel az esküvő előtt nagyon kevés az elérhető eredmény. Ezért az látszik kívánatosnak, hogy az eddiginél sokkal intenzívebb legyen mindenütt a felnőttek hitoktatása. Erre legalább egy tanévet kellene szánni, s a leendő jegyeseket „érdekelte” tehetnénk azzal, hogy aki a tanfolyam végén sikerrel vizsgázik, annak abban s a következő naptári évben, ha házasságkötésre jelentkezik, ezt az oktatási részt elengedjük. — A második követelménnyel kapcsolatban megfelelő lenne követnünk azt a gyakorlatot, amelyet az NDK-ban, Lengyelországban és más országok egyházi életében már megvalósítottak: három- vagy hétnapos előadássorozat tartanak több plébánia (esetleg egy egész esperesi kerület) jegyesei számára. Ennek keretében nemcsak a lelkipásztor, hanem az orvos, a nevelő, a jogász és egy „gyakorló” házaspár szól a fiatalokhoz, akik kérdéseket is tehetnek fel nekik.

A kezdet nehézségei közben bizonyára segítséget jelentene olyanféle Katolikus Család-tudományi Intézet, mint amilyen például a Wrocław-i (boroszlói) Kat. Hittudományi Kar mellett működik már 10 éve kiváló sikerrel. Vajon a legutóbbi püspöki konferenciánkon elhatározott levelező teológiai tagozat megnyitása világi hívők számára nem nyújthatna ke-retet vagy alkalmat ilyen irányban is? Esetleg a nyári kántorképző tanfolyamok analógiájára nem lehetne egyelőre legalább nyári családképző heteket rendezni? Az ugyancsak püspök-kari határozat alapján létesítendő leányfalusi lelkigyakorlatos ház is otthont nyújthatna egy-egy jegyescsoportnak.

Az említett elsődözö jegyesek egyike eddigi vallási életéről így nyilatkozott: „Ha el-szántam magam, hogy vasárnap vagy valamelyik ünnepnap elmenjek egy misére, tetszett nekem, amit ott hallottam, sőt, felemelő volt. A templomból való távozás után egyideig hatása alatt is voltam. De aztán, ahogy múltak a napok, a hatás egyre szürkült, halványo-dott... Később ismét csak nagy erőfeszítés árán tudtam elszánni magam, hogy újra el-menjek.” Az előkészítés elején egy ilyen őszinte vallomás nagyon jó fogódzó pontot jelent az előkészítő oktatásokat végző számára. Utólag elgondolkozva rajta a hit és az élet iniciá-ciója közti feszültségre lettem figyelmes!

A hit — mégpedig nemcsak a vallásos hit — eszményeket ad. Az élet keretet, környezetet a megvalósításukhoz. Am e környezet sohasem eszményi! Következésképpen az eszmények megvalósítása sohasem 100%-os. Így a kettős nevelés: a hité egyfelől, az életé másfelől mindig meglevő adottság. A két ág azonban konvergens lesz, ha a szeretet hatja át a köz-napi életünket is, nagyjából abban az értelemben, amelyben VI. Pál pápa szólt több ízben ebben az évben a szerdai általános fogadásai alkalmával a szeretet civilizációjáról. Egybe azonban sohasem szabad beletörődnünk: az előre megfontolt közömbösségbe, lagymatag-ságba, lustaságba a jóra való kihívással szemben! Ezzel ui. semmiféle hit sem fér össze, és e kettős önnevelésre nyugodtan vonatkoztathatók Jézus szavai: „Senki sem szolgálhat két úr-nak”... Jegyespárjainknak ezt a meglátást nyíltan fel kell tárunk. Hiszen ők is arra hivatot-tak, hogy hitre neveljenek másokat, és saját szerelmük és szeretetük síkján csakhamar meg fogják élni az eszmények és a valóság közti feszültséget. Talán ha előre felkészülnek rá, nem jutnak el oly hamar a válás elhatározására.

Újmisés koromban idős, első princípálisom rám bízta a jegyesekkel való foglalkozást jelentkezésük felvételétől a gyóntatásukig-áldozásukig, sokszor magát az esketést is. E tevé-kenségi területen a legnehezebb dologom a cigánygödörből való analfabéta jegyesekkel volt, akiket szinte a keresztvetéstől a Hiszekegyig mindenre a hirdetések három vasárnapján kellett megtanítanom. Esküvőjük után többet se lehetett látni őket a templomban... Mit ért, hogy növelték a házassági statisztikát?! Tévedés ne essék: nem a cigányvoltok miatt voltak az egyházi élet peremén. Ugyanazon csallóközi községben egész házsora volt a cigány szegkovácsoknak, akik civilizáltan éltek, s egyházhűségüket villandószzerűen megvilágítja e két adat emlékezetemből: Az egyik morvaországi községben 1947 májusában közülük került ki az esti mise megszervezője és előéneke, ugyancsak egyik cigány családban fordult elő lelkipásztori életemnek eddigelé egyedülálló esete, az ti., hogy egy hatéves, agyhártya-gyulladásban szenvedő gyermekhez hívott az édesanyja. „Tessék előkészíteni a szentgyónásra és az első szentáldozásra — kérte —, mert a doktor úr azt mondta, nem marad meg, s én nem szeretném, hogy enélkül menjen a másvilágra!”

Lehet, hogy paptestvéreim közül némelyek egyik-másik megjegyzésemet manapság idő-szerűtlennek minősítik. Erre legyen szabad csak annyit válaszolnom, hogy az egyházi élet 1918 után Cseh- és Morvaországban egyáltalán nem volt rózsás: megindult egy szakadár mozgalom, az ún. csehszlovák nemzeti egyház a „Los von Rom” (El Rómától) jelszavú osztrák irányzat cseh változataként, és több ezren léptek ki az egyházból, hogy ún. felekezet nélkü-lik legyenek. Ennek ellenére — vagy éppen ezért? — nem félték attól, hogy az alapos

jegyesvizsga és előkészítés netán lemorzsolódást eredményez, illetve rontani fogja a házassági statisztikát...

Vajon csak az egyes ember életéről szól Jézus, amikor kijelenti: „Aki folyvást azon fáradozik, hogy életét megmentsse, elveszíti, aki ellenben elveszíti, az megmenti” (Lk 17,33)? Nem vonatkozik-e ez a megállapítása egyházunk egészére, illetve kisebb-nagyobb részeire éppúgy?!

Vida Tivadar

A SZENTKENET ÉS A KÖZÖSSÉG

A betegek szentsége, mint minden szentség, közösségi jellegű — figyelmeztet az Ordo Unionis Infirmorum (=OUI), hiszen e szentségben az egyház közössége áll oda imájával a beteg mellé, a beteg pedig az egyház egész közösségének javára vállal részt Krisztus szenvedéséből (33. pont; Kol 1,24).

A jövőben tehát a *háznál* történő szentségkiszolgáltatás se legyen — a rendelkezés szerint — a beteg és a pap „magánügye”! A szentség közösségi volta fejeződjék ki annak külső formájában is, — vagyis ünnepélyesen, lehetőleg a beteg rokonságának és esetleg az ismerősöknek részvételével szolgáltatassák ki azt. (Az OUI feltételezi, hogy a szentkenet elsősorban a betegek, és nem a haldoklók szentsége; — hogy a papot a betegség olyan szakaszában hívják, amikor nincs semmi akadálya az említett körülmények megteremtésének.)

Az új rendelkezés lehetővé teszi a szentség közösségi kiszolgáltatását, *templomban* vagy más alkalmas helyen, járóbetegek vagy idősök számára. — Első pillanatban különösnek tűnhet, de még ilyen esetekben is — amikor egyszerre nagyszámú felvevőnek szolgáltatjuk ki a szentséget — könnyen veszendőbe megy a szentség közösségi jellege. *A tömeg ui. még nem közösség.* Ilyen alkalmakkor tehát a következőkre kell ügyelnünk.

1. A szentségkiszolgáltatáson ne csak az öregek és betegek vegyenek részt, hanem legyen jelen az egész egyházközség; az a *közösség*, amelynek élő és építő tagjai a betegek. Az egész közösség élje át a betegekkel és gyengélkedőkkel való egységet: a szenvedés és a szenvedők szerepét az egyház életében.

2. Városokban nem megfelelő a gyengélkedőknek több plébániáról egy templomba való összehívása, a nagy tömegnek történő szentségkiszolgáltatás. Így *ui.* éppen a szentség családias, közvetlen jellege megy veszendőbe. — Városunkban is jobb plébániánként, mint egy „családi körben” kiszolgáltatni a szentséget: abban a közösségben, amelynek felelősséget kell vállalnia a betegért, a közösség tagjáért; abban a közösségben, amelyben otthon érzi magát a beteg.

3. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a szentkenet templomi közös kiszolgáltatása alkalmával a lelkipásztornak ügyelnie kell arra, hogy a közösségi szentségkiszolgáltatás *ne legyen kárára a betegekkel való személyes kapcsolatnak* és a beteglátogatásoknak. Sok betegnek vagy öregnek állandó erőforrása a rendszeres (akárcsak havi) szentáldozás, és az a néhány szeretetteljes szó, amit ilyenkor a paptól kap. Az ilyen beteglátogatásoknak továbbá jelentősége van a család többi tagjával való kapcsolattartás terén is. — A szentkenet közös templomi kiszolgáltatása tehát csupán kiegészítője lehet e személyes találkozásoknak. — A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy lehetőleg fel kell írni a szentséghez járulókat nevét és címét, hogy mód legyen későbbi felkeresésükre.

Továbbá az volna jó, ha — amint az OUI előírja — felajánlhatnánk az általában házhozkötött gyengélkedőknek a rendszeres áldozás lehetőségét (az OUI a *napi áldozás lehetőségét kívánja meg* a 46. pontban). Ez a sok munka miatt különösen a nagyobb plébániákon csak akkor oldható meg, ha a főpásztor a megfelelő esetekben engedélyezi, hogy *világiak áldoztassanak*. — Ezt egyébként Róma már 1973-ban lehetővé tette (De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam 17.)

(tomka)

AZ „ANTIFARIZEUS”

(Lk 18,10—14-hez)

10. vers: Két ember ment az istentiszteletre, hogy Istennel beszéljen.

11. vers: Az egyik előre ment és ezeket mondta: Köszönöm, Istenem, hogy nem vagyok farizeus, — mint a többi ember, mint a jámborok, a szentasszonyok, akik futkosnak a templomba és imákat hadarnak. Nekem erre nincs szükségem, mert becsületes ember vagyok. Ezek a farizeusok azért imádkoznak, hogy megnyugtassák rossz lelkiismeretüket. Olyan Istent találtak ki maguknak, akire kivetíthetik titkos vágyaikat. Beképzelik, hogy feddhetetlenek, mert megtartanak 365 parancsot és 248 tilalmat. Én különb ember vagyok, mint ők szörszálhasogatásaikkal és nevetséges hagyományaikkal együtt. Én nem adok semmit az előírásokra és a törvényekre. Nekünk, modern embereknek autonóm erkölcsünk van. Nem ismerek el semmiféle tekintélyt, az Isten tekintélyét sem. Önmagamnak vagyok a törvénye. Szabad vagyok, tehát azt tehetem, amit akarok. Senkinek sem engedjük, hogy beavatkozzon mások ügyeibe, hogy olyan törvényekről és parancsokról beszéljen, amelyek mindenki számára érvényesek. Vannak eszközeink arra, hogy az ilyen rendzavarókat elhallgattassuk. Lelőjük, még mielőtt kinyitnák a szájukat. Nyilvánosan (az újságokban) nevetségessé tesszük őket. Többé nem juthatnak szóhoz a maradiak, magósítjuk ellenük a közvéleményt. Mi kimondjuk azt, amit gondolunk, — nem képmutatóskodunk, mint ezek az erénycsöszök.

Mert a törvény emberei sem jobbak, mint a zsarnokok és a diktátorok, akik másokat elnyomnak és kiszákmányolnak. Nem szeretjük az önzőket, akik szeretetlenek a többiekkel szemben. A kisajátítót kisajátítjuk és elnyomjuk az elnyomókat. Ha mi uralomra jutunk, ők lesznek a rabszolgáink. A könyörtelennel nem lehetünk irgalmasok.

12. vers: Kétszer tiltakozom egy héten! Ezért nyugodt a lelkiismeretem, mert így is bebonyolítom, hogy ártatlan vagyok. Leleplezem a bűnösöket, nyilvánosan vádolom őket és az ártatlanok oldalára állok. Senki sem vetheti szememre, hogy cinkos vagyok a világ bajában és igazságtalanságában. Ezért nincs nekem szükségem bűnbocsánatra, hanem inkább minden tisztességes ember nevében én állíthatom pellengérré az öngazultakat. Itéletem igaz és helyes, megvesztegethetetlen tekintettel átlátom cselszövésüket és leleplezem titkos szándékaikat.

13. vers: A másik hátul állt meg és még szemét sem merte az égre emelni. Mellét verte és azt mondta: Én bármikor diktátor vagy zsarnok elnyomó lennék, ha meg nem akadályoznak. Amikor lehetőségem volt, nevetségessé tettem mások véleményét. Irigyeltem azokat, akik hatalmon vannak. Másokat rossz szándékkal gyanúsítottam. Kihasználtam munkatársaim jóindulatát vagy gyámoltalanságát. Ha lett volna hatalmam, magam is diktátorrá váltam volna! Titokban vagy nyilvánosan vádoltam másokat, én magam azonban semmi szemrehányást sem fogadtam el. Nem láttam be hibáimat és csökönnyösen ragaszkodtam véleményemhez: Bizony megrögzött farizeus vagyok!

Istenem légy irgalmas hozzám, bűnösöz! Egyedül a Tiéd az ítélet joga. Csak Te ítélkezhetsz, mert egyedül Te ismered az embereket és belső dolgaikat, környezetüket és indítékait. Igaz, bírálunk kell minden igazságtalanságot és elítélni a jogtalanságot. Az emberek felett azonban nem ítélkezhetsz, mert magam is bűnös vagyok. Önmagam nem oldozhatom fel bűneimtől. Egyedül csak Te teheted meg. Nem azért, mintha megérdemelném, hanem mert Te jóságos vagy!

14. vers: Mondom nektek: Ez úgy ment haza, mint akinek az Isten megbocsátott. Mert nemcsak másokat bírált, hanem önkritikát is gyakorolt. Az a másik azonban nem tette.

(Részlet Franz Mahr: „Bibel entfremdet”, 1972. Stuttgart című könyvéből, idézve: „Bibel und Kirche” 1977/2. számából)

EMBERŰTON AZ ISTEN FELE

Az ESZTERGOMI szeminárium kispapjainak régi hagyományokra visszamenő önképző köre, a MAGYAR EGYHAZIRODALMI ISKOLA közös munkája, imádsága ez a keresztút. Ez az iskola eredeti rendeltetése szerint a latin nyelvű teológiai oktatásnak magyar irodalmi nyelvű kiegészítésére szolgált. A növendékek köréből indult kezdeményezés ma már nem a „magya-

ritást" tűzi ki céljául. Elődeink nemes vállalkozását folytatva törekvéseink a költői, irodalmi, profán és gyakorlati vallásos témák párbeszédét juttatják érvényre a teológiai diszciplinák egyoldalúságának veszélyével szemben. Ezért keressük meg az ember többsikű dimenzióit az étellel, és a teológiával kapcsolatos határterületeken. A korunkban élő fiatal pap az irodalomba, a költészetbe, az ünnepek, de a mindennapok eseményeibe is ne csak a tudomány és a hittételek magasból jövő igazával lépjen be, hanem egyidejűleg a meghallgatni tudó, odafigyelő ember gesztusával, hogy megtudja: hová és mikor kell közvetítenie Krisztus üzenetét.

Igy tesszük közzé hetente szokásos keresztúti ájtatosságaink egyikét, amely bensőnkől, közös odafigyelésünkől fakad. Talán irodalmi műnek alig nevezhető, de hirt ad az élő, a hívő, embert kereső és vele együtt Isten után nyúló kispapi munkánkról.

1. állomás

EMBER DONT AZ ISTEN ÜGYÉBEN Az ítéletek súlyát föl se mérő, a nagy tétellel tudatlanul dobálódzó emberi hajszából a „ne ítélj” Urához tér ez a maroknyi csapat, azok, akik ma is elfogadják és példaként követik védtelenségedet. Jézusunk! Értünk nehezedik most is rád a halál ítélete, melyet csak megértő, olykor szótlan, olykor tűrő, mégis keresztedből osztó életünk enyhíthet, kisebbitthet.

2. állomás

EMBERÉRT A KERESZTET Most már tudjuk, hol a legemberibb út, s mit hordoz magában a legnagyobb kincsünk: a szabadság. „Vigyázz, ór a lélek, de a test megszakad, / kétféle víz ösvény s te szabad vagy, szabad...” (Weöres S.: Kereszt-árnykép). Add megértenem: az elfogadás főemel, és a veled vállalt és hordozott élet az egyetlen hozzám méltó valóság.

3. állomás

EMBERIEN FOGADNI AZ ELSŐ ESÉS VÉGZETET Az „Én vagyok”-ra hull földre Mózes, hogy saruját levesse, — ugyanígy az Olajfák hegyén is a bátor katonák. De te is magad, nem tekintvén ami tiéd, földre zuhansz mivelünk. „Én vagyok” hangzik ma is az első halált szenvedőtől, hogy a te erődből végleg el ne vesszünk, hanem ott legyünk, — porban, sárban, bajban — hol te azelőtt!

4. állomás

AZ EMBER ANYJA MÁSOKÉRT Űgy, amint az első perctől fogva, most a legszörnyűbb halál szorításából is az életnek az ígérete az övé. A Fiú halálában is, mely sajátjánál is kinzóbb, tapasztalattá kristályosodik hite: Istennél semmi sem lehetetlen!

5. állomás

A RÁHELYEZETT EMBER Erőnek erejével kell minden nap és minden órában, minden pillanatban a vállalás alól menekülő, megragadott embernek lelkében elfogadni a ráhelyeztetet. Keresztem magam vagyok és a világ. Engedd, hogy bírjam a ráhelyezést!

6. állomás

EMBER SEGÍT AZ ISTENNEK Közvetlenül nem segíthetem. Kendőmön, mely szakadtságában is az élet tükre, mégis megcsillannak a szenvedő Istenarc vonásai, ha az erős Isten tanúja, apostola akarok lenni. Bizalmának erejéből hiszem, hogy a boldog Isten sugárzó arcának tekintete is az enyém lesz az Élet szolgálatában.

7. állomás

EMBERNEK MARADNI AZ ESÉSEK KOZOTT. Másodszor is, és számtalanszor az emberi erőtlenség útján. Ma is hányan kerülnek mélyre, akikért nem nyúl le senki... Pedig őket is ránk bíztad, és a harmadik esést ma már rajtunk kéred számon... Egymásnak adatait minket, hogy el ne vesszünk!

8. állomás

IGAZSÁGOT AZ EMBERSZÍVNEK. Sírni is, mint élni, lehet sokféleképpen. Jézus könnyei a zöldellő fa föltámadását termő gyümölcsöt öntözik. Kell, hogy bánatunk és megtörtségünk emberi jelei legalább a fiakban gyümölcsözzenek, és amiben mi hibáztunk, vagy ami nekünk nehéz, az az örök igazság erejéből legyen nekik egy fokkal könnyebb!

9. állomás

A MINDIG ELESŐ EMBER ELFOGADÁSA. Az úton, mely egyre emelkedik, a kereszttel, mely egyre nehezebb, megállni már nem lehet. Neked se, ma sem, senkinek sem! Jézus óta minden ember útja előretartva egyre nehezebb. Mégis érted, Uram, elfogadom őt, a szemem előtt vétkesét, az elesőt. Az én dolgom nem az ítélet, hanem az Élet szeretete.

10. állomás

LEGEMBERIBBEN AZ EMBERI TESTBEN. Az elítélt leteheti terhét. De nemcsak terhét, bőrét is leszedi róla. — Én Jézus szerint élek! — Ilyen és hasonló szavakat hangoztatunk naponta. De ha önfeledő, szépítő barikádjainkat ledönti az élet, állati formákat ölt a büszke emberi test. Botlásaink, hibáink elkendőzése, a magát kész örömmel meztelenítő állapot-ember egyaránt Jézusról tépi le a ruhát.

Adj Uram, érző és odaadó szívet, hogy a tökéletesebb bánat után ártatlanul kezdhesünk új napot!

11. állomás

AZ ANYAGHOZ SZEGEZETT EMBER. Csak egy idő van az életben, amikor fontosabb az anyaghoz köttetnünk, mint tőle függetlenednünk. Csak a két tengely metszéspontja a válság, miért szükséges a törés, és miért nem a cselekvő tett. Evilágban minket is csak a kereszt anyagba rejtett ideje tarthat fogva, de csak egy kis időre...

12. állomás

SZEMBEN A HALÁLLAL. Szőlőnek lenni, mint az utolsó este. Most vértől piros a duzzadó fűt. Szemben a taposóval, — biztos tudatban, hogy borrá válik. Így haltál meg hűen a tőkéhez, hogy mi is a te boroddá váljunk. Kérünk, ajándékozz meg minket a szőlőszemek bátorságával, életünk minden napján, egészen a veled való találkozásig!

13. állomás

ÉLŐ KAROK KÖZÖTT A HALOTT EMBER. Kihúzzák a szegeket csontjai közül, s marad az úr. Nem mondd többé: Anyám! Édesanyám! — Különös és egyetlen Úrmutató: az anyag él, az Úr halott. Sír ez, valódi temető. De mert a karok élnek, melyek tartják, édes a remény: nem a „hogyan”, nem a kétely, — a biztos holnap, a virradat...

14. állomás

AHOL MÁR NEM EMBER AZ EMBER. Amiről csak dadog az emberi szó, amit megérteni sem tudunk; túl az első hajnalhasadtán új léttel várja az embert a végtelenbe nyúló ölelés. — Ha valamiért, hát ezért fogadjuk, mi több, akarjuk, Jézus, utadat! Add tántorodó lépteink-be is erődöt, örök léted örömét!

Amen.

KIT SZABAD MEGKERESZTELNI?

A PROBLÉMA KOZÉPPONTI JELLEGE. Az utóbbi évek esperesi koronáinak, papi találkozóinak szinte állandó vitatémája a keresztség kiszolgáltatásának kérdése. Nem elsősorban az a probléma, hogy milyen liturgikus eszközökkel legjobbak a keresztelés ünnepélyességét, s nem is az előkészítés pasztorális feladatai kavariák fel legjobban a vitatkozók szenvedélyeit, hanem egy tipikusan jogi kérdés: *Kit szabad megkereszteni?* Ezt a kérdésfeltevést a gyakorlat produkálja és a papot olyan dilemma elé állítja, hogy a korábban tanult és alkalmazott alapelvek segítségével már nem tudja eldönteni, megkeresztheti-e, vagy sem azt a gyermeket, akinek nevében a hozzátartozók a szentséget kéri.

A régi keresztelési kritériumok összeütközésének két jellegzetes esete: *amikor a nagyszülő kéri unokája megkeresztelését a szülők tudta vagy beleegyezése nélkül; ill. amikor olyan szülők kéri a keresztséget gyermekük számára, akik maguk nem vallásosak.* Mit mondanak erre vonatkozóan a hatályos egyházi jogszabályok? Ezt kíséreljük meg tisztázni az alábbiakban, annál is inkább, mert a keresztelési gyakorlat az egyház tagjainak utánpótlása vagy átalakulása szempontjából meghatározó jelentőségű.

A KÉRDÉSRE VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK. A keresztség kiszolgáltatásának feltételeit az Egyházi Törvénykönyvben a 745—754. kánonok tartalmazzák. A 751. kánon olyan katolikus szülőket említ, akik hitüket elhagyták. Gyermekükkel szemben a jogszabály ugyanazt az eljárásmódot tartja követendőnek, mint a kereszteleetlen (a Codex szóhasználatában: infidelis) szülők gyermekeivel kapcsolatban. Nevezetesen: legalább az egyik szülő beleegyezése szükséges (c. 750. §. 2. 1.) és fontos, hogy — halálszerű esetét kivéve — a gyerek katolikus nevelése biztosított legyen.

a) Az első problémát a „szülő” kánonjogi fogalma veti fel. A 750. kánon 2. §-ának 2. pontja értelmében ugyanis a szülők (parentes) kifejezés apát, anyát, nagyapát, nagyanyát jelent. A patriarchális társadalmi formákban valóban lehetséges volt, hogy az apai nagypapa mint a nagycsalád feje a szülők akarata ellenére határozza meg a gyermek neveltetését. Modernebb társadalmakban azonban ez a feladat elsősorban a szülőket illeti és velük szemben — normális esetben — a nagyszülőknek jogi lehetősége sincs a beavatkozásra. Itt tehát ütközni látszik a vallásos nevelés biztosítottságának követelménye és az a kötelezettség, hogy nem hívők gyermekeit is meg kell kereszteni, ha a — tágabb értelemben vett — szülők egyike kéri. Ezt az ellentmondást az új *Ordo Baptismi Parvulorum* (A gyermekkeresztelés szertartása) oldotta fel. A szülők kifejezésen kizárólag az anyát és az apát érti (A gyerekkeresztelés tudnivalói 5. pont), s hangsúlyozza, hogy „valódi részesei a szertartásnak, amikor: a) nyilvánosan kéri gyermekeik megkeresztelését... c) ellene mondanak a sátnak és hitvallást tesznek” stb. A szülőkről állítja, hogy „tartoznak a gyermeket úgy nevelni, hogy megismerje Istent, akinek fogadott fiává lett” (uo.). A szülők szerepének ezzel a középpontba állításával — amely részben a keresztszülők kötelességének és lehetőségeinek eltűzése ellen is irányul (uo.) — a jogszabály az ógyház gyakorlatát eleveníti fel. „Először a gyermekeket keresztelek meg. Aki tud beszélni a maga nevében beszéljen. Aki nem, annak nevében beszéljenek a szülei...” — olvassuk a *Traditio Apostolica*-ban, a 3. század első évtizedei egyházi életének rendtartásában (21. pont; ed. B. Botte). — Ezek alapján a legújabb magyarországi egyházmegyei jogalkotás egyértelműen leszögezi, hogy „legalább az egyik szülőnek kérnie kell a keresztelest. A szülők akarata ellenére kereszteni nem szabad” (Váci Egyházmegye Körlevelei 1976. 8. old.). Vagyis más megfogalmazásban: „A keresztelest az előírások szerint az egyik szülőnek kell bejelentenie” (Egri Érsekség Körlevelei 1974. 5. old.).

b) Úgy tűnik, hogy a szülők egyikének kérése — egybekötve a katolikus nevelésre vonatkozó ígérettel — elégséges is a keresztség kiszolgáltatásának megengedtségéhez. És itt érkezzünk el a második fő problémához: ha olyan szülők kéri a szentséget gyermekük számára, akikről nem lehet minden további nélkül vélelmezni, hogy biztosítják a katolikus nevelést. Az Egyházi Törvénykönyvet kommentálva Bánk József így oldja meg ezt a kérdést: „Hanyag katolikusoknál... a vélelem (a katolikus nevelés mellett) nem áll fenn minden további nélkül. Ha azonban legalább az egyik szülő kéri a keresztség kiszolgáltatását, nem szabad azt megtagadni” (Kánoni jog I. 410. old.). Ez most, az új keresztelési szertartás megjelenésével azt jelenti, hogy ilyen esetben a szülőknél a szertartás során tett *ígéretét* fogadjuk el biztosítéknak. Egy egyházmegyei szintű autentikus törvénytárgyú magyarázat szerint: „A kereszteleendő gyermek vallásos nevelését illetően a szülők *meglévő szándéka* az irányadó. Hogy ez a szándék a későbbiekben esetleg nem valósul meg, nem lehet oka a keresztelest megtagadásának” (Váci Egyházmegye Körlevelei uo.).

Új szemponttal gazdagítja ennek az ügynek a megítélését is az Ordo Baptismi Parvulorum. Bevezeti a *halasztás* fogalmát. „Egyes esetekben a szülők még nem készültek fel lelkiileg kellőképpen a gyermekük keresztelésére; vagy olyan gyermekek keresztelését kérik, akiket nem nevelnek majd keresztény módon... Ilyen esetekben... a püspöki konferenciák — a plébánosok segítségére — lelkipásztori útbaigazításokat bocsáthatnak ki, amelyekben hosszabb előkészületi időt írhatnak elő” (A gyermekkeresztelés tudnivalói 25. pont).

A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1974. június 6-án megtartott konferenciáján hivatalosan rendelkezett a következő kérdésekben: Mikor kell a keresztség szentségének kiszolgáltatását megtagadni? — Válasz ez volt: „Mindenkor a kiadott rendelkezések és az egyház kihirdetett pozitív törvényeinek szellemében kell eljárni.” Ezzel az egyes egyházmegyéek ordináriusainak és a plébánosoknak széles teret engedett a törvényt magyarázatra. Mindenesetre kötelező halasztást semmilyen körülmények között nem ír elő a Püspöki Kar. A halasztás megmarad lehetőségnek (vö. A gyermekkeresztelés szertartása, Püspökkari előszó 5. old.). — Ebben a helyzetben helyenként szükségessé vált hivatalos magyarázat formájában meghatározni a követendő gyakorlatot azokban az esetekben, amikor a halasztás egyaránt számításba jöhet. Példaként álljon itt a Váci Egyházmegye ide vonatkozó rendelkezésének néhány megállapítása (Körlevél 1976. II.): „Ha a keresztelést kérő szülők már megkeresztelt idősebb gyermekük vallásos nevelését elhanyagolni látszanak... figyelmeztessük nyomtatékosan kötelességükre és szolgáltassuk ki az újszülöttnek a keresztség szentségét.” — Ilyenkor tehát (a Váci Egyházmegyében) a keresztséget *nem szabad elhalasztani*. A halasztás ugyanis a szentséget kérő számára — jogilag tekintve — hátrányos, tehát nem szabad kiterjeszteni olyan esetre, amikor az előírás nem említi kifejezetten. — „Hasonlóképpen nem lehet ok a keresztség kiszolgáltatásának megtagadására, ha a szülők nem élnek egyházi házasságban, mert az nem rendezhető”. Halasztásról itt sincs szó.

Ellenben: „Ha a keresztséget kérő szülők nem élnek egyházi házasságban, de az rendezhető vagy ha vallási életük leállt — nem voltak még elsőáldozók, vagy esetleg egyikük sincsen megkeresztelve — nem tagadhatjuk meg a szentség kiszolgáltatását, hanem fel kell ajánlanunk segítségünket az ügy rendezésére. Ilyen esetben — az előkészítés miatt — a gyermekkeresztelés időpontja eltolódhat.” Az időpont eltolódása azonban — s ez döntő — nem feltételt jelent, mert ha egy bizonyos feltétel teljesüléséig halasztanánk el a keresztelést, az azt rejtően magában, hogy a jelen körülmények fennmaradása esetén *megtagadjuk*. Ezt az értelmezést pedig a szöveg kizárja. Tehát a halasztás célja a jogszabály szerint az, hogy a szülők — ha hajlandók rá — rendezhessék házasságukat a keresztelő előtt, ill. pótolhassák hitbéli felkészültségük hiányát. Ha a szülők nem hajlandók kapcsolatukat egyházilag rendezni, akkor — szerény magánvéleményünk szerint — az előző pontban említett eset áll fenn, hogy ti. a házasság nem rendezhető (kifejezett akarata ellenére ugyanis senki nem köthet szentségi házasságot). Úgyhogy *ebben a tekintetben* egyházz jogilag azonos megítélés alá eshetnek azok a szülők, akik sem egyházi házasságot nem kötöttek; azok, akik csak polgári házasságot kötöttek, mert egyházit nem köthetnek; és azok a polgári házasságban élők, akik rendezhetnék ugyan egyházilag is házasságukat, de nem akarják. Mivel pedig a mindezekből a kapcsolatokból született gyermekek — klasszikus szóhasználat szerint — kánonjogilag „illegitimnek” számítanak (c. 1114.), s az ilyen származás miatt a keresztség felvételét illetően a gyermeket semmilyen hátrány nem érheti; ezért a hazánkban érvényes egyházi törvények szellemében ilyenkor a gyermeket meg kell keresztelni. Természetesen az előljáróban említett két *alaptétel* itt is szükséges: legalább az egyik szülőnek kérnie kell a szentséget a gyermek számára, és vállalnia kell a keresztény nevelést. Vagyis egy feltétel teljesüléséig elutasítani („halasztani”?) a keresztséget akkor lehet — sőt kell —, ha az egyik szülő kéri ugyan a keresztelést, de a *gyermek vallásos nevelésére nem akar ígéretet tenni*.

Az egyházi házasságot kötni nem akarókkal kapcsolatban fel szokott merülni még egy aggály: nem vállalkozik-e lehetetlenre az a szülő, aki a maga házasságában *nem akar* keresztény módon élni, de a gyermekét így akarja nevelni? Erre a kérdésre az újabb körlevelek nem térnek ki részletesen. A szabályos törvényt magyarázat azonban itt is eligazít. Az Egyházi Törvénykönyv 1113. kánonja vallási, erkölcsi, fizikai és polgári nevelést különböztet meg. Így világosan elválasztja a vallási és az erkölcsi nevelés jogi fogalmát — bár ezek a valóságban szervesen összefüggenek. A katolikus nevelés ezek szerint egyenlő a keresztény erkölcsi élet hibátlan példájával — hiszen akkor csak a vallás erkölcsileg kifogástalan szülők gyermekeit lehetne megkeresztelni. Az ilyen nevelés lehet pasztorális ideál, de nem minimális jogi követelmény.

Ugyanakkor a 750. kánon feltételezi, hogy „katolikus nevelést” hitetlen szülő is tud biztosítani gyermekének, jóllehet ebben nyilván mások segítségére szorul. Vagyis a házasságát rendezni nem akaró katolikus ember ígérete is komolyan vehető.

A JOGSZABÁLYOK ÉRTELMEZÉSÉNEK GYAKORLATI KÖVETKEZMÉNYEI. A keresztség elhalasztásának fakultatív jellege, valamint az egyes plébánosok eltérő felfogása a halasztás időtartamáról és lehetséges okairól az eddigieknél élesebben vetik fel az *illetékesség* kérdését is. Ugyanakkor az eltérő gyakorlat felhívja a figyelmet arra is, hogy milyen különböző következménye lehet egyik vagy másik felfogás általánossá válásának. — Biztosan jelentősen csökkenne pl. a keresztelesek száma akkor, ha az egyházi házasságot nem kötött, de erre jogosult szülők gyermekei keresztelését *mindenütt hosszú időre* elhalasztanák, hiszen hazánkban a katolikus házasságok aránya 1971-ben 37,3%⁰ volt, a kereszteleseké pedig 60,5%⁰ (Vigilia 1976. 299. old.). Egy ilyen praxis azt jelentené, hogy a keresztelesek magasabb arányszámát igazítjuk hozzá a házasságok jóval alacsonyabb arányszámához. Ennek a folyamatnak a kiváltása pedig — függetlenül attól, hogy valaki szubjektíve például „a szentség-kiszolgáltatás komolysága” érdekében kívánatosnak, vagy éppenséggel a legnagyobb felelőtlenségnek tartaná — mindenképpen gondosan megfontolandó.

Erdő Péter

1978. évi tématerv: AZ EGYHÁZ: ANYÁNK ÉS KERESZTÜNK — A SZERETET ÉS GYŰLÖLET POLARITÁSA — OLVASÓINK ÍRJÁK — JÉZUS KRISZTUS UGYANAZ TEGNAP, MA ÉS MIND-ÖRÖKKÉ. — ISMÉTELTEN FELHÍVJUK OLVASÓINK SZÍVES FIGYELMÉT, HOGY KÉZIRATOT, AMIT NEM MI KÉRTÜNK VAGY NEM ILLESZKEDIK A MEGADOTT TEMATIKÁHOZ, NEM KÜLDÜNK VISSZA ÉS IDŐHIÁNY MIATT NINCS IS MÓDUNK RÁ VÁLASZOLNI.

AZ „OLVASÓINK ÍRJÁK” SZÁMHOZ BEKÜLDÖTT IRÁSOKAT LEGKÉSŐBB 1978. MÁJUSÁIG KELL LEADNI. KÉRJÜK TOVÁBBÁ, HOGY A TÉMAVÁLASZTÁSBAN TARTSÁK KEDVES ÍRÓINK SZEM ELŐTT AZ 1977/3. ÉS 4. SZÁMBAN ADOTT „ESZMÉLKEDJÜNK, ELMÉLKEDJÜNK” IRÁNYELVEIT. AZ IRÁSOK 200—300 SOR TERJEDELMŰEK LEGYENEK NÉVVEL, VAGY NÉVJELLEL ELLÁTVA.

SZERK.

Az egyháznak Isten országává kell válnia. Jézus számos hasonlatban, példában, ígéletben és követelményben mutatta meg a megvalósulás útját: a végsőig kitartó szeretetét.

A szeretet lényege szerint közösséget kíván. Közösség nélküli szeretet önellentmondás: „Arról ismernek fel mindnyájan, hogy tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást” (Jn 13,35). Az egyház ismertetőjegye az legyen, hogy tagjait a szeretet erősíti, mert benne „egyik hordozza a másik terhét” (vö. Gal 6,2). Egyik megérti a másikat, egymásról gondoskodik, barátokká lesznek és így már ezen a földön megkezdődött a béke, az egyetértés, a „szentek egysége”.

A közösség német neve: *Ge-mein-schaft*, magába foglalja az enyémet, — „*mein*” —. Közösség csak ott van, ahol a mások élete az „én” dolgommá, az „én” érdekemmé vált. „Én” gondoskodom a közösség javáról, ami az „én” örömemet és életemet jelenti. Így nyeri el a közösség a beteljesedését, ahol eggyé vált az „enyém” és a „tiéd”: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” Ilyen igazi közösséggé lesz az egyház, amikor megvalósul benne Isten országa, Jézus nemcsak tanította, hanem értünk feláldozta testét, hogy mi, az egyház „az Ő testévé” legyünk, eggyé váljunk vele.

Franz König

Számunk írói:

Alszeghy Zoltán, a Gergely Egyetem professzora, Róma — *Cselényi István Gábor* gk. lelkész, Budapest — *Erdő Péter*, a Pápai Magyar Intézet ösztöndíjasa, Róma — *Fülöp Béla* templomigazgató, Budapest — *Harmati Béla* az Ev. Hittudományi Akadémia tanára, Budapest — *Hegyí Béla*, a Vigilia munkatársa, Budapest — *Kerényi Lajos* lelkész, Budapest — *Kiss László* lelkész, Budapest — *Paleta Éva*, Budapest — *Josef Ratzinger* bíboros, München — *Sólymos Szilveszter* főiskolai tanár, Pannonhalma — *Sulyok Elemér* főiskolai igazgató, Pannonhalma — *Széll Margit* tanár, szerkesztőségi munkatárs, Budapest — *Tomka Ferenc*, a Hittudományi Akadémia magántanára, főiskolai tanár, Eger — *Vida Tivadar* lelkész, Budapest.
Az illusztráció az „Ékeskereszt” stilizált reprodukciója a Lateráni Szent János Bazilika apszis-mozaikjából.

SOMMAIRE

Oraison funèbre non prononcée à la tombe de Christ (A. Sz.)

ÉTUDES

ZOLTÁN ALSZEGHY: Par quoi l'Eglise constitue-t-elle une source de souffrances pour beaucoup?

ELEMÉR SULYOK: Ce qui me fait rester dans le sein de l'Eglise

MARGIT SZÉLL: Pour que l'Eglise devienne notre foyer

LÁSZLÓ KISS: Les contours de l'Eglise de demain

PERSPECTIVES

L'Eglise n'a pas à craindre la critique (-nr-)

TOUR D'HORIZON

Pourquoi l'Eglise m'est-elle chère? (Mgr. Josef Ratzinger, cardinal de Munich)
„Il n'y a que la croissance pour attester la vie” (A. Sz.)

Ce qui est réclamé aux fidèles pour former une communauté fondée sur Jesu Christ (Marcel Légaut)

Les questions du baptême et de l'eucharistie dans le dialogue oecumenique (Béla Harmati)

Thomas Morus est né il y a cinq cents ans (Éva Paleta)

Les croix que nous portons — aussi bien celles qui sont réelles que celles que nous nous créons (István Gábor Cselényi)

L'importance des motivations religieuses dans notre vie (Béla Hegyi)

L'Eglise, signe de l'unité (-y -n)

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

Le malaise des personnes âgées devant la liturgie renouvelée (Szilveszter Sólymos)

Le fruit de la conversion entrer en communion avec le Christ (Béla Fülöp)

Pensées sur la vocation sacerdotale (Lajos Kerényi)

L'initiation des fiancés (Tivadar Vida)

L'onction des malades et la communauté ecclésiale (tomka)

„L'Antipharisien” (Franz Mahr)

Le chemin de la croix parcouru avec le prochain est un chemin qui mène vers Dieu (Cours de littérature, Séminaire d'Esztergom)

Qui peut être baptiser? (Péter Erdő)

INHALT

Eine nichtgesprochene Trauerrede beim Felsengrab Jesu

AUFSÄTZE

ZOLTÁN ALSZEGHY: Warum ist die Kirche ein Kreuz?

ELEMÉR SULYOK: Warum bleibe ich in der Kirche?

MARGIT SZÉLL: Die Kirche — unser Heim

LÁSZLÓ KISS: Konturen der Kirche für morgen

DURCHBLICKE

Die Kirche kann kritisiert werden (-nr-)

UMSCHAU

Warum liebe ich die Kirche? (*Kardinal Josef Ratzinger*)

„Das Wachstum ist der einzige Beweis für Leben“ (*Sz. A.*)

Anforderungen der „Jesusgemeinschaft“ der Gläubigen (*Marcel Légaut*)

Fragen über die Taufe und die Eucharistie im ökumenischen Dialog (*Béla Harmati*)

Thomas Morus ist vor fünfhundert Jahren geboren (*Éva Paleta*)

Unsere vermeintlichen und wahren Kreuze (*István Gábor Cselényi*)

Religiöse Motivationen (*Béla Hegyi*)

Zeichen für die Einheits (-y-n)

THEOLOGISCH-SEELSORGLICHE FRAGEN

Die erneuerte Liturgie — ein Kreuz für die Alten? (*Szilveszter Sólymos*)

Umkehr als Teilhaben an der Gemeinschaft Christi (*Béla Fülöp*)

Gedanken über den priesterlichen Beruf (*Lajos Kerényi*)

Initiation der Verlobten (*Tivadar Vida*)

Die heilige Salbung und die Gemeinschaft (*tomka*)

Der Antipharisär (*Franz Mahr*)

Auf Menschenweg nach Gott (*Theologen des Priesterseminars von Esztergom*)

Wer darf getauft werden? (*Péter Erdő*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lépcső 1. 8. (A kéziratot kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj 1 évre 72,— Ft Egyes szám ára: 18,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62. 511—324 számú csekszám-láján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 10.50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendelkezésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

78-49 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Szendrői György

Index szám

25 821

ISSN 0133—1779